

L

I n.m. e n.f. Dotzena letra de l'alfabet (èla).

l' Article e pronom personal COD, davant una vocala, que remplaça *la* e *lo*.

La Simbòle dau lantan.

la n.m. inv. Nòta de música; seisena nòta de la gamma de *dò*.

la Article fem. sing., que devèn *l'* davant una vocala: *la taula, l'amiga*.

la Pronom personal COD fem. sing., que devèn *l'* davant una vocala: *La veï, l'ajudi*.

là adv. Indica un luèc autre (per op. à *aquí, ça*).

labadisme n.m. Doctrina de Joan de Labadia, reformator occitan, convertit au calvinisme, que vorguèt faire tornar li Glèias protestanti au cristianisme primitiu.

labanotacion n.f. Sistema de notacion coreografica qu'elaborèt Rudolf von Laban.

labaró n.m. Estandard militari que poarta le simbòle cristian dau crisme, que lu emperaires romans adoptèron à partir de Constantin Ier (Etim. lat. *labarum*).

labech n.m. Vent dau sud-oèst que bufa sus Provença e Corsega: 1288: «*Los principals (vents) aussi nomnan (lu mariniers)...Maestre, Ponent e Labeg...*»; 1300: «*Mas siroc e labech feron mal tempesta / Als nauchiers en la mar, que vela non lur resta*» (R.Feraud). ◇ Provèrbi: *Labech poarta la botilha au cuu*. Var.: **lebech, libech**. Sin.: **garbin**. (Etim. *Libicus, Africus, Libs*).

labechada n.f. Còup de labech. 1833: «*D'abord sias a l'abri d'un coou de labechada.*» Sin.: **garbinada**.

labèl n.m. 1. Marca especiala qu'un sendicat professional crea e autreja à un produch per n'en certificat l'origina, li condicion de fabricacion: *Labèl roge, labèl de qualitat*. 2. Signe que garentisse la qualitat de quauqua ren. Sin.: **etiqueta, anònica, marca de fàbrega, apelament, appellacion**.

labèl n.m. (bot.) Petale superior de la coròlla dei orquideas.

labelisar vt. Atribuir un labèl à (un produch).

labelisat, ada adj. Qu'a obtengut un labèl.

laberint n.m. 1. Edifici legendari, atribuit à Dedale, compauat d'un grand nombre de pèças de tau biais que s'en trovava dificilament l'eissida. 2. Ret complicada de camins dont es malaisat de s'orientar. 3. Complicacion inextricabla: *Lo laberint de la procedura*. 4. (anat.) Ensèms dei differenti parts que constitúisson l'aurelha intèrna. 5. (arquit.) Composicion en sinuositats, de plan central, dau pavament d'uni catedralas de l'Atge Mejan, que lu fideus seguissón de genolhons (mimant ensinda un pelegrinatge en Tèrra santa). 6. Bosquet ò plantacion

de baranhas que compoarta d'aleas tant entrebescadi qu'un persona li si pòu perdre facilament.

laberintifòrme, a adj. Si di dei organes que compoàrton de cavitats bestoarti formadi per lu oàs faringians dei peis d'aigas doci eqüatoriali, que li perméton de si desplaçar foara aiga.

laberintic, a adj. Relatiu à un laberint.

laberintiti n.f. (med.) Inflamacion de l'aurelha intèrna.

laberintodont n.m. *Laberintodonts*: Sotaclasse dei estegocefales, que comprèn lu anfibians fossiles dau trias que li sieu dents portavon de replecs sinuós complicats.

labiada n.f. *Labiadadas*: Familha de plantas dicotelodenei, dei flors zigomòrfi, sovent perfumadi, que comprèn la menta, la lavanda, la ferígola. Sin.: **lamiaceas**.

labial, a adj. Relatiu ai labras. ◇ (fon.) *Consonanta labiala* ò *labiala*, n.f.: Consonanta que la sieu articulacion principala constituisse en un arredoniment dei labras.

labiala n.f. Consonanta labiala.

labialisasacion (-izacion) n.f. Fach de labialisar (un fonema).

labialisar (-izar) vt. Prononciar (un fonema) en sarrant li labras.

labiat, ada adj. (bot.) Si di d'una coròlla gamopetala e zigomòrfia que lo sieu bòrd es decopat en doi lòbes principals opauats un à l'autre coma doi labras dubèrti.

labil(e), a adj. 1. Si di dei compauats químics gaire estables, especialament à la calor, coma d'uni proteïnas, li vitaminas, etc. 2. (psicol.) Si di d'una humor cambiadissa. 3. Que determina un dèbit abondós e incontrarotlat de la paraula d'unu malauts mentals.

labilitat n.f. 1. (quim.) Caractèr d'un compauat labile. 2. (psicol.) Caractèr d'una humor cambiadissa.

labiodentala adj. f. e n.f. (fon.) Si di d'una consonanta realisada mé la labra inferiora e li incisivas superiori: [f], [v].

labiovelar(i), a (-ària) adj. e n.f. Si di d'un fonema articulat embé projecccion dei labras e soslevament de la lenga posteriora vers lo ceu de la boca.

laborantin, a n. Persona emplegada dins un laboratori d'analisis ò de recèrcas.

laboratori n.m. 1. Local dispauat per faire de recèrcas scientifici, d'analisis biologiqui, de proves industriali, de travalhs fotografics, etc. ◇ *Laboratori de lenga*: Sala insonorisada que permete à l'estudiant de practicar una lenga oralia mé l'ajuda d'un enregistrament d'un modèle d'ensenhamant. 2. Ensèms dei cercaires que fan un travalh de recèrcas dins un luèc determinat: *Laboratori farmaceutic*.

laboriós, oa adj. e n. Que travalha totplen, sensa relambi. Sin.: **valent, trabalhaire**. ♦ adj. 1. Que demanda foarça travalh, totplen d'esfoarç. Sin.: **penós, malaisat**. 2. Que si fa dificilament: *Una digestion laborioa*. Sin.: **penós, malaisat**. 3. Que manca d'espontaneitat, de vivacitat.

laboriosament adv. Mé totplen de pena e de travalh.
Sin.: **penosament, malaisadament.**

labra n.f. 1. Caduna dei partidas exteriori inferiora e superiora de la boca, que recuèrbon li dents. Sin: **barja, brega, poata.** ◇ *Dau bot dei labras:* En bolegant à pena li labras. Sin.: À cima de lenga. ◇ *Manjar, sorrire dau bot dei labras:* Gaire, mé reticènça. ◇ *Faire li labras:* Alongar li labras per marcar lo sieu maucontentament. Sin.: **faire lo morre, labrejar, botinar** (Sospèr), **botinhar, fonhar.** 2. (anat.) Cadun dei replecs cutaneus de l'aparelh genital extèrne femenin, situats en defoara (*grandi labras*) ò au dedintre (*pichini labras*). 3. (bot.) Lòbe d'uni flors. 4. (tecn.) Bòrd salhent d'una dubertura. ◆ pl. (med.) Bòrds d'una plaga.

labra de lèbre n.f. Bèc de lèbre. Sin.: **bocafenduda, poata de lèbre, poatafenduda.**

labrador n.m. (miner.) Feldspat plagioclase, corrent dins d'uni ròcas coma la diorita.

labrador n.m. Can d'arrést d'una raça de granda talha, dau pel ras, negre ò fauve.

labramoarta n.f. Gardacòrs. Sin.: **bastinga, parabanda, batalhòla.**

labràs n.m. Gròssa labra.

labrejada n.f. Fach de faire li labras, de faire lo morre.

labrejaire, airitz adj. e n. Que labreja.: Sin.: **fonhaire, labrier.**

labrejar vi. Botinhar. Sin.: **fonhar, faire lo morre.**

labrena n.f. Alabrena.

labret n. m. Disc de matèrias variadi que d'unu pòbles d'Àfrica negra an costuma de plaçar dins li labras (Pertòca sobretot li fremas).

labreta n.f. Pichina labra.

labridat n.m. *Labridats:* Familha de peis perciformes, dei labras gròssi e de la caudala arredonida.

labrier, a adj. Que labreja.

labrit n.m. Can d'aver dei pels frisats.

labron n.m. Còup sus li labras. Sin.: **mornifla, pastisson.**

labrut, uda adj. Qu'a de gròssi labras.

lac n.m. Granda estenduda d'aiga interiora, generalament doça. Var.: **lau.**

laç n.m. 1. Cordon que si passa dins d'ulhets per sarrar un vestit, de soliers, etc. 2. *Laç corredor:* Estac m'un grop que permete de capturar de sauvatgina. ◇ *Calar de laç:* Metre de laç en plaça.

laca n.f. 1. Goma-resina roge-brun, que vèn d'uni plantas d'Orient de la familha dei terebinaceas; verniç roge ò negre alestit m'aquesta resina, sobretot en China. 2. Matèria aluminoa colorada, emplegada en pintura. 3. Produc que, vaporisat sus lu bèrris, lu recuèrbe d'una pellicula que lu mantèn en plaça. 4. Verniç transparent per li onglas.

laca n.f. Objècte oriental revestit de nombroï jaças de laca, eventualament pintat, gravat, esculptat.

laçaire, airitz n. Persona que fa de rets per la caça, per la pesca. Sin.: **malhaire.**

laçament n.m. Laçatge.

lacar vt. Curbir de laca.

laçar vt. Mantenir, estacar m'un laç. Sin.: **cordelar.**

laçaria n.f. Banastaria sopla de palha, de vese.

laçat, ada adj. Estacat m'un laç; que s'estaca m'un laç: *Un gilet laçat.* Sin.: **cordelat.**

laçatge n.m. Accion ò biais de laçar. Var.: **laçament.**

laccasa n.f. Enzima oxidanta que si tròva dins la laca, la carròta, la frucha, etc.

laccòl n.m. Substança contenguda dins lo latex de l'ambre de laca e que dona la laca chinesa per lo biais de l'oxidacion.

laccolit n.m. (geol.) Intumescència dau releu, d'origina volcanica, que la provòca una montada de lava que non rejonea la susfàcia.

lacedemonian, a adj. e n. De Lacedemònìa.

laceracion n.f. Accion de lacerar. Sin.: **esgarradura, estraçament, esearchadura, estraçadura, frandalhada.**

lacerar vt. Metre à tròç, esgarrar violentament: *Lacerar un libre, un vestit.* Sin.: **esgarrar, estraçar, escarchar, frandalhar, desfengar.**

lacerna n.f. (Ant. rom.) Manteu que semblava totplen la clamida grèga, mantenguda sus l'espaula au mejan d'una fibula (Etim. lat. *lacerna*)

lacertidat n.m. *Lacertidats:* Familha de lacertilians qu'enclaus lu estrapións au sens estrech, caracterisats per una lenga forcaruda e proactila.

lacertilian n.m. *Lacertilians:* Sotòrdre de reptiles saurofidans, generalament provedits de patas e rarament de granda talha, coma lo cameleon, la taranta, etc. Sin.: **saurian.**

lach n.m. 1. Liquide blanc que secréton li glandas mamari de la frema e dei femèlas dei mamifèrs, aliment totplen ric en graissas emulsionadi, en protides, en lactosa, en vitaminas, en saus minerali, e qu'assegura la nutricion dei joves au començament de la sieu vida. ◇ *Lach en pòuvera:* Lach deshidratat, descremat ò non, sucrat ò non, que pòu èstre reconstituit en li ajustant d'aiga. ◇ *Lach U.H.T.:* Lach esterilisat à una temperatura foarça auta, que si pòu conservar à temperatura ambienta pendent quauqu mes dins lo sieu embalatge. 2. *Lach de galina:* Ros d'ou batut dins de lach caud mé de sucre. ◇ Addicionat de lach: *Cafè au lach.* ◇ *Fraire, sòrre de lach:* Enfant noirit per la mema frema qu'un autre. Sin.: **fraire, sòrre de noiriça.** 3. Liquide que sembla de lach: Lach d'amèndola, de caucina, etc. ◇ Preparacion sovent perfumada, per curar la pèu ò levar lo maquilhatge. 4. Semenza dau peis.

lach batut n.m. Fumatèrra.

lacha n.f. Alausa, lecha.

lachada n.f. Liquide que sobra après lo descrematge dau lach, la fabricacion dau burre, la fabricacion dau fromai. Sin.: **clara de lach.**

lachairon n.m. 1. Estòmegue quatren dei romiaires, que contèn la presura per calhar lo lach. 2. Planta dau suc lachós (*Sonchus*): *lachairon d'aiga* (*Sonchus aquatilis*), *lachairon de palun* (*Sonchus palustris*), *lachairon rufe* (*Sonchus asper*).

lachalebre n.m. Planta dei flors jauni, que contèn un latèx blanc e que constituisse un aliment de tria per lu conius e lu poars (Familha dei composeas). Autre nom d'au pissanlièch. Var.: **alachalebre**.

lachar vt. Alachar.

lacharia n.f. 1. Usina dont lo lach es tractat par la sieu consumacion e la produccion de produchs derivats (crema, burre, fromai, etc.). 2. Industria, comèrci dau lach. 3. Local dont son conservats lo lach e dont si fa lo burre ò lo fromai, dins una fèrma.

lachdaurat n.m. Fonge dei boasc, dau capeu sovent colorat e à lamas, que la sieu carn rompuda laissa escòrrer un lach blanc ò colorat; totplen d'espècias son manjadissi, d'autri son laissadi de costat en rason dau sieu gust acre.

lachejar vi. Donar de lach ò un suc lachós en parlanrt dei plantas.

lachenc, a adj. Lachós.

lacheta n.f. 1. Chicòria sauvatja. 2. Autre nom de la doceta, de la pometà, de la graisseta.

lachier, a n. Detalhant en produch lachiers. ◆ adj. Que pertòca lo lach e lu sieus derivats: *Industria lachiera*. 2. Vaca *lachiera* ò *lachiera*, n.f.: Alevada per la produccion de lach.

lachier n.m. Sotaproduct metallurgic essencialament compauat de silicats e format au cors dei fusions d'elaboracion.

lachiera n.f. 1. Vaca lachiera. Sin.: **breta**. 2. Pòt per lo lach m'una manelha e un cubiceu.

lachon n.m. 1. Liquide que sobre dau descrematge dau lach, de la fabricacion dau burre ò dau fromai. Sin.: **lactoserum**. 2. (pop.) *Lachon de braieta*: Espèrma.

lachós, oa adj. Que sembla de lach, que n'a l'aspècte, de color blancastra. Sin.: **lactat**. ◇ *La Dralha Lachoa*: Benda blancastra, fosca, de forma e d'intensitat irregulieri, que fa lo torn complet de la vòuta celèsta. Sin.: **lo Camin de sant Jaume**.

lachuc n.m. Sòrta de lachuga de forma alongada. Var.: **lachugàs**.

lachuènha n.f. Aliment à basa de lach.

lachuga n.f. Planta erbacea annuala, de la vegetacion rapida, la mai cultivada dei plantas manjadi en salada.

lachugàs n.m. Lachuc.

laciniadura n.f. (bot.) Entalh prefond e estrech dins un organ.

laciniat, ada adj. (bot.) Si di d'un organ que presenta de laciniaduras.

laconian, a adj. e n. De Laconia.

laconic, a adj. Breu, concís: *Una respoasta laconica*.

laconicament adv. En gaire de mòts.

laconisme n.m. Biais de parlar remirable per la sieu concision.

làcrima n.f. Làgrima.

lacrimable, a adj. Lagrimable.

làcrima-christi n.m. inv. Vin qu'es produch au pen d'au Vesuvi.

lacrimal, a adj. Lagrimal. Var.: **lacrimau**.

lacrimar vi. Lagrimar.

lacrimatori n.m. Nom dei pichoi vas funeraris trobats dintre li sepulturas romanis que contenón d'òlis odorants.

lacrimau, ala adj. Lacrimal.

lacrimiforme, a adj. En forma de làcrima.

lacrimogène, a adj. Lagrimogène.

lacrimonasal, a adj. Lagrimonasal. Var.: **lacrimonasau**.

lacrimonasau, ala adj. Lacrimonasal.

lacrimós, oa adj. Lagrimós.

lactacion n.f. Formacion, secrecion e excretion dau lach; periòde pendant lo quau si debana. Sin.: **alachada**.

lactalbumina n.f. Proteïna dau lach.

lactame n.m. (quim.) Amida intèrna ciclica sovent formada per eliminacion d'aiga à partir d'un aminoacide (nom generic).

lactari n.m. Nom generic d'un grope de fonges: *Lactari rovilhós* (sanguin). ◇ *Lactari deliciós*: Fonge de color roja-aranja, me de tacas verdi sus lo capeu, foarça espandit en País Niçard e Provença, que creisse sota lu conifèrs. Sin.: **sanguin, lera roja, berigola**; (*Lactari deliciosus, lactari sanguifluus*).

lactarium n.m. Centre de collectatge e de distribucion dau lach mairal.

lactasa n.f. (quim.) Enzima que la secreta la mucoa intestinala, que convertisse la lactosa en glucòsa e en galactosa.

lactat n.m. (quim.) Sau de l'acide lactic.

lactat, ada adj. 1. Que consistisse en lach: *Regime lactat*. 2. Que sembla lo lach: *Suc lactat*. 3. Que depende de la secrecion lactada: *Fèbre lactada*. 4. Que contèn de lach: *Farina lactada*. 5. Qu'a l'aparença dau lach. Var.: **lachós**. 6. *Venas lactadi*: Vaisseus linfatics de l'intestin.

lactescença (-éncia) n.f. (lit.) Caractèr d'un liquide que sembla lo lach.

lactescent, a adj. 1. (bot.) Que contèn un suc lachós. 2. D'un blanc lachós: *La claror lactescenta de l'auba*.

lactifèr, a adj. (anat.) Que permet lo passatge dau lach.

lactic, a adj. 1. (quim.) Si di d'un acide-alcòl de formula $\text{CH}_3\text{-CHOH-COOH}$, Qu'apareisse au moment de la fermentacion dei exòsas sota l'accion dei bacterias lacticu e au moment de la descomposicion dau glicogène pendant la contraccion muscularia. 2. *Ferments lactics*: Ensèms dei bacilles (lactobacilles) isolats de divèrs produchs lachiers, que transforment li exòsas en acide lactic.

lactid(e) n.m. Compauat que resulta de l'esterificacion recipròca de doi moleculas d'acide lactic.

lactobutirometre n.m. Instrument que permete de mesurar la quantitat de matèria grassa contenguda dins lo lach.

lactodensimètre n.m. Pealach. Sin.: **lactomètre, pea-lach**.

lactoduc n.m. En d'unu cantons de Soíssa, conduch que transpoarta lo lach dei alpatges fins ai fromatjarias dei valadas.

lactofermentacion n;m. Espròva destinada à precisar li modalitats d'agrumelament dau lach.

lactoflavina n.f. Autre nom de la vitamina B2, que si tròva dins lo lach. Sin.: **riboflavina**.

lactogène, a adj. Qu'estimula la secrecion lactada.

lactoglobulina Globulina dau lach.

lactomètre n.m. Lactodensimètre. Sin.: **pea-lach**.

lactòna n.f. (quim.) Estèr interne ciclic qu'es fornits per d'unu acides-alcols (nom generic).

lactòsa n.f. (quim.) Sucre de formula C12H22O11, que si tròva dins lo lach e si desdobra en glucòsa e en galactòsa.

lactosat, da adj. Que li es ajustat de lactòsa.

lactoserum n.m. Lachon.

lactosuria n.f. (patol.) Presença de lactòsa dins l'urina.

lacuna n.f. 1. Espaci vuèi au dedintre d'un còrs. 2. Interrupcion dins un tèxto, un manescrich. 3. Cen que manca per completar quauqua ren; trauc, insufisença: *Aver de lacunas en matematicas*. Sin.: **manca, mancança**. 4. (geol.) Absença d'una jaça de terren dins una seria estratigrafica. 5. (fis.) Plaça renduda vacanta sus li orbitas exteriori d'atòmes, en seguida de la partença d'un electron au dedintre dei semiconductors. 6. (patol.) Pichona cavitat encavada dintre lo teissut cerebral en seguida à un procediment patologic, generalament un amoliment per obliteracion arteriala, entirant divèrsi paralisisas.

lacunari, ària adj. 1. Que presenta de lacunas. Var.: **lacunós**. 2. (psicol.) *Amnesia lacunària*: Que pertòca unicament d'unu períodes precís de la vida passada. 3. (istol.) *Sistema lacunari*: Ensèms dei cavitas discontinuï que fórmon lu intersticis dei cellulas dei teissuts e dei organes.

lacunós, oa adj. 1. (lit.) Que compoarta de lacunas. 2. (bot.) *Teissut lacunós*: Teissut de la part sotrina dei fuèlhas de dicotilendoneas, dont si debànon lu escambis gasós.

lacustre, a adj. Que viu sus li ribas d'un lac ò dins li aigas d'un lac. ◇ *Ciutat lacustra*: Vilatge bastit sobre de pals, dins lu temps preïstorics, en riba dei lacs e dei lagunas.

lad n.m. (Etim. angl.: *jovent*) Varlet d'escudaria que s'occupa dei cavaus de corsa.

ladanum n.m. Goma-resina emplegada en perfumaria.

ladin n.m. Dialècte retoroman parlat dins lo Sud-Tiròl.

ladino n.m. Forma dau castelhan parlada en Àfrica dau Nòrd e au Pròche-Orient per lu felens dei Judieus expulsats d'Espanha en lo 1492. Sin.: **judeoespanhòu**.

ladraria n.f. 1. Espitau dont èron aculhits lu leprós. Sin.: **lazaret, meseleria, meselera**. 2. (lit.) Avarícia mesquina e sordida. Sin.: **ladritge**. 3. (veter.) Malautia dei poarcs e dei bòus ladres.

ladre, a n. e adj. 1. (vièlh) Leprós. 2. (lit.) Persona excessivament avara. Sin.: **grincho, rabeu, racho, esquiçabinhetà, cagadur**. 3. (veter.) Si di d'un poarc ò d'un bòu qu'a de cisticercs de tènia dins lu sieus muscles ò sota la lenga.

ladre n.m. Bandit, raubaire. Var.: **ladron**.

ladre n.m. *Tacas dau ladre*: Parts de pèu dau cavau despigmentatdi, rosastri, desgarnidi de pels à l'entorn dei puèlhs, dei nharras e dei partidas genitali.

ladritge n.m. Avarícia, ladraria.

ladron n.m. Ladre.

ladronalha n.f. Ensèms dei ladres. Var.: **laironalha**.

ladronet n.m. Pichin ladre.

ladronici n.m. Raubarici.

ladroniera n.f. Luèc dont li a totplen de ladres.

lady n.f. Dòna de l'auta societat, en Anglatèrra.

laetus n.m. (pl. latin: *laeti*) 1. Barbar à la sòlda de l'Empèri roman, establit sus la riba seneca dau Ren per cultivar la tèrra e per defendre la frontiera. 2. (Atge Mejan) Òme que lo sieu estatut èra intermediari entre l'òme liure e l'esclau, dins d'unu pòbles germans de l'epòca dei invasions.

laga n.f. 1. Ala de relha d'un brabant. 2. (mar.) Traça laissada per lo desplaçament d'una nau. Sin.: **tirassiera, rega, selhatge**.

laganha n.f. Autre nom de la potina dei uèlhs.

laganhós, a adj. Potinós.

lagidi n.m. Rosegaire dei Andes que viu en altitud, foarça vesin de la chinchilla. Var.: **lagidium**.

lagoftalmia n.f. Estrechiment anormal dei parpèlas.

lagomòrfe n.m. *Lagomòrfes*: Órdre de mamifèrs ancianament classats dins lu romiaires, e que comprèn la lèbre e lo coniu.

lagón n.m. Estenduda d'aiga au dedintre d'un atòl, ò barrada vèrs la mar auta per un escuèlh coralian.

lagonita n.f. Borat idratat natural de ferre que si tròba en Toscana.

lagosin n.m. Survelhant.

lagotrix n.m. Monina d'Amèrica dau Sud, finda sonada *monina lanoa* (pauc ò pron long de 50 cm, sensa la coa).

lagramua n.f. Pichin reptile, sobretot nuechenc, que si ve sus lu barris e manja d'insèctes. Sin.: **taranta**. ◇ *Lagramua d'aiga*: Triton.

làgrema n.f. Làgrima.

lagremable, a adj. Lagrimable.

lagremal, a adj. Lagrimal.

lagremar vi. Lagrimar.

lagremau, ala adj. Lacrimal.

lagremifòrme, a adj. En forma de làcrima.

lagremogène, a adj. Lagrimogène.

lagremonasal, a adj. Lagrimonasal.

lagremonasau, ala adj. Lacrimonasal.

lagremós, oa adj. Lagrimós.

làgrima n.f. Liquide salat qu'es produch per doi glandas (li *glandas lagrimali*) situadi sota li parpèlas, e dessobre dei glòbes oocularis, que banha la conjontiva e

penètra dins li fòssas nasali per li caronculas lagrimali. ◇ *Aver de lègrimas dins la votz*: Parlar embé totplen d'emocion ò de pena. 2. (fig.) Pichina quantitat d'un líquide: *Una lègrima de lach*. Var.: **lacríma, lègrem**.

lagrimable, a adj. Lamentable. Var.: **lacrimable, lagremable**. Sin.: **deplorable**.

lagrimal, a adj. (didact.) Relatiu ai lègrimas. Var.: **lacrimal, lagrimau, lagremal**.

lagrimar vi. Plorar. Var.: **lacrimar, lagremar**.

lagrimau, ala adj. Lagrimal.

lagrimogène, a adj. Que fa plorar: *Un gas lagrimogène*. Var.: **lacrimogène, lagremogène**.

lagrimonasal, a adj. *Canal lacrimonasal*: Condut que religa lo sac lagrimal ai fòssas nasali. Var.: **lacrimonasal, lagrimonasau, lagremonasal, lagremonasau**.

lagrimonasau, ala adj. Lagrimonasal.

lagrimós, oa adj. Plen de lègrimas: *Aver lu uèlhs lagrimós*. Var.: **lacrimós, lagremós**. Sin.: **plorinós**.

laguet n.m. Pichin lac. A donat lo sieu nom au toponime dau santuari de Laguet (escadença bèla de rectificar aqueu toponime italianisat en *Laghet*).

lagui n.m. Lanha, ànsia, pensament, cruci.

laguiar vt. (*lagui*, classic *làguï*) Far languir, far de pena; alassar; cruciar. ◆ **si languir** v.pr. Si languir, si lanhar.

laguiòle n.m. 1. Fromai fach dins l'Aubrac. 2. Coteu dau mènega recorbat e de la lama alongada fabregat a La Guiòla. .

laguiós, a adj. Ansiós.

laguna n.f. Estenduda d'aiga marina retenguda darrer un cordon litoral.

lagunari, ària adj. Relatiu ai lagunas.

lagunatge n.m. (tecn.) Creacion de bacins per l'epuracion dei aigas.

lai n.m. À l'Atge Mejan, composicion poetica narrativa ò lirica, facha de vers corts, à l'origina de vuèch sillabas, e de rimas plati. Var.: **laus**.

lai adv. Là.

lai n. m. Lenga dau grope Thai, parlada dins l'ísola de Hai-Nan.

laic, a adj. e n. Que non apartèn au clergat: *Juridicion laica, un laic*. ◆ adj. 1. Independent dei organisacions religioi; que relèva de la laïcitat. ◇ *Escòla laica*: Escòla publica que dona un ensenhamant neutre sus lo plan confessional. 2. Qu'es en defoara de la religion, dau sentiment religiós: *Un mite laic*. Var.: *laical*.

laical, a adj. Laic.

laïcat n.m. Ensèms dei laïcs dins la Glèia catolica.

laïcisacion (-izacion) n.f. Accion de laïcizar: *Laïcisacion de l'ensenhamant*.

laïcizar (-izar) vt. Rendre laic. ◇ Sostraire à l'autoritat religiosa, organizar en foncion dei principis de la laïcitat.

laïcisme n.m. Doctrina dei partidaris de la laïcizacion.

laïcista adj. e n. Si di d'un partidari dau laïcisme.

laïcitat n.f. Sistema que bandisse li Glèias de l'exercici dau poder politic ò administratiu, e en particular de l'organisacion de l'ensenhamant.

laid, a adj. 1. Que lo sieu aspècte va còntre lo sens estetic, l'idea correnta dau beu. 2. Que s'escarta de cen que si pensa èstre ben, moral, convenient: *Es laid de mentir*. ◆ n.m. Cen qu'es laid, inestetic.

laidament adv. D'un biais laid.

laidàs, assa adj. Totplen laid.

laides(s)a n.f. 1. Fach d'estre laid; caractèr de cen qu'es laid. 2. Caractèr de cen qu'es bas, vil. 3. Caua laidà. Var.: **laidor, laidetat, laiditge**.

laidetat n.f. Laidessa.

laiditge n.m. Laidessa.

laidor n.f. Laidessa.

laidum n.m. 1. Ensèms de cauas laidì. 2. Persona laidà: *Aquela creatura es un laidum*.

laimbèrt n.m. Lambèrt.

lairadís n.m. Baubada. Sin.: **jaupada**.

lairaire, airitz adj. e n. Que laira totplen en parlant d'un can e finda d'una persona que fa audir una votz foarta.

laironalha n.f. Ladronalha.

laironici n.m. Cambriolatge, raubarici.

lairar vi. Baubar, jaupar.

lais n.m. Lai (poesia)

lais n.m. Alluvion. Sin.: **arenàs**: *Lu lais de Var son à l'origina dau quartier niçard de l'Arenàs*.

lais n.m. 1. (dr.) Liberalitat facha per testament au benefici d'una persona ò de divèrsi personas. Sin.: **lèg**. ◇ *Lais à títol particulier*: Lais d'un ben ò d'un bens determinats. ◇ *Lais à títol universal*: Lais que poarta sobre un ensèms de bens, per exemple una part de l'ensèms de la succession ò una part dei mòbles ò immòbles. ◇ *Lais universal*: Lais que pertòca la totalitat d'una succession ò la quotitat disponibla quora lo legatari universal es en concurrencia mé d'eiretiers reservataris. Var.: **laissa, laissita**. 2. (fig.) Cen qu'una generacion transmete ai generacions d'après.

laissa n.f. Lais, làissita.

laissa n.f. (lit.) Seguida de vers que constituisse una seccion d'un poema medieval ò d'una cançon de gèsta.

laissa n.f. Estatgiera.

laissada n.f. (mar.) D'una mena generala e per li galères en particular, endrech dont la popa d'una nau comenza a s'estrechir.

laissa-m'estós, oa adj; Pertocat per lo laissa m'estar. Sin.: **flacós, noncalent**.

laissar vt. 1. Non pilhar, non emplegar, non consumar, etc. (quaqua ren que s'en porria despauar): *Laissar de carn dins la sieta*. 2. Non emportar, non menar: *Ai laissat lo pichon à maion*. 3. S'en anar luènh de: *Ai laissat lo mieu país*. 4. Èstre separat definitivament de (per la moart, l'exili, etc.): *Laissar la sieu familia, laissar de bens*. 5. Èstre la causa de quaqua ren que si forma ò que rèsta: *Aqueu produch a laissat una taca sus li mieu braias*. 6. Perdre dins d'uni circonstanças, dins un luèc

dontat: *Laissar la vida dins un accident.* 7. Abandonar, reservar à quauqu'un: *Laissar la sieu part à un amic.* 8. Donar, afidar à quauqu'un: *Laissar una letra.* 9. Abandonar involuntariament, oblidar: *Ai laissat lo capeu à maion.* 10. Mantenir dins lo meme estat, la mema situacion, la mema posicion: *Laissar quauqu'un à la poarta.* 11. Abandonar à quauqu'un quauqua ren que li revèn: *Ti laissa la maion.* 12. (Seguit d'un infinitiu) Permetre de, non empachar de: *L'ai laissat sortir.* ◇ (fam.) *Laissar còrrer, laissar perdre, laissar dire:* Abandonar (un afaire, una discussion, etc.), non s'inquietar de cen qu'es dich. ◇ *Laissar de banda, de costat:* Abandonar provisoriament ò definitivament una idea, un projècte. 13. *Laissar per pensar:* Non poder explicar quauqua ren considerat coma sufisentament capit ò endevinat. ♦ **si laissar** v.pr. 1. Èstre, voluntariament ò non, l'objècte d'una accion: *S'es laissat peçugar facilament.* ◇ *Si laissar faire:* Non opauar de resistència. 2. Èstre agradiu, en parlant de cauas: *Un pichin vin que si laissa beure.* 3. *Si laissar anar, viure:* S'abandonar ai sieus excès abituals, faire gaire d'esfoarç. ◇ *Si laissar dire que...:* Aver audit dire, ma sensa gaire li crèire, que...

laissar-passar n.m. Document escrich que permete de circular liurament. Sin.: **sauconduch, passavant.**

laissat (da) de banda n. Persona messa de costat, que degun n'en vòu, eventualment maudespièch de servis renduts.

laisse-ti viure n. Diletant.

laisse-mi 'star n.m. Èstre plen de *laisse mi 'star:* Faire gaire d'esfoarç. Var.: **laissa-m'estar.** Sin.: **flaquessa, noncalença.**

làissita n.f. Lais, laissa.

lama n.f. 1. Part metallica d'un instrument ò d'una aisina pròpria à talhar, trencar, gratar: *Lama de coteu, lama d'espada.* ◇ (fig.) *Boana lama, fina lama:* Persona que maneja ben l'espada. 2. Autís de l'aresta larga talhanta. 3. Tròc plat e estrech de metal ò d'una altra matèria dura: *Una lama d'acier.* 4. (opt.) Rectangle de vèire sus lo quau si depauon d'objèctes que si voàlon examinar au microscòpi. ◇ 5. (geol.) *Lama fina:* Lesca de ròca dei faças parallèli, pusleu fina (0,03 mm), destinada à l'observacion microscopica. Sin.: **placa fina.** 6. (anat.) Part ossoa e fina, lònga e plata. ◇ *Lama vertebral:* Part ossoa que forma l'arc posterior dei vertèbras, entre l'apofisi articulària e l'apofisi espinoia. 7. (preïst.) Esclat de pèira que la sieu longuessa fa mai dau doble de la sieu larguessa. 8. (text.) Encastre que supoarta li liças dau telier. ◇ Benda continua e relativament estrecha d'una matèria apta à un usatge textile. 9. (bot.) Membrana sota lo capeu d'un fonges. 10. Èrsa de la mar, foarta e ben formada. Sin.: **maron, onda, ondada.** ◇ *Lama de fond:* Lama de foarta amplituda. Sin.: **coup de mar.** (fig.) Fenomène brutal e violent.

lama n.m. Monge bodista, au Tibet ò en Mongolia.

lama n.m. Mamifèr romiaire de la cordilhiera dei Andas, que n'i a doi espècias sauvatgi (*guanaco* e *vigònya*) e doi raças domestiqui (*alpaga* e *lama*) elevadí

per la sieu carn e la sieu lana e emplegadi coma saumas (Familha dei camelides).

lamaïsme n.m. Forma particuliera dau bodisme au Tibet e en Àsia centrala, consecutiva à l'establiment dau poder temporari dei dalai-lamas.

lamaïsta adj. e n. Adèpte dau lamaïsme.

lamar vt. (tecn.) Dreicar una susfàcia (espec. una susfàcia perpendicularia à l'axe d'un trauc) au mejan d'una lama viradissa ò una veruna especiali.

lamarcisme n.m. Teoria qu'expauèt Lamarck dins la sieu *Filosofia zoologica* (1809), qu'explica l'evolucion dei èstres vivents per l'influència dei variacions de mitan sobre lo comportament, pi sobre la morfologia dei organismes.

lamassaria n.f. Covent de lamas.

lamat, ada adj. e n.m. *Teissut lamat:* Ornament de fini lamas d'argent ò d'aur (ò d'imitacion) ò que lo sieu teissatge compoarta de fieus de metal.

lamatge n.m. Accion de lamar; lo sieu resultat.

lambada n.f. Dança e genre musical dau Brasiu, que conoissèt un grand succès mondial en lo 1989.

lambarda n.f. 1. Alabarda. 2. Peis de la familia dei Sciliorinidats (*Galeus melastomus*).

lamban, a adj. e n. Lent, desgaubiat e malabile. Sin.: **longanha, pachonier, musaire, moalastrós.** Var.: **lambin.**

lambardier n.m. Alabardier. ◇ (espec.) Au Vatican, garda soïssa.

lambda n.f. e n.m. 1. Onzena letra de l'alfabet grèc (Λ, λ), que correspoande au *l* de l'alfabet latin. 2. (fam.) Mejan, quau que sigue: *Un individú lambda.*

lambda n.m. (anat.) Ponch anatomic plaçat à la cima de l'oàs occipital.

lambdacisme n.m. (fon.) Prononciacion de la letra *L* tresmudada en *R:* *volgut > vor gut* ò tendença à banhar lo *L*.

lambdatic, a adj. (anat.) Relatiu au lambda.

lambdoïde, a adj. (anat.) Si di de la sutura entre l'occipital e lu parietals.

lambèrt n.m. Reptile de la familia dei Lacertidats, de color vèrda, mé lo dessota dau coal blau per lo mascle (*Lacerta viridis*). Var.: **laïmbèrt, limbèrt.**

lambic n.m. 1. Alambic. 2. Cervesa foarta facha en Belgica, preparada mé de malt e de froment crud per fermentacion espontanea.

lambicada n.f. Accion de destillar. Var.: **alambicada.**

lambicar vt. (*lambiqui*) Destillar. Var.: **alambicar.**

lambin, a adj. e n. Qu'agisse lentament e sensa envanc. Var.: **lamban.** Sin.: **longanha.**

lambinaire, a adj. e n. Que lambina.

lambinar vi. Agir lentament, sensa energia ni vivacitat. Var.: **lambinejaire.** Sin.: **longanhejar, musar.**

laminaria n.f. Fach de lambinar. Var.: **laminatge.** Sin.: **musatge.**

laminatge n.m. Lambinaria.

lambinejaire, a adj. e n. Que lambineja.

lambinejar vi. Lambinar.

lamborda n.f. 1. (constr.) Pèça de boasc (27 ò 34 mm x 80 mm) que repaua sobre li solivas e sus la quala son claveladi li lamas d'un parquet. Sin.: **lata**. ◇ Cabrilhon fixat au lòng d'un barri e dont si vènon apontelar li extremitats dei solivas d'un solier. 2. (agric.) Ram d'un abre fruchier que poarta à la sieu extremitat de grèlhs à frucha.

lambordar vt. (constr.) Provedir de lambordas. Sin.: **latar**.

lambordier n.m. Bardana.

lambrís n.m. 1. Revestiment de boasc, de gip, etc., sus li parets d'una sala, d'una cambra. Sin.: **fustatge**, **postam**. 2. Si di finda d'un revestiment de gip fach dins una feniera, una sofieta, sus de latas jontivi clavelada, ai cabrilhons. 3. (lit., per ext.) Decoracion interiora d'una maion vasta e magnifica.

lambrissar vt. Revestir de lambrís. Sin.: **postamar**.

lambrissatge n.m. Accion de lambrissar. Sin.: **revestiment, postamatge**.

lambrusc n.m. Raïm pichinet. Var.: **lambrusca**.

lambrusca n.f. 1. Vinha sauvatja. 2. Lambrusc.

lambruscaire, airitz n. Persona que culhisce de lambruscas.

lambruscar vi. Culhir de lambruscas. Var.: **lambrusquejar**.

lambrusquejar vi. Lambruscar.

lambrusquier n.m. Var.: **lambrusquiera**.

lambrusquiera n.f. 1. Pen de vinha sauvatja. Var.: **lambrusc**. 2. Luèc plantat de lambrusca.

lambswool n.f. Lana foarça leugiera que vèn d'anheus de 6 à 8 mes. ◆ n.m. Teissut fabricat m'aquesta lana.

lambruscatge n.m. Accion de lambruscar.

lamea n.f. Làmia.

lamella n.f. 1. Pichina lama, fulhet. 2. Fina lesca. 3. Caduna dei lamas que poàrtan l'imèni esporifèr dei fonges, en dessota dau capeu. 4. (opt.) Fina lama de vèire, de forma generalament arredonida ò cairada, emplegada per recubrir li preparacions microscopiqui.

lamellar(i), a (-ària) adj. Que la sieu estructura presenta de lamas, de lamellas.

lamellat, ada adj. Garnit ò constituit de lamellas.

lamellat-pegat n.m. Materiau format de lamellas de boasc pegadi ensèms.

lamellibranqui n.m. *Lamellibranquis*: Bivalves.

lamellifòrme, a adj. En forma de lamella.

lamelliròstre, a adj. Qu'a lo bèc garnit sus lu sieus bòrds de lamellas tranversali, en parlant d'un auceu, coma l'àneda.

lament n.m. Planh, lamentacion. Sin.: **plorada, solòrma**. Var.: **lamenta**.

lamenta n.f. Lament.

lamentablament adv. D'un biais lamentable.

lamentable, a adj. Que fa pietat, nul: *Una excusa lamentabla*. Sin.: **lagremable**, (fig.) **marrit, mespresable**.

lamentacion n.f. Planh prolongat, accompagnat de gemiments e de crits. Var.: **lamentança, lament**.

lamentança n.f. Lamentacion.

lamentar (si) v.pr. Si plàner emé insistència. Sin.: **si complàner, si plorar, s'adolentir**.

lamento n.m. (mòt italian) Cant de tristessa e de deploracion, sovent emplegat dins lo madrigal, la cantata, l'òpera italiana.

lamentós, oa adj. Que si lamenta sovent e totplen; lamentable.

làmia n.f. Nom generic de mai d'una varietat de pès-cans de la familia dei lamnidats: *Melanton* (*lamna nasus*), *làmia blanca* (*carcharodon carcharias*), *làmia blava* (*isurus oxyrinchus*). Var.: **lamea, lameu**.

lamiacea n.m. *Lamiaceas*: Labiadas.

lameu n.m. Làmia.

lamificat, ada adj. Estratificat.

lamificat n.m. Materiau estratificat decoratiu (apelacion comercial).

laminador n.m. 1. Màquina per laminar un produch metallurgic per passatge entre doi cilindres; installacion metallurgica que comprèn un laminador ò d'una laminador. 2. (fig.) *Passar au laminador*: Èstre sotamés à d'espròvas foarça dificili.

laminaire n.m. Obrier emplegat au laminatge dei metals. ◆ adj. m. Que lamine: *Un cilindre laminaire*.

laminar(i), ària adj. (fis.) *Regime laminari*: Regime d'escorreiment d'un fluide que si fa per esquilhada dei jaças de fluide una sus l'autra sensa escambi de particulas entre eli, per op. mé *regime turbulent*.

laminar vt. 1. Faire subir à un produch metallurgic una desformacion per passatge entre doi cilindres d'axes parallèles e que víron en sens contraris. 2. (fig.) Véncer largament. Sin.: **anientar, desfondre** (fig.). 3. Arroïnar la santat de quauqu'un, li sieu foarças fisiqui ò psiquiqui. 4. Diminuir totplen: *Laminar lu revenguts*. 5. Estrechir (una vena).

laminaria n.f. Obrador dont si lamine.

laminària n.f. Alga bruna dei coastas rocoï, que pòu èstre foarça lònga e pòu servir d'engrais ò donar d'iòde, de sòuda, de potassa (Sotaclassa dei fotoficeas).

laminariacea n.f. *Laminariaceas*: Familha d'algas bruni, de l'òrdre dei laminariadas.

laminaria n.f. *Laminariales*: Òrdre d'algas bruni qu'enclau li laminàrias e de varietats vesini.

laminatge n.m. 1. Accion de laminar un metal. 2. Accion de laminar, de redurre; fach d'èstre laminat.

laminectomia n.f. (cir.) Reseccion dei lamas vertebrals en prevision d'una intervencion neurocirurgicala dau sieu de l'esquina.

laminografia n.f. Planigrafia.

laminós, oa adj. (anat.) *Teissut laminós*: Teissut conjontiu dispausat en lamas parallèli.

lamnidat n.m. Lamnide.

lamnide n.m. *Lamnides*: Una dei 35 familhas de peis-cans. Var.: **lamnidats**.

lamniforme n.m. *Lamniformes*: Òrdre de peis-cans qu'enclau li espècias mai conoissudi e quauqui espècias foarça rari.

lamon n.m. Bendatge de ròda. Sin.: **ferrament**, **cint**, **benda**.

lamp n.m. 1. Fòuzer. 2. Lusor brèva e viva que tradue una descarga electrica entre doi neblas ò entre una nebla e la tèrra, pendent una chavana. Sin.: **ulhauç**. ◇ *Aver lu uèlhs que màndon de lamps*: Aver lu uèlhs animats d'una emocion foarta (de ràbia, sobretot). ◇ *Coma un lamp, en un lamp*: Foarça rapidament. ◇ (fig.) Brusca manifestacion de cen que pertòca l'intelligença: *Un lamp de gèni*.

lampa n.f. 1. Aparelh d'esclairatge que fonciona au mejan de l'electricitat; luminari. ◇ *Lampa de borniera*: Boitier provedit d'una pila e d'una ampola electrica. 2. Ampola electrica: *Cambiar una lampa*. ◇ *Lampa à incandescència*: Dins la quala l'emission de lutz es producha au mejan d'un còrs portat à l'incandescència per lo passatge d'un corrent electric. ◇ *Lampa testimòni*: Que senhala lo funcionament e l'aviament d'un aparelh en s'alumant ò en s'amurcent. Sin.: **lume**. 3. Recipient que contèn un liquide (petròli, essència, etc.) ò un gas combustible per produrre de lume. ◇ *Lampa tempesta*: Lampa especialament protegida còntra lo vent. ◇ *Lampa de seguretat*: Que si pòu utilzar dins una atmosfèra grisotoa. 4. Dispositiu que produe una flama, emplegat coma foant de calor: *Lampa à alcòl*. 5. (electron.) Tube à vuèi: *Un amplificador à lampas, un televisor à lampas*. 6. *Lampa à vapor de mercuri*: Tube que contèn de vapor de mercuri e que, traversat per una descarga electrica, manda una viva lusor blavastra. Var.: **làmpea**.

lampada n.f. 1. Grand esclat de lutz. Var.: **lampejada**. 2. Escorreguda rapida.

lampamètre n.m. Aparelh per mesurar li caracteristicas dei lampas e tubes electronics.

lampadari n.m. Dispositiu per esclairar un apartament ò una via publica, m'una lampa soleta ò m'un ensèms de lampas montadi sus un supoart. Var.: **lampearí**.

lampar vi. Lampear, faire d'ulhauç.

lamparo n.m. Lampa plaçada à la proa d'una barca, per la pesca.

lampàs n.m. Gròs lamp.

lampassa n.f. Gròssa lampa.

làmpea n.f. 1. Lampa. 2. Cuu de lampa.

lampear vi. Lampear.

lampearí n.m. Lampadari.

lampejada n.f. Grand esclat de lutz. Var.: **lampada**.

lampejaire n.m. 1. Dispositiu d'esclairatge que lampeja, emplegat en particular sus lu veïcules per senhalar un cambiament de direcccion, un perilh ò un veïcule de socors (ambulança, pompiers, polícia). Sin.: **pluguet**. 2. (fot.) Aparelh que manda un lamp foarça breu e intense per donar una quantitat de lume necessària per fotografiar. Sin.: **fotolume**, **flash** (angl.).

lampejant, a adj. Que lampeja.

lampejar vi. 1. Faire de lamps. Var.: **lampear**. 2. S'acendre e s'amurcir alternativament: *Un lume que lampeja*.

lampesa n.f. 1. (arquit. e arts dec.) Culòt. 2. Làmpea de glèia.

lampesier n.m. Lampadari de glèia.

lampier n.m. Marguilhier.

lampion n.m. 1. Lanterna veneciana. 2. Pichin recipient que contèn una matèira combustibla e que sièrve ai illuminacions (espec. dins de fèstas tradicionali). ◇ *Sus l'ària dei lampions*: Mé de crits ritmats.

lampista n. 1. (anc.) Persona encargada dau manteniment dei lampas e dei lantèrnas dins un establimient industrial. 2. (fam.) Emplegat subalterne: *La si pilhar m'au lampista*.

lampistaria n.f. (anc.) Luèc dont èron conservats e reparats lu aparelhs d'esclairatge (espec. dins lu camins de fèrre, li minas).

lamporda n.f. Planta qu'una dei sieu espècias, finda sonada *pichina bardana*, es depurativa (Familha dei compositeas).

lampre n.m. Lamprea, lamprua.

lamprea n.f. Vertebrat aquàtic sensa maissèlas, foarça primitiu, de forma cilindrica e alongada, de la pèu nuda e viscoa (Classe dei angants, òrdre dei ciclostòmes). Var.: **lamprua, lampre**.

lampreson n.m. Pichina lamprea. Var.: **lamprilhon**.

lamprilhon n.m. 1. Larva de la lamprea, comuna dins la sabla dei ribieras. 2. Pichina lamprea.

lamprofire n.m. Ròca eruptiva, generalament filoniana, caracterisada per la sieu riquesa en mineraus ferromagnetics.

lamprofòra n. Nom dei neofits dins la glèia ortodòxa, en rason dau vestiment blanc que càrgon dins la setmana que seguisse lo batejament.

lampromètre n.m. Aparelh per mesurar la clartat.

lamprua n.f. Lamprea.

lana n.f. 1. Fibra espessa, que vèn de la toison dei motons e autres romeigaires. ◇ *Lana cruda*: Que non es estada aprestada. 2. Vestit de lana teissit e tricotat; lanatge. 3. (bot.) Borra que recuèrbe d'uni plantas. 4. Substança fibroa qu'evòca la lana. ◇ *Lana de lachier ò lana minerala*: Produc preparat per projeccion de vapor sobre un giscle de lachier fondut e emplegat coma isolant calorific. ◇ *Lana de ròca*: Produc obtengut à partir d'au basalt, que sièrve d'isolant termic e acostic. ◇ *Lana de vèire*: Fibra de vèire d'un diamètre pichinet, que s'emplega coma isolant termic. ◇ *Lana de fusta ò de boasc*: Matèria textila facha m'ai fuèlhas dau pin piastre.

lanada n.f. 1. Mena de pichina ramassa dau calafataire. 2. Mena de gròs pinceu que sièrve per ónher li divèrsi parts d'un vaissieu.

lanada n.f. Recòlta de la lana.

lanaire, airitz n. Obrier(a) que mena una màquina à lanar.

lanar vt. Operar lo lanatge d'una estòfa.

lanaria n.f. 1. Accion, art de fabregar d'estòfas de lana; aquesti estòfas. 2. Negòci que vende de lana, de lanatges. 3. Obrador dont si lana li estòfas, lo drap. Sin.: **lanifici**. 4. Luèc dont si tóndon lu motons.

lanatge n.m. 1. Estòfa de lana. 2. Toison dei motons. 3. Operacion que dona ai teissuts de lana e de coton un aspècte doç.

lanç n.m. 1. Aviada. 2. (mar.) Embardada. Var.: **lans**.

lança n.f. 1. Arma d'asta dau mànegue lòng e dau fèrre ponchut. Sin.: **asta**, **pertusana**. 2. Si dífa d'un cavalier armat d'una lança; grope de combatents estacat au sieu servici. 3. Baston long provedit d'un tampon per targar sus l'aiga. 3. Tube provedit d'un difusaire que sièrve à formar e dirigir un giscle d'aiga: *La lança dei pompiers*. ◇ Tube metallic que sièrve per lo lançatge.

lançabombas n.m. inv. Aparelh installat sus un avion per mandar de bombas.

lançacòdols n.m. inv. Lançapèiras. Sin.: **fronda**.

lançada n.f. Cauç, ruada.

lançada n.f. Còup de lança.

lançadoira n.f. Naveta de teissière. Sin.: **espau**.

lançaflamas n.m. inv. Aparelh emplegat au combat per mandar de flamas.

lançafusadas n.m. inv. Lançaroquetas.

lançagranadas n.m. Aparelh que lança de granadas.

lançaire, airitz n. Persona que lança: *Un lancaire de disc*.

lançaire n.m. 1. Veïcule propulsiu capable de mandar una carga utila dins l'espaci. Sin.: **missile**, **vector**, **fusada**. 2. Sotamarin que poarta de missiles estrategics.

lançament n.m. 1. Accion de lançar. 2. Publicitat per faire la promocion d'un produch. Sin.: **bandiment**. 3. (mar.) Angle format per la ròda de proa d'una nau a respièch de l'esperlongament de la quilha.

lançaminas n.m. inv. Aparelh per lançaer de minas.

lançamissiles n.m. inv. Engenh que sièrve à lançaer de missiles.

lançapèiras n.m. inv. Dispositiu mé doi branças, provedit d'un elastic e d'una pocheta, que lu pichoi s'en sièrvon per lançaer de pèiras. Sin.: **fronda**, **lançacòdols**.

lançapintura n.m. Aparelh que projecta de pintura.

lançar vi. Cauçear.

lançar vt. 1. Donar à quauqua ren un movement viu que lo manda à travèrs l'espaci: *Lançar de pèiras, una fusada*. Sin.: **mandar**, **garçar**, **avantar**. 2. Bolegar, mandar (li cambas, lu braç) d'un gest viu dins una direccio. Sin.: **garçar**, **avantar**. 3. Dire d'un biais que non s'asperava ò pusleu violentament: *Lançar un crit de terror*. Sin.: **mandar**. 4. (fig.) Mandar còntre quauqu'un: *Lançar un mandat d'arrèst*. 5. Faire conóisser ò reconóisser d'un public larg: *Lançar un noueu disc*. Sin.: **promoure**. 6. Donar l'envanc necessari à: *Lançar una entrepresa, una afaire*. 7. Faire parlar quauqu'un de quauqua ren que li agrada, menar la conversacion sobre un dei sieus subjèctes favorits: *Quora lo lances sus lo balon, s'arrèsta plus!* 8. *Lançar un cèrvi*: Lo faire sortir

dau luèc dont es. ◆ **si lançar** v.pr. 1. Si precipitar, si ronçar dins una direccio determinada. Sin.: **s'abrirav**. 2. S'engatjar dins una activitat: *Si lançar dins lu afaires*. 3. (fig.) S'engatjar impetuosament dins una accion.

lancer n.m. 1. Espròva d'atletisme que consistisse à mandar lo mai luènh possible un engenh (pes, disc, marteu, javelina). 2. *Pesca au lancer*: Pesca à la linha dins la quala si manda l'esca luènh en avant per pi la tornar au mejan d'un molinet.

lancatge n.m. (tr. publ.) Injeccion d'ària comprimida ò d'aiga dins un soal, au mejan de tubes metallics dichs *lanças*, per li plantar de pals.

lançaroquetas n.m. inv. Arma que manda de roquetas. Var.: **lançafusadas**.

lancatorpilhas n.m. inv. Dispositiu que sièrve à lançar de torpilhas.

lancejant, a adj. 1. Que lanceja, que ponhe. 2. (fig.) Que tormenta.

lancejar vi. 1. Donar de coups de lança. 2. Faire sofrir mé de dolors repetitiu. ◆ vt. (fig.) Tormentar.

lanceolat, ada adj. 1. (bot.) Si di d'un organo acabat en forma de lança: *Una fuèlha lanceolada*. 2. (arquit.) *Arc lanceolat*: Arc rot ponchut, en lanceta.

lanceta n.f. 1. Bistorin. 2. (arquit.) Arc rot foarça agut, dins l'arquitectura gotica.

lancetier n.m. Estug per lancetas.

lancha n.f. Barca mé doi aubres, en usança en Espanha, au Portugal e au Brasiu.

lancier n.m. 1. Sordat d'un còrs de cavalaria, armat d'una lança. 2. *Quadrilh dei lanciers*: Varianta dau quadrilh, que si balava vers la mitant dau s. XIXⁿ.

lancinacion n.f. Dolor que lancina. Var.: **lancinament**.

lancinament n.m. Lancinacion.

lançola n.f. Tela espessa impermeabilizada per aparar dau soleu e de la pluèia; Sin.: **telàs, tendolet**.

lançolàs n.m. Tela que si mete sus lo soal per recampar li olivas acanadi.

lançoleta n.f. Pichona benda de teissut. Sin.: **faisseta**.

lançòu n.m. Pèça de teissut leugier que si mete au lièch per isolar la persona dau matalàs e dei cubèrtas. ◇ *Lançòu doble*: Pèça de teissut ò de cauchoc que si mete sota lo lançòu per aparar lo matalàs.

land n.m. (mòt alemand) 1. Cadun dei Estats de la República Federala Alemanda. 2. Província, en Àustria.

landa n.f. Formacion vegetala de la zòna temperada dont domínón li brugas, li ginèstas; terren cubèrt d'aquesta vegetacion. Sin.: **ermàs**.

landa n.f. Biais afectat: *Faire de landas*. Sin.: **nhònha, moninaria, desgaunhada**.

landaire, airitz n. Ribatabastion, rodaire.

landar vi. Deambular, musardar, landrejar, musardejar, landear.

landau n.m. 1. Veitura d'enfant compauat d'una navicèla rigida tenguda per una armadura metallica, m'una capòta amovibla, de ròdas e un guidon. 2. Veïcule

landear

ipomobile descubèrt mé quatre ròdas e quatre plaças en vis-à-vis.

landear vi. (*landei*) Faire de landas. Sin.: **minhardejar, moninejar**. Var.: **landrejar**.

landés, esa adj. e n. Dei Landas.

landesc n.m. Guinhada, biais de se comportar en landeant.

landgravi n.m. 1. Títol que portàvon, à l'Atge Mejan, de princes germanics proprietaris de tèrras que relevàvon directament de l'Emperaire. 2. Magistrat que rendia la justícia en nom de l'Emperaire.

langraviat n.m. 1. Denhetat dau landgravi. 2. País que governava un landgravi.

landier n.m. Chafuèc provedit d'un panier metallic per mantenir au caud un recipient.

landier, a adj. 1. Bocafina. Sin.: **refastinhós**. 2. Compassat. Sin.: **minós, moninós**.

landiera n.f. Grimaciera, regaunhairitz.

landòlfia n.f. Planta de Madagascar que lo sieu latèx fornisce de cauchoc (Familha dei apocinaceas).

landrejar vi. Bossonear. Sin.: **bossonejar, tordolear, pacholear, deambular, landar, musardar, landear, musardejar**.

landsgemeinde n.m. Assemblada legislativa que recampa toi lu ciutadans, dins d'un cantons de Soíssa alemanica.

landsturm n.m. Sotadivision dau recrutament militari que comprèn lu reservistas d'un atge, dins lu país germanics e en Soíssa.

landtag n.m. Assemblada deliberanta, dins lu país germanics.

landwher n.m. Sotadivision dau recrutament militari que comprèn la promiera resèrva, dins lu país germanics e en Soíssa.

langaneu n.m. Peis marin de la familia dei labrides, present dins l'Atlantic Èst.

langasta n.f. Acarian parasite que viu sus la pèu dei romegaires, dau can, eventualment de l'òme, per n'en suçar lo sang. Sin.: **ixòde**.

langor n.f. Languiment. Sin.: **languitòri, languina, langui, languiment, estransidura**.

langorear vi. (*langorei*) Languir, si languir.

langorós, oa adj. Qu'exprimisse de langor, de languiment. Sin.: **languinós**.

langorosament adv. D'un biais langorós. Sin.: **languinosament**.

langosta n.f. Crustaceu dei antenas foarti, ma sensa pinças, que pòu mesurar fins à 40 cm de lòng, toplén preat per la sieu carn (Òrdre dei decapòdes). Var.: **lingosta**.

langostier n.m. 1. Ret en forma de balança prefonda per pilhar li langostas. 2. Nau provedida per la pesca à la langosta. Var.: **langostier, lingostier, langostiera, lingostiera**.

langostiera n.f. Ret en forma de balança prefonda per pilhar li langostas. Var.: **langostier**.

langostin n.m. Ligoban.

langostina n.f. Crustaceu decapòde de la talha e de la forma d'un gròs chambre, pescat sus lu fonds de beta, au larg dei coastes atlantiqui europei e mediterranei. Sin.: **cigala**.

langostona n.f. Pichina langosta.

langostum n.m. Faussa, marrida devucion.

langui n.m. Preocupacion; malinconia, langor, languina.

languide, a adj. Flac.

languiment n.m. 1. Abatement fisic o moral, que si manifèsta per una mancança d'energia, de dinamisme. ◇ Dolor moral, patiment causats per la pèrda, la mancança ò la moart de quauqu'un. Sin.: **planh**. 2. Malinconia doça. Var.: **langor, languina**.

languina n.f. Langor.

languinós, oa adj. Langorós, mornarós.

languinosament adv. D'un biais languinós.

languir vi. (*languissi*) Si sentir triste, abatut, nostalgit. Var.: **alanguir**. ♦ si **languir** v.pr. Asperar embé impaciència: *Mi languissi de la vèire*. Sin.: **s'estransir**.

languison n.f. Languir.

languissent, a adj. Que languisse, que si languisse.

languissentament adv. D'un biais languissent.

languitòri n.m. Nostalgia, languiment, langor.

lanha n.f. Planh, lament.

lanhaire, airitz n. Persona que si lanha.

lanhar (si) v.pr. Si plànhir, si lamentar.

lanheta n.f. Pichon peaç. Sin.: **bardeleta**.

lanhós, oa adj. Que si lanha. Sin.: **planhós**.

lanier n.m. Mena de faucon (*Falco biarmicus*).

lanier, a adj. Que pertòca la lana: *L'industria laniera*.

♦ n. Persona que travalha ò vende de lana.

lanifèr, a adj. 1. Que poarta de lana ò una borra cotonoa. 2. *Neron lanifèr*: Recubèrt d'una secrecion ceroa e que s'ataca ai pomier. Var.: **lanigèr**.

lanigèr, a adj. Lanifèr.

lanifici n.f. Obrador dont si travalha la lana. Sin.: **lanaria**.

laniidat n.m. *Laniidats*: Familha d'aueus passerons qu'enclau lu darnegàs.

lanista n.m. Dins l'Antiquitat romana, aqueu qu'adestrava, fitava ò vendia de gladiators.

lanlèra adv. Onomatopea que si tròva dins d'uni cançons.

lanolina n.f. Graissa de fea de consistència solida, d'un jaune ambrat, e emplegada coma excipient per li cremas e li pomadas.

lanós, oa adj. 1. Cubèrt de lana. Var.: **lanut**. 2. Qu'a l'aparença de la lana: *Un pel lanós*. 3. Planta lanoa: *Cubèrta de pels*.

lans n.m. Lanç.

lansacanet n.m. Mercenari alemand au servici de França e de l'Empèri (s. XVⁿ – s. XVIIⁿ).

lantan n.m. Metal dau gropé dei tèrras rari; element (La) de n° atomic 57 e de massa atomica 138,90.

lantanide n.m. Cadun dei elements dau grope dei terras rari, que lo promier es lo lantan.

lantanita n.f. Carbonat idratat natural de lantan.

lantèrna n.f. 1. Boita dei parets transparenti, dins la quala si mete un lume à la sosta. Sin.: **fanau**. ◇ *Lantèrna veneciana*: lantèrna de papier translucide e colorit, emplegada dins li fèstas, li illuminacions. ◇ *Lantèrna amagada*: Que d'uni parets son opaqui, per qu'aqueu que la poarta si poasque esclairar sensa èstre vist. 2. Senhal luminós à l'avant ò au darrier d'un veïcule. ◇ (mar.) Part sobrana de l'aubre que s'acaba per una part esclairada dicha *lantèrna* que poarta la carèla (girelha) de flon de la vela. Sin.: **cauet**. ◇ *Lantèrna roja*: Lantèrna que si mete à la fin d'una tièra de veïcules; (fig.) Lo darrier: *Finir lantèrna roja* dau *Torn d'Itàlia*. 3. (anc.) *Lantèrna magica*: Instrument d'optica que s'emplegava per projectar d'imatges engrandit de figures pintadi. 4. (arquit.) Contrucción circulària traucada de grandi duberturas, en cima d'un grand edifici ò d'una part d'un edifici. ◇ *Lantèrna dei moarts*: Dins d'un cementeris, pal vuèi dont si plaçava un fanal, lo sera, à l'Atge Mejan. 5. (zool.) *Lantèrna d'Aristòtel*: Aparelh mastegaire dei orsins. ♦ pl. Fuëcs de posicion d'una veitura automobila.

lanternar vi. (*lantèrn*) (fam.) Barrutlar, perdre lo sieu temps. Sin.: **pachonejar**, **landar**, **landrejar**, **flandrinar**. ◇ *Faire lanternar*: Faire esperar longtemps.

lanternier, a n. 1. Persona que fa de lantèrnas. 2. Aqueu qu'era encargat dei lantèrnas publiqui. 3. (anc.) Dins lo braconatge, aqueu que portava la lantèrna. 4. (anc. e pop.) Aqueu que tenia una maion de prostitucion.

lanternon n.m. 1. Pichina lantèrna à la cima d'una copòla, au dessobre d'una escalinada. 2. (arquit.) Construcción bassa en sobrelevacion sus una teulada, per esclairar ò ventilar.

lantier n.m. (mar.) Cordatge previst per mantenir en plaça una galèra donada en carena, per l'empachar de cabussar.

lantresa n.f. (bot.) Mena d'eufòrbia (*Euphorbia characias*).

lanuginós, oa adj. Cubèrt de borra.

lanum n.m. 1. Ensèms dei bèstias lanadi. 2. Sentor de lana.

lanut, uda adj. Cubèrt de lana. Var.: **lanós**.

lao n.m. Lenga thai, una dei lengas oficiali dau Laos. Sin.: **laossian**.

laossian, a adj. e n. Dau Laos. ♦ n.m. Lao.

lapada n.f. 3. (fam.) Granda golada de liquide que s'engolisse d'un còup solet.

lapalissada n.f. Afirmacion d'una evidència nèscia, veritat de La Palissa.

lapament n.m. 1. Accion de lapar. 2. Bosin que fa un animau que lapa. Var.: **lapada**.

lapar vt. e vi. Beure en pilhant lo liquide mé la lenga, en parlant dei animaus. ♦ vt. (fam.) Beure per lampadas.

lapareu n.m. Àneda sauvatja de pichina talha (Longuessa fins à 40 cm). Sin.: **renèla**, **auçavòla d'ivèrn**,

laparoplastia n.f. (cir.) Ablacion de la pèu flaca dau ventre que pertòca lu pançuts quora an foarça magrit.

laparoscopia n.f. Examèn endoscopic de la cavitat abdominala.

laparotomia n.f. Dubertura cirurgicala de l'abdomèn.

lapàs n.m. (bot) Varietat de paciença (*rumex crispus*).

lapavocèla n.f. (patol.) Ernia ventrala que s'escapa de la paret abdominala en de ponchs autres que lu aneus inguinals ò crurals.

làpea n.f. Mollusc de la gruèlha conica, foarça nombrós sus lu rocàs descuberts à marea bassa (talha: 5 cm; classa dei gasteropòdes). Var.: **alapeda**, **alapea**, **alàpia**.

làpida n.f. Pèira plata.

lapidacion n.f. Accion de lapidar. Sin.: **peiregada**, **espeiregada**, **desrocament**.

lapidar vt. Tuar, atacar à coups de pèiras. Sin.: **desrocar**. Sin.: **apeiregar**, **acodolar**, **apeirar**, **clapairar**, **peirejar**, **apeirassar**.

lapidari n.m. 1. Professional que travalha li pèiras fini e precioï; negociant que vende aqueli pèiras. 2. Pèira emplegada per lo dreicatge dei susfàcias plani. 3. Tractat sobre li vertuts magiqui e medicinali dei pèiras precioï, à l'Atge Mejan.

lapidari, ària adj. 1. D'una concision brutal: *Una formula lapidària*. 2. Relatiu ai pèiras fini e precioï, à la sieu talha; que pertòca la pèira. ◇ *Museu lapidari*: Que presenta d'esculpturas sus pèira que provènon de monuments.

lapidificacion n.f. Transformacion d'un depaus móble en ròca sedimentària coerenta per compaccion e cementacion.

lapidificar vt. (*lapidifiqui*) Transformar una ròca per lapidificacion.

lapilli n.m. pl. Projeccions volcaniqui de pichini dimensions (entre 1 e 64 mm de diamètre).

lapin, a adj. Coniu, conilha.

lapinada n.f. 1. Portada d'una lapina. 2. Plat de lapin. Sin.: **conilhada**.

lapinar vi. Aver de picchoi, en parlant d'una conilha. Sin.: **conilhar**.

lapinàs n.m. Lapin gròs, lapin mascle. Sin.: **conilhàs**.

lapinejar vi. Faire totplen de picchoi coma una lapina.

lapinet n.m. Pichin lapin. Var.: **lapinon**.

lapinisme n.m. (fam.) Feconditat jutjada excessiva (d'una cobla, d'un pòble).

lapiniera n.f. Conilhiera.

lapinon n.m. Pichin lapin. Var.: **lapinet**.

lapis n.m. Pèira d'un blau intense, compauada de lazurita, emplegada en ornamentacion e en joelaria.

lapon, a adj. e n. De Laponia. ♦ n.m. Lenga finno-ogriana parlada en Laponia.

lapsi n.m. pl. Cristians que, au temps dei persecucions, avón renegat ò avón fach semblant de renegar la sieu credència.

lapsus n.m. Error comessa en parlant (*lapsus linguae*) ò en escrivent (*lapsus calami*) e que consistisse à substituir au tèrme asperat un autre mòt: *Freud veia dins lo lapsus l'emergenza dei desidèris inconscients.* Sin.: **lengassada**.

lar n.m. e adj. Dins l'Antiquitat romana, dieu protector dau fogau domestic. Var.: **lars**.

laraire n.m. Dins l'Antiquitat romana, pichin santuari domestic destinat au culte dei dieus lars.

larba n.f. Lima (peis).

lard n.m. Teissut adipós sotacutaneu dau poarc e d'unu animaus. ◇ *Lard gras ò gròs lard*: Graissa de poarc pilhada entre la codena e la carn, au long de l'esquina.

lardadoira n.f. Lardoira.

lardaire, airitz n. Persona que larda.

lardar vt. 1. Ficar de pichins tròcs de lard (dins una carn). 2. (lit.) Traucar de còups (de coteu, etc.). Var.: **enlardar**.

lardeiron n.m. Lardieron.

lardeironet n.m. Lardieronet.

larderia n.f. (mar.) Mena de cordatge. 1469: «*Item per VI lardieras aportadas en los laus per far d'estriops*» A.C.Arle.

lardiera n.f. Nom generic d'unu passerons de la familia dei parides. ◇ Nom especific de *Poecile palustris*, que sobre es gris-brun e sota es blanc brut. Sin.: **lardiera monegueta, lardiera carboniera**. ◇ *Lardiera mòra*: Lardiera de la tèsta negre m'una taca blanc sobre e una taca blaca sus cada gauta (*Periparus ater*). ◇ *Lardiera dau chupo, vervasin, verbassin*: Que poarta un plumachon blanc e negre.

lardieron n.m. *Lardieron blau*: Pichin passerón dau plumatge colorit de blau e de jaune (*Cyanistes caeruleus*). Var.: **lardeiron**.

lardieronet n.m. Passeron de la familia dei Aegithilids, m'una coa longa. Var.: **lardeironet** (*Egithalos caudatus*).

lardoira n.f. Gròssa agulha emplegada per lardar li carns. Var.: **enlardoira**. Sin.: **lardadoira**.

lardon n.m. Pichin tròç de lard per adobar un plat: *Polenta ai lardons*.

lardonar vt. Talhar en lardons.

larg, a adj. ['lark], ['larga] 1. Qu'a una estenduda importanta dins lo sens perpendiculari à la sieu longuessa, à la sieu autessa: *L'avenguda es larga*. Contr.: **estrech**. 2. Ample, que non es estrech: *Un vestit larg*. 3. Qu'es grand, important en quantitat: *Faire de largi concessions*. 3. (mar.) Que non es tendut: *Un cordatge larg*. 1520: «...duas fustas larg XX milhas li (ung galeon) an donat la cassa et Dyo aydant es scapat...» A.C.Arle. ◇ *Vent larg ò larg*, n.m.: Vent que poarta oblic per rapoart à l'axe de la nau. 4. Qu'a l'esperit dubèrt, qu'es sensa prejudicis: *Aver li ideas largui*. 4. Qu'es generós, qu'es fach mé generositat: *Èstre larg m'ai sieus enfants*. ◆ adv. 1. D'un biais larg, imprecís: *Mesurar larg*. ◇ *Vèire larg*: Vèire grand. 2. Non la

menar larga: Èstre dins una situacion dificila, èstre espaventat.

larg n.m. 1. (mar.) Vent larg. 2. Larguessa: *Si passejar de lòng en larg*. ◇ *De larg*: En larguessa: *Aver doi mètres de larg*. ◇ *Èstre au larg*: Aver de plaça, de sòus. 3. *Lo larg ò la mar larga*: La mar luènh dei coastas. Sin.: **l'auta mar**. ◇ *Au larg de*: Dins la vesinanza de; à una distància donada de: *Navigar au larg de Niça, si tenir au larg de quauqu'un*.

larga n.f. (mar.) À la larga: Anament de la nau qu'es au vent larg.

largable, a adj. Que pòu èstre largat. Sin.: **destacable**.

largada n.f. (mar.) 1. Vent dau larg, bofada d'una aura marina. 2. Vent de ponent, violent à Marselha.

largament adv. 1. D'un biais larg; abondosament: *Ganhar largament la sieu vida*. 2. Mai de: *Èra largament doi oras quora es arribat*.

largar vt. (*largui*) 1. (mar.) Destacar, laissar anar (un armege, una vela, etc.). 2. Laissar tombar d'una aeronau: *Largar de bombas*. 3. (fam.) Abandonar voluntariament e sensa gaire de cortesia. ◇ *Èstre largat*: Èstre perdot, plus ren capir. ◆ vi. (mar.) Anar au larg. Var.: **alargar**.

largar vòga vt. (mar.) Dau temps dei galèras, mena de vogar mai lentament.

large n.m. (metall.) Mièg-produch siderurgic de seccion rectangular, qu'a una larguessa minimala de 150 mm e d'una espessor au manco egala au quart de la larguessa.

larghetto adv. (mòt it.) (mús.) Un pauc mai lentament que lo *largo*. ◆ n.m. Tròç executat dins aquesto movement.

largo adv. (mòt it.) (mús.) Lentament e embé amplessa. ◆ n.m. Tròç executat dins un movement lent.

largor n.f. Larguessa.

largejar vi. Èstre larg, generós.

largues(s)a n.f. 1. Dimension d'un còrs dins lo sens perpendiculari à la sieu longuessa. Sin.: **largor**. 2. Caractèr de cen que non es mesquin, estrech: *La larguessa de vista, d'ideas*. 3. Liberalitat, generositat.

larguet, a adj. Un pauc larg.

larguier, a adj. Liberal, generós.

laride n.m. *Larides*: Òrdre d'auceus palmipèdes aquatics coma lo gabian.

larifòrme n.m. *Larifòrmes*: Larides.

laringal, a (fon.) Que lo sieu ponch d'articulacion si trova dins la region de la laringe. Var.: **laringau**.

laringala n.f. Consonanta articulada au niveau de la laringe.

laringat, ada adj. Relatiu à la laringe.

laringau, ala adj. Laringal.

laringe n.f. Organe de la fonacion situat dins li vias respiratori, entre la faringe e la traquea.

laringectomia n.f. (cir.) Ablacion de la laringe, practicada especialament en cas de càncer d'aquel organe.

laringisme n.m. (patol.) Contraccion espasmodica dei muscles de la laringe qu'entira la barradura de la glòti e l'estofament.

laringiti n.f. Inflamacion de la laringe.

laringoespasme n.m. (patol.) Barradura espasmodica de la glòti en seguida à una contraccion muscularia.

laringoestenòsi n.f. (patol.) Restrenhement de la laringe.

laringofòne n.m. Microfòne plaçat au defoara dau coal, pertocat unencament per li vibracions de la laringe.

laringologia n.f. Estudi de la laringi, de la sieu anatomia, de la sieu fisiologia e dei sieu afeccions.

laringologic, a adj. Relatiu à la laringologia.

laringologista n. Laringològue, laringològa.

laringològue, òga n. Especialista en laringologia. Var.: **laringologista**.

laringonecròsi n.f. (patol.) Necròsi dei crissentèlas de la laringe.

laringoplegia n.f. (patol.) Paralisia dei muscles de la laringe, que provoca l'afonia.

laringoscòpi n.m. Aparelh que permete d'observar la laringe.

laringoscopia n.f. Exploracion visuala, dirècta o indirècta, dau dedintre de la laringe.

laringoscopic, a adj. Relatiu a la laringoscopia.

laringotomia n.f. Dubertura cirurgicala de la laringe.

laringotraqueal, a adj. Que pertòca la laringe e la traquea. Var.: **laringotraqueau**.

laringotraqueau, ala adj. Laringotraqueal.

laringotraqueïti n.f. (patol.) Inflamacion simultanea de la laringe e de la traquea.

laringotraqueobronquiti n.f. (patol.) Inflamacion simultanèa de la laringe, de la traquea e dei bronquis.

larmier n.m. 1. (arquit.) Membre orizontal en salhida sus lo nud d'un barri, o que forma la part mediana d'una cornic, cavada per en sota d'una caneladura qu'escarta l'aiga de pluëia. 2. (anat.) Angle intérne de l'uèlh. 3. (zool.) Orifici situat en dessota de l'angle inferior dei cervidats, de dont s'escorre un liquide gras e odorós. ◇ Pos dau cavau.

lars n.m. Lar.

larsen n.m. n.m. Oscillacion parasita que si manifèsta per una sublada quora la sortida d'una cadena electroacostica reagisse mé la sieu intrada.

larsenita n.f. Silicat natural de plomb e de zinc.

larva n.f. 1. (Antiqu. rom.) Fantaume maufaràs, ombrá d'un moart que vagava demie lu vivents per lu espaventar. 2. (fig.) Monde flacós, sensa volontat, passiu.

larva n.f. Forma que presénton d'unu animaus, mai que tot lu insèctes, au moment de la primiera fasa dau sieu desenvolopament, que lu rende despariers de la fasa adulta. Sin.: **vèrp**.

larvari, ària adj. 1. Relatiu à la larva, au sieu estat: *Li formas larvari dei insèctes.* 2. (fig.) Qu'es au sieu començament: *Una contestacion au sieu estat larvari.*

larvat, ada adj. 1. (med.) Si di d'una malautia que non es encara aparenta o que non si manifèsta completament. 2. (fig.) Que non s'es encara manifestat dubertament: *Una oposicion larvada.* Sin.: **en gestacion, latent, amagat.**

larvicida adj. e n.m. Si di d'una substància emplegada per destrúger de larvas d'insèctes.

larvicòla adj. Que viu dins lo còrs dei larvas.

larviforma, a adj. En forma de larva, que sembla una larva.

larvivòr(e), a adj. Que si noirisse de larvas, notadamente lu peis.

las (lit.) Interjeccion. Sin.: **ailàs, pecaire, paure.**

las, lassa adj. 1. (lit.) Que pròva, que manifèsta un grand lassitge. Sin.: **estrac, alassat, afanat, fatigat, flac, abatut.** 2. *Èstre las (de):* Plus suportar, èstre desgustat (de), n'avèr pron (de).: Sin.: **n'avèr una forra, n'avèr basta de.** 3. (expr.) *À la lassa:* Sensa voluntat de capitatar, d'anar còntra, de luchar: *Abandonar à la lassa.*

lasami n.m. Pavon de mar. Sin.: **girèla turca.**

lasanha n.f. (de l'it.) Pasta italiana en forma de largui bendas dispauadi en jaças alternadi mé de carn chaplada e gratinadi.

lasciu, iva adj. 1. Enclin ai pasers de l'amor. 2. Qu'evòca la sensualitat, lu plasers de l'amor: *Una dansa lasciva.* Sin.: **sensual (au), licenciós, viciós.**

lascivament adv. D'un biais lasciu. Sin.: **sensualment.**

lascivìa n.f. (it.) Lascivitat.

lascivitat n.f. (lit.) Caractèr lasciu de quauqu'un, de quauqua ren. Sin.: **lubricitat, impudicitat.**

làser n.m. (acronime de l'anglés *Light Amplification by Simulated Emission of Radiation*) Aparelh que pòu generar un fais de raionament espacialament e temporalament coerent, susceptible d'applicacions multipli dins la recèrca scientifica, l'armament, la medecina, li telecomunicacions, l'industria, etc.

lassa n.f. Ligam per estacar lu cans de caça. Sin.: **estac.**

lassant, a adj. Qu'alassa per la sieu monotonia. Var.: **alassant.** Sin.: **fastidiós, secant, tediós.**

lassar vt. Rendre las, exasperar: *Lassar quauqu'un mé troupe de questions.* Var.: **alassar;** Sin.: **afanar, estracar, fatigar, secar, enaspirir.** ♦ **si lassar** v.pr. Aver pron de quauqua ren per enuèi: *Si lassar d'audir totjorn li memi remarcas.*

lassiera n.f. Lassitge.

lassitge n.m. 1. Sensacion de fatiga fisica. 2. Desgust, enuèi, descoratjament. Var.: **lassitura.** Sin.: **lassiera, fatiga, flaquitge, estraquessa, alassament, afanament, estracament.**

lassitura n.f. Lassitge.

lastèx n.m. (nom depauat) Filat de latèx recubèrt de fibras textili (coton, nilon, etc.).

lasting n.m. (mòt angl.) Estòfa de lana rasa, brillanta.

lat n.m. (mar.) Drech ancian tocant lo carenatge dei nau. 1257: «*Item que lu ciutadans de Mass^a tant*

solament, li prezent et li esvenidors, sian perpetualment quiti e frangs del fag dels latz de las naus...» (Etim. lat.: *latus*).

lata n.f. 1. Tauleta de boasc que sièrve d'armadura ò de cubertura. Sin.: **traveta**, **tavèla**, **postarèla**, **fauqueta**. 2. Lòng sabre drech de cavalaria.

lata n.f. (mar.) Cadun dei elements de fustaria perpendicularis à l'axe longitudinal d'una nau e fixats ai madiers, que sostènon li cubèrtas.

latar vt. Garnir de latas.

latatge n.m. Accion de latar; garnidura de latas.

latènça (-éncia) n.f. 1. Estat de cen qu'es latent. 2. (psicol.) Temps escorрут entre l'estímulus e la respoasta correspondenta. 3. (psican.) *Periòde de latènça*: Periòde de la vida sexuala infantila de 5 ans à la preadolescença, au cors de la quala lu aquists de la sexualitat infantila son refolats.

latent, a adj. 1. Qu'existisse d'un biais non apparent ma que si pòu manifestar à tot moment. Sin.: **escondut**, **amagat**. ◇ *Malautia latenta*:

lateral, a adj. 1. Que si tròva sus lo costat: *Una poarta lateralala*. ◇ (mat.) *Aira lateralala*: Aira totala d'un solide, deduccion facha d'aquela de la sieu basa (ò dei sieu basas). 2. Que dobla una caua; secondari: *Un canal lateral*. 3. (fon.) *Consonanta lateralala* ò *lateralala*, n.f.: Consonanta oclusiva caracterizada per un escorrement de l'aria de cada costat de la lenga (per ex. la consonanta *l*). Var.: **laterau**. Sin.: **costier**.

lateralament adv. Sus lo costat. Sin.: **costierament**.

lateralisacion (-izacion) n.f. (psicol.) Especialisacion progressiva, au cors de la pichina enfança, de cadun dei emisfèrs dau cerveu dins li sieu foncions respectivi. 2. Resultat d'aquesta especialisacion; dominança.

lateralisar (-izar) vt. Donar un caractèr lateralisat à. ◆ **si lateralisar** v.pr. Pilhar un caractèr lateralisat.

lateralisat (-izat), **ada** adj. (psicol.) Que presenta una lateralisacion. ◇ *Enfant ben, mal lateralisat*: Que presenta una lateralisacion neta ò non en foncion dei accions.

lateralitat n.f. (fisiol.) Dominança foncionala d'un costat dau còrs uman à respièch de l'autre (Preferència à si servir d'un membre d'un costat: lo braç drech, l'uèlh senec...).

laterau, ala adj. Lateral.

laterita n.f. Soal roge de la zòna tropicala umida, caracterisat per la presenza d'alumina liura e d'oxides de fèrre.

lateritic, a adj. Format de laterita; que n'en contèn: *Un soal lateritic*. Sin.: **ferralitic**.

lateritisacion (-izacion) n.f. Formacion de laterita.

lateritisat (-izat), **da** adj. Estat d'un soal vengut lateritic.

lateroabdominal, a adj. Que si rapoarta ai parets lateralí de l'abdomèn. Var.: **lateroabdominau**.

lateroabdominau, ala adj. Lateroabdominal.

laterocoal n.m. Latericòli.

laterocòli n.m. Mena de torticòli que fa clinar la tèsta que d'un costat solet. Var.: **laterocoal**.

lateroflexion n.f. Flexion d'un organo dins lo sens lateral: ◇ *Lateroflexion de l'utèrus*: Deviaciò de l'utèrus dins la quala lo còrs d'aquesto organo va sus un dei costats mentre lo coal consèrva la sieu posicion normala.

laterognatia n.f. Asimetria de la maissèla que resulta dau sieu desplaçament lateral. Var.: **lateronhatia**.

lateronhatia n.f. Laterognatia.

lateroposicion n.f. Desplaçament lateral d'un organo. 2. Deviaciò d'una dent ò d'uni dents vers la drecha ò la seneca de l'arcada dentària. Sin.: **lateroversion**.

lateroposterior, a adj. Que situat en arrier e sus lu costats.

lateropulsion n.f. 1. Pulsion unilateral dins lo plan frontal, caracteristica dei sindròmes laberintics. 2. Desequilibri d'un parkinsonian desportat d'un costat.

lateroselari, ària adj. Situat à costat de la sèla turcica.

lateroventral, a adj. Situat sus lu costats de la part ventrala: *Susfàcia lateroventrala*. Var.: **lateroventrau**.

lateroventrau, ala adj. Lateroventral.

lateroversion n.f. 1. Inclinason lateralala d'un organo. 2. Lateroposicion.

latescent, a adj. Que contèn ò que sembla lo latèx.

latèx n.m. 1. Emulsion secretada per d'uni plantas, espec. de plantas que dónon de cauchoc, e qu'a sovent un aspècte lachós. 2. Emulsion aigoa d'uni substàncias sintetiqui, obtenguda per polimerisacion e emplegada dins li industrias dau textile, de la pintura, dau papier, etc.

laticifèr, a adj. (bot.) Que contèn, secrèta de latèx. ◆ n.m. Teissut vegetal que secrèta de latèx.

laticlavi n.m. Dins l'Antiquitat, benda porpra qu'ornava la tunica dei senators romans. 2. La tunica dei senators romans.

laticlavian, a adj. Relatiu au laticlavi.

latifoliat, ada adj. (bot.) Qu'a de fuèlhas largui.

latifondi n.m. Grand tenement agricòla esplechat extensivament, caracteristic dei economias gaire desenvolopadi e à foarta concentracion de la proprietat fonsiera, dins lo quau lo travalh es sobretot lo fach de jornaliers e de metaiers.

latifondiari, ària adj. Dau latifondi.

latifondista n. Proprietari d'un latifondi.

latin, a adj. e.n. 1. Dau Laci. ◇ *Drech latin*: Drech de la totalitat dei privilegis acordats per Roma ai estatjants dau Laci e à-n-aquelu d'uni regions determinadi coma li províncias situadi dins lo miègjorn de Gàllia. 2. D'un país que la sieu lenga à per origina lo latin; relatiu à-n-aquelu lengas: *L'Amèrica latina*. ◆ adj. 1. Relatiu au latin. ◇ *Alfabèt latin*: Alfabèt emplegat per transcriure totplen de lengas, espec. li lengas eissidi dau latin. ◇ *Nacions latini*: Nacions de que la lenga a lo latin per origina, valent a dire li nacions occitana, catalana, italiana, portuguesa, romanesa, francesa, castelhana. 2. Relatiu à la Glèia romana d'Occident qu'à l'origina a lo latin per

lenga liturgica: *Rite latin.* 3. **Vela latina:** Vela triangulària m'una antena. 1462: «*Item una altra vella vielha latina.*»; 1522 «...avem comptat ben XX vellas tant latinas que cayras et plus...» A.C. Arle. ◇ *Bastiment latin ò bastiment mastat latin:* Bastiment armejat en velas latini que son: 1º la *mèstra* (cap); 2º la *polacra* (grand fòc); 3º lo *manjavent* (fòc). ♦ n.m. 1. Lenga dei Latins. ◇ *Latin classic:* Aqueu que s'emplegava en literatura dins la Roma antica. ◇ *Bas latin:* Latin parlat ò escrich après la fin de l'Impèri roman e pendent l'Atge Mejan. ◇ *Latin populari:* Latin parlat qu'a donat naissença ai lengas romaniqui, coma *la lenga d'òc au miègjorn de Gàllia, e la lenga d'oïl au nòrd de Gàllia...* ◇ *Latin de coïna:* Jargon format de mòts francés m'una consonança latina. ◇ (fig.) *Li perdrer lo sieu latin:* Plus ren li capir. 2. (mar.) Bastiment latin.

latinada n.f. Citacion latina.

latinejar vi. 1. Faire de citacions latini. 2. (pej.) Far bus de parlar ò de citar lo latin.

latinet n.m. Principis de latin.

latinisacion (-izacion) n.f. Accion de latinizar; lo sieu resultat.

latinisaire (zaire), airitz n. (pej.) Persona que fa bus de parlar ò de citar lo latin. Var.: **latinejaire.**

latinisant (-izant), a adj. e n. 1. (relig.) Que practica lo culte de la Glèia latina dins un país de culte grèc. 2. Latinista.

latinisar (-izar) vt. 1. Donar una forma latina à (un mòt). 2. Donar lo caractèr latin à: *Latinisar una region.* 3. Adaptar l'alfabet latin à (una lenga). ♦ vi. (pej.) Far bus de parlar ò de citar lo latin. Var.: **latinejar.**

latinisme n.m. Mòt, expression pròpria de la lenga latina.

latinista n. Especialista de la lenga e de la literatura latini. Sin.: **latinisant.**

latinitat n.f. 1. Caractèr latin de quauqu'un, d'un grop. 2. Lo monde latin, la civilizacion latina. ◇ *Bassa latinitat:* Epòca que si parlava lo bas latin.

latino adj. e n. Ai Estats-Units, si di dei immigrats originaris d'Amèrica latina.

latinoamerican, a adj. e n. De l'Amèrica latina.

latirisme n.m. Intoxicacion deuguda à l'ingestion d'aliments que contènon de farina de gaissa.

latitudua n.f. 1. Angle que forma en un luèc donat la verticala d'aqueu luèc m'au plan de l'equator: *Li latitudas si còmpton de 0 à 90°, positivament vers lo nòrd, negativament vers lo sud.* ◇ *Latitudas bassi:* Latitudes vesini de l'equator, per op. ai *latitudas auti*, vesini dau pòle. 2. Luèc considerat sota lo rapoart dau clima: *Una planta que creisse ben sota li noastri latitudas.* 3. Libertat d'agir liurament: Laissar tota latitudà à quauqu'un.

latitudinari, ària adj. e n. Partidari d'una doctrina religioa qu'estende lo sauvament à tot lo genre uman.

latitudinarisme n.m. Doctrina dei latitudinaris.

latomias n.f. pl. Dins l'Antiquitat romana, vasti peireras dubèrti, à Siracusa.

laton n.m. Aliatge de coire e de zinc (fins à 46%). Sin.: **coire jaune.**

latonar vt. 1. Efectuar lo latonatge de. 2. Garnir de fieus de laton.

latonatge n.m. (metall.) Accion de depauar, per electrolisi, una jaça de laton à la susfàcia d'una pèça.

lato sensu loc. adv. Au sens larg (per op. à *stricto sensu*).

latreutic, a adj. Relatiu au servici divin, au sacrifici ofert à Dieu.

latria n.f. *Culte de latria:* Culte d'omenatge ò de veneracion rendut à Dieu solet per oposicion au *culte de dulia* rendut ai àngels e ai sants.

latrinas n.f. pl. Pati, dins una casèrma, un camp, una preson, etc.

latrodècte n.m. Aranha verinoa, finda sonada *veuva negra.*

latz n.m. Costat: *D'un latz, d'un autre latz.*

lau n.m. Lac. Var.: **laus.**

laua n.f. Lauva.

lauda n.f. 1. Accion de laudar quauqu'un. Var.: **laus,** **lausor.** Sin.: **colaudament;** **lausenja, elògi.** 2. Paraules m'ai quali si fa l'elògi de quauqu'un. 3. Cant religiós que non apartèn à la liturgia, e escrich sus un tèxto en lenga vernacularia.

laudablament adv. D'un biais laudable.

laudable, a adj. Denhe d'estre laudat, remirable: *Fa d'esfoarç laudables.*

laudaire, airitz n. Persona que lauda.

laudanisat (-izat), ada adj. Que contèn de laudanum: *Cataplasma laudanisat.*

laudanum n.m. [‘lawdanum] Tenchura d'òpi safranada, que s'emplegava en medecina. Var.: **làudano.**

laudar vt. 1. Vantar lu meritís ò li qualitats de (quauqu'un, quauqua ren). Sin.: **enaurar, exaltar, glorificar, benastrugar, felicitar, colaudar.** Var.: **lausar.** ◇ Expr. *laudar la mar e tene-ti en terra.* 2. *Laudar Dieu:* Celebrar la sieu grandor, lu sieus benfachs.

◆ **si laudar** v.pr. (de) Si mostrar satisfach (de): *Si laudar de la decision qu'es estada pilhada.*

laudaria n.f. Flataria.

laudatiu, iva adj. Que lauda, vanta, glorifica.

laudator, tritz adj. Que lauda.

laudenjaire, airitz adj. Elogiós, laudator. Var.: **lausenjaire.**

laudes n.m. pl. Preguiera liturgica dau matin. Var.: **laudas.**

laudeta n.f. Alaudeta. Var.: **lauseta, alauseta.** Sin.: **calandra.**

làupia n.f. Pichina construccion cubèrta de vegetacion (vinha, etc.) e que forma una sosta.

laupieta n.f. Pichina làupia.

laura n.f. Grand monastèri ortodòxe. Var.: **lavra.** Sin.: **cèla.**

laurable, a adj. Que pòu èstre laurat: *Terra laurabla.* Sin.: **lauradís.**

lauracea n.f. *Lauraceas*: Familha de plantas que contèn d'aubres e d'aubrilhons dei regions caudi, coma lo laurier.

lauradís, issa adj. Laurable.

lauraire n.m. Persona que laura. Var.: **laurador**.

laurador n.m. Lauraire.

laurar vt. 1. Durbir e revirar la tèrra m'un airaire, un magau, una sapa, etc. per la rendre mai mòbla; ensebelir cen que la tèrra poarta en susfàcia e ensinda preparar li culturas. 2. Cavar prefondament lo soal. 3. Marcar (una part dau còrs) mé de regas, de grafinhaduras prefondi.

laurason n.f. Temps de l'annada que si fa lo lauratge.

laurat, ada adj. (lit.) Ornament de lauriers: *Tèsta laurada*.

lauratge n.m. Accion, biais de laurar la tèrra.

laurear vt. (*laurei*) Diplomar (espec. au grade de doctor).

laureat, ada adj. e n. Qu'a ben capitat à un examèn, qu'a ganhat un concors. Sin.: **diplomat, premiat**.

laurenci n.m. Element quimic transuranian (Lr) de n° atomic 103.

laureòla n.f. Planta dau genre *dafnea*.

lauric, a adj. *Acide lauric*: Acide dodecanoïc.

laurier n.m. Aubrilhon de la familia dei lauraceas, de la region mediterranea. ◇ *Laurier amètla*: Aubrilhon dei fuèlhas persistenti e dei flors blanqui, que lu sieus fruchs son toxicos, emplegat per faire de baranhas (*Prunus laurocerasus*). Sin.: **laurina, lauriera**. ◇ *Laurier bastard*: Laureòla (*Daphne laureola*, familia dei timeleaceas). ◇ *Laurier florit*: Viòrnia de la region mediterranea, que li sieu fuèlhas persistenti fan pensar à-n-aquelai dau laurier. (*Viburnum tinus*). ◇ *Laurier ròsa*: Aubrilhon dei flors blanqui ò ròsa, ornamental e toxic (*Nerium oleander*, familia dei apocinaceas). Sin.: **leandra**. ◇ *Laurier saussa*: Abaguer (*Laurus nobilis*).

lauriera n.f. Laurier-amètla.

laurifoliat, ada adj. Que li sieu fuèlhas sèmblon aqueli dau laurier.

laurina n.f. Laurier-amètla.

laurita n.f. Sulfure de rutèni, sota forma de pichin cristals escurs, que contèn un pauc d'osmi. La sieu formula es: RuS_2 .

lauron n.m. Rega facha en laurant.

laus n.m. Lac.

laus n.m. Lauda, elògi: *Lo laus d'un Majorau dau Felibritge*.

lausa n.f. 1. Lauva. 2. Gròs banc de pèira.

lausaire n.m. Obrier que pausa de lausas sus un cubèrt.

lausan n.m. Lauvan.

lausange n.m. Quadrilatèr que lu sieus quatre costats an la mema longuessa e que li sieu diagonalas son perpendiculari. Var.: **losange** (fr.). Sin.: **rombe**.

lausanjat, ada adj. En forma de lausange. Var.: losanjat.

lausar vt. Curbir de lausas. Var.: **lauvar**.

lausengier, a adj. Que lauda, que vanta. ◇ (espec.) Dins la literatura medievala, persona que lauda

ipocritament ò di de mau per rompre l'armonia entre la Dòna e lo poeta.

lausenja n.f. Lauda.

lausenjaire, airitz adj. Laudenjaire.

lausèrt n.m. Reptile comun dei vièlhs barris, dei boascs, dei prats. Sin.: **estrapion, mazègole** (Saorg).

lauseta n.f. Alauseta.

lausiera n.f. Lauviera.

laüt n.m. 1. Instrument de música mé 7, 13 ò 21 coardas, de mòda en Euròpa ai siècles XVIⁿ e XVIIⁿ, que lo sieu còrs es en mièja pera e lo sieu cavilhier forma un angle drech m'au mànegue. Var.: **liut** (it.).

laüt n.m. (mar.) Pichona nau de Miègterrana anant à vela, armejada en latina e prevista per la pesca ò lo cabotatge. 1399: «...mais me demanda per la staga que a faiata a Gaete e per un pialot e per un laut...»; 1488: «...que lur plaguessa de non armar la galiota ni lo laut....» A.C.Tolon. Var.: **leut**.

laütaire, a n. Sonaire de laüt. Var.: **liutaire** (it.), laütista.

laütaria n.f. Mestier, comèrci dau laütier.

lautarita n.f. (min.) Iodat de calcium de formule $\text{Ca}(\text{IO}_3)_2$.

laütier, a n. Persona que fabrega d'instruments de música portables à coardas (violons, guitarras, etc.). Var.: **liutier** (it.).

laütista n. Laütaire.

lauva n.f. 1. Pèira plata. 2. Pasta plana, lasanha. Var.: **laua, lausa**.

lauvan n.m. Pasta plana larga. Var.: **lausan**.

lauvanha n.f. Tableu negre, emplegat especialament dins li escòlas; Pichina lauva (minerala ò sintetica) individuala, per escriure à l'escòla, au mejan d'una greda ò d'un gredon especial.

lauvanier n.m. Rotleu per estirar la pasta.

lauvar vt. Curbir de lauvas. Var.: **enlauvar, lausar, enlausar, enlauvar**.

lauviera n.f. Carriera dont son extrachi de lauvas. Var.: **lausiera**.

lauvissa n.f. Sofieta.

lavissat, ada adj. Mansardat.

lav n.m. (sigla de *lymfadenopathy associated virus*) Retrovirus associat au SIDA, isolat en lo 1983.

lava n.f. 1. Matèria en fusion que s'escapa d'un volcan e si solidifica en si refreiant per formar una ròca volcànica. 2. *Lava torrenciala*: Massa fangoa que s'escorre dins lo lièch d'un torrent. Sin.: **lahar** (Etim. javanesa).

lavabilitat n.f. Qualitat d'una matèria ò d'un produch que si pòu entretenir per lo biais d'una esponga mé d'aiga clara, sensa degalhar la sieu parença exteriora.

lavable, a adj. Que si pòu lavar: *Un vestit lavable en màquina*.

lavabo n.m. [la'vabo] 1. Aparelh sanitari en forma de cuveta e alimentat en aiga, per si lavar (li mans, etc.). Sin.: **lavamans**. 2. (liturgia) Accion dau preíre que si lava li mans à la messa, après presentacion dei ofrendas;

moment de la messa que si fa aqueu gèst, luèc de la glèia dont si fa aqueu gèst.

lavabus n.m. inv. Repròchi.

lavada n.f. Lavatge. ◇ *Lavada de tèsta*: Repròchi. Sin.: **sabon, ramonada**.

lavador n.m. 1. Luèc public per lavar lo linge. 2. (min.) Atalhier de lavatge per lo carbon. Var.: **lavatori**.

lavadura n.f. 1. Lavatge. 2. Lavassa, lavassum.

lavaesquina n.f. Bròssa provedida d'un mànegue per si fretar e si lavar l'esquina.

lavaire, airitz n. Persona que lava (la vaissèla). ◆ n.m. Lavatralha dins la coïna d'un restaurant.

lavaliera n.f. Cravata sopla, ligada en doi boclas largui.

lavalinge n.m. Aparelh per lavar lo linge. Sin.: **bugadier**.

lavamans n.m. inv. Lavabo.

lavament n.m. 1. Injeccion d'un liquide dins l'intestin gròs, per l'anus, per evacuar lo sieu contingut dins una tòca terapeutica. Sin.: **bolhon ponchut** (Rancher). 2. (liturgia) *Lavament dei pens*: Ceremònia dau dijous sant celebrada en sovenir de Jèsus, que d'après sant Joan, lavèt lu pens dei dotze apòstols avant la Cena.

lavamentar vt. Administrar un lavament à.

lavanca n.f. Valanca, avalanca.

lavanda n.f. 1. Planta aromatica de la region mediteranea, dei fuèlhas persistenti e dei flors blavi o violeti en espiga (Familha dei labiadas). Sin.: **sant joan**. 2. Oli essencial odorós, obtengut à partir d'aquel flors. ◆ adj. inv. *Blau lavanda*: Blau mauve pusleu clar.

lavandat, ada adj. Perfumat à la lavanda; que contèn d'essença de lavanda.

lavandier n.m. Oficier encargat de survejar li lavandieras.

lavandiera n.f. Bugadiera.

lavandiera n.f. Luèc plantat mé de lavandas.

lavandin n.m. Lavanda ibrida, cultivada per la sieu essència.

lavanha n.f. Lauvanha.

lavapoant n.m. (mar.) Bròssa de grame, foarça rufa e dura, provedida d'un mànegue per lavar lo poant d'una nau e tambèn lu postams.

lavar vt. 1. Netejar m'un liquide, espec. d'aiga: *Lavar un mocador*. ◇ *Màquina per lavar*: Aparelh provedit d'un motor per lavar lo linge o la terralha. ◇ *Lavar la tèsta à quauqu'un*: Li faire de repròchis. Sin.: **dire de tot, recastenar, assautar, renfassar, faire remostrança, rancurar**. 2. Provar l'innocència de, desculpar: *Lavar quauqu'un d'una accusacion*. ◇ *Lavar un insult (dins lo sang)*: Si venjar. 3. *Lavar un dessenh*: Faire un dessenh au lavat. 4. Procedir au lavatge de (un minerau). 5. Expr.: *L'estraçon brut si lava en familha*. *Faire la bugada de rancura*. *Lavar la farda bruta en familha*: Limitar au relarg de la familha li garrolhas e li discutidas tocant lu problèmas intèrnes. ◆ **si lavar** v.pr. 1. Lavar lo sieu còrs. 2. *Si lavar li mans (de quauqua ren)*: Declinar tota responsabilitat.

lavarascla n.m. (mar.) Netejament general d'una galèra que si practicava doi còups dins la setmana, lo mèrcres e lo sabta, tant en mar coma au poart.

lavarasclar vt. e i. Procedir au lavarascla.

lavareu n.m. Aiguier; pila.

lavaria n.f. 1. Blancaria equipada de màquinas per lavar individuali. 2. Atalhier de lavatge dau minerau.

lavàs n.m. Gròssa raissa.

lavassa n.f. Lavassum.

lavassada n.f. Raissa. Var.: **lavassanha** (Lucer.), Sin.: **ramada**.

lavassanha n.f. Lavassada.

lavassar vt. Banhar foartament, trempar.

lavassum n.m. Aiga qu'a servit à lavar li sietas, etc. Var.: **lavassa, lavadura**.

lavat n.m. 1. Procediment que tèn dau dessenh e de la pintura, qu'emplega de tencha de China o una color quala que sigue, estendudi d'aiga e passadi m'un pinceu. 2. Òbra facha ensinda. Var.: **lavís**.

lavatèsta n.m. Cuveta que, fixada au dorsier d'un sèti au mejan d'un supoart, permete au barbier de lavar lu berris sobre d'un lavabo.

lavatge n.m. 1. Accion de lavar. 2. *Lavatge de cerveu*: Accion psicologica portada sobre una persona per anientar li sieu pensadas e li sieu reaccions personali. Sin.: **descervetatge**. 3. (min.) Accion de netejar lo carbon e li mineraus bruts.

lavatori n.m. Lavador.

lavavaissèla n.m. 1. Aparelh per lavar la vaissèla. 2. Empletat d'una auberga, d'un restaurant encarbat de lavar la terralha dei practicas e de la coïna. Sin.: **lavatralha**.

lavavitre n.m. Aparelh que fa gisclar d'aiga per netejar lo paraura d'un veïcule rotier o ferroviari au mejan dei eissugavitres.

lavedan, a adj. e n. Originari dau Lavedan e de l'encontrada de Lorda.

lavenca n.f. 1. Colada de tèrra e d'aiga. Sin.: **sèmbola, concàs**. Var.: **lavina**. 2. Basalte.

laveso n.m. Pairòu provedit de pens.

laveta n.f. Cairat de teissut-esponga que sièrve à lavar li terralhas.

lavina n.f. Colada de tèrra e d'aiga. Var.: **lavenca**.

lavís n.m. Lavat.

lavra n.f. Laura.

laxatiu, iva adj. e n.m. Si di d'una substància qu'a una accion purgativa leugiera.

laxisme n.m. 1. Indulgença, tolerança excessiva. 2. (relig.) Sistema segond lo quau si pòu seguir una opinion à partir dau moment qu'es pauc o pron probabla.

laxista adj. e n. Partidari dau laxisme; que practica lo laxisme.

laxitat n.f. Estat de en qu'es destendut, aflaquit.

lazaret n.m. 1. Establiment dont son isoladi li personas qu'arríbon d'una zòna infectada per una

malautia contagioa. 2. Establiment dont èron recamps la leprós. Sin.: **ladraria, meselera, meselaria**.

lazarista n.m. Membre de la Societat dei prèires de la Mission, que sant Vincenç de Pau fondèt en lo 1625.

laze n.m. Lenga causasenca dau miègjorn, vesina dau georian, parlada en Turquia dins l'encontrada costiera de la Mar Negra.

lazulita n.f. (miner.) Fosfat natural d'alumini e de magnesi idratat, de color blava.

lazzi n.m. [la'dzi] (mòt italian) pl. inv. Escòrnia.

l-dopa n.f. Derivat levogire de la dopamina, emplegat dins lo tractament de la malautia de Parkinson.

lea n.f. Destrau per dreifar la pèira tendra.

leader n.m. [‘lidør] (mòt anglés) 1. Persona qu'es à la tèsta d'un partit politic, d'un movement, d'un grop; cap, menaire. 2. Concurrent, equipa en tèsta dins una competicion. 3. Entrepresta, produch qu'occupa la promiera plaça dins un sector donat. 4. (aeron.) Avion guida d'un dispositiu aerenc; lo sieu cap de bòrd. Var.: líder. Sin.: **menaire, capolier, capmèstre, cap de fila, cap de còla**.

leadership n.m. (mot anglés) Foncion de leader; comandament, egemonia, posicion dominanta. Var.: **lidership**. Sin.: **senhoratge**.

leal, a adj. Que mostra de lealtat. Var.: **leau, leial, leiau**.

lealament adv. D'un biais leal. Var.: **leialament**.

lealessa n.f. Caractèr leal de quauqu'un, de quauqua ren. Var.: **leialessa**. Sin.: **lealtat**.

lealisme n.m. Fidelitat au régime establit ò à una autoritat considerada coma legitima. Var.: **leialisme**.

lealtat n.f. Caractèr leal de quauqu'un, de quauqua ren. Var.: **leialtat**. Sin.: **lealessa, leialessa**.

leandra n.m. Laurier ròsa.

lealista adj. e n. Persona qu'espròva de sentiments de lealisme. Var.: **leialista**.

lebech n.m. Vent dau sud-oèst que bufa sus li costas de Provença orientala e sus la Còrsega. Var.: **labech**. Sin.: **garbin**.

lebechada n.f. Còup de lebech.

leberon n.m. Mena de masc, de lop-garon que la legenda fa córrer dins lo campèstre.

lebra n.f. Lepra.

lebrassa n.f. Gròssa lèbre.

lebrata n.f. Pichona lèbre femèla.

lebratada n.f. Portada d'una lèbre.

lebratar vi. Faire de lebratons.

lebraton n.m. Lèbre jove.

lèbre n.f. 1. Mamifèr de l'òrdre dei lagomòrfes, mé li patas posteriori lòngui, que li perméton una corsa rapida, e li aurelhas lòngui mé la poncha negra, e que viu dins de depressions dau soal. ◇ Carn d'aquest animau. 2. (espòrts) Aqueu que corre rapidament au començament d'una corsa, per facilitar la realisacion d'una performança.

lebrier n.m. Can tot en longor, de la tèsta alongada e de la musculadura potenta, pròpri à la caça à la lèbre.

lebriera n.f. Femèla dau lebrier.

lebrós, oa adj. e n. Leprós.

lec n.m. Bochin, ai bòchas.

lec, a adj. Gromand. Var.: **lecon**.

leca n.f. 1. Dispositiu per atraire e pilhar d'animaus.

◇ *Tendre una leca:* Metre en plaça un tau dispositiu. 2. (fig.) Biais escondut per enganar quauqu'un ò lo metre dins una situacion dificila. 3. (fig.) Dificultat esconduda: *Una dictada plena de lecas*. Sin.: **trapèla, trabuquet**.

lecabòtas n. Flataire. Sin.: **lecacuu, lecapens**.

lecacuu n. (pop.) Flataire. Sin.: **lecabòtas, lecapens**.

lecadà n.f. Accion de lecar.

lecafròia n.f. Aisina de coïna que si mete sota l'asta per recuperar lo suc e la graissa d'una pèça de carn messa à rostir. Sin.: **paragraissa**.

lecaire, airitz n. Que leca.

lecanomancia n.m. Tècnica de divinacion per lo mejan de l'aiga ò de l'òli dins un plat (en mandant de pèiras preciòi dins l'aiga per interpretar lo son produch ò lu rebats de lume provocats ò en mandant d'òli sus l'aiga per interpretar li tacas obtengudi à la susfàcia).

lecapens n.m. (fam.) Flataire.

lecapertús n.m. Escalabarris.

lecaplat n. Persona qu'a l'abituda de si faire noirir per lu autres. Sin.: **escuraplat, cercadinnar**.

lecar vt. (*lequi*) 1. Levar mé la lenga, passar la lenga sus. Sin.: **lequejar**. ◇ *Lecar lu pens* (fam.), *lo cuu* (pop.): Flatar servilament, sovent en esperant n'en tirar un avantatge.

lecaria n.f. Preparacion sucrada d'una gust delicat. Sin.: **leconícia, lequet**.

lecat, da adj. Si di d'una òbra complida menimosament.

lecciónari n.m. (liturg.) Libre que contén de tèxtos latins prevists per èstre legits ò cantats en còro.

lecha n.f. 1. Peis vesin de la sardina, de la carn estimada, que si desvelòpa dins la mar e vèn faire lu òus dins lu cors d'aiga au printemps (Familha dei clupeïdes). Sin.: **alausa**. 2. (fig.) Ai cartas, pichina carta sensa valor.

lecit n.m. (arqueol.) Pichin vas d'au còrs cilindric e d'au coal estrech, m'una manelha e un pen, destinat au perfum e devengut, à partir d'au s. V^{en} denant de J.-C., una ofranda funerària.

lecitina n.f. Lipide fosforat abondós dins lo sistema nerviós e dins lo ros de l'òu.

lecitocel(e) n.m. Cavitat presenta dintre l'embrion, que dona la vesicula ombilicala e lo budeu primitiu.

lecon, a adj. e n. Lec.

leçon n.f. Leiçon.

leconaria n.f. Fach de si comportar en lecon.

leconejar vi. Faire lo lecon.

leconícia n.f. Lecaria.

lectica n.f. (mòt lat.) Palanquin, lichiera d'origina orientala e venguda en usança en Grècia e à Roma.

lectistèrne n.m. (Antiqu. rom.) Ceremònìa religiosa au cors de la quala un festin èra ofert ai imatges dei dieus plaçats sus de lièchs de parada.

lector, tritz n.m. 1. Persona que liège. Sin.: **legière**. 2. Professor estrangier encargat d'exercicis practics dins la lenga dau sieu país d'origina. 3. Persona que liège lu manescrichs mandats à un editor. 4. (liturgia) Clergue qu'avia reçauput lo segond dei òrdres minors.

lector n.m. 1. Aparelh que permete de reproduire de sons enregistrats, d'informacions codificadi e enregistradi dins una memòria, etc. 2. (inform.) Dispositiu que permete l'introduccion de donadas dins un computador: *Lector de clau USB, lector de disqueta*. Sin.: **legidor**.

lectorat n.m. 1. Ensèms dei lectors d'un jornal, d'una revista, etc. 2. Foncion de lector dins l'ensenhamant. 3. (liturgia) Segond dei òrdres minors.

lectuari n.m. Remèdi que s'aprestava en mesclant de pòuveras mé de meu.

lectura n.f. 1. Accion de lièger. 2. Fach de saupre lièger: *Emparar la lectura*. 3. Accion de lièger à votz auta, davant una audiència: *Donar lectura d'un tèxto*. 4. Cen que si liège: *Aver de marridi lecturas*. 5. Analisi, interpretacion d'un tèxto, d'una particion, etc.: *Aver una lectura diferente*. 6. Discussion e vòte d'un tèxto per una assemblada legislativa; deliberacion sobre un projècte de lèi: *La lèi passa en segonda lectura au Senat*. 7. Restitucion per un lector de senhals enregistrats sota forma acostica o electromagnetica. ◇ *Tèsta de lectura*: Lector o organe dau lector que fa aquela restitucion. (inform.) *Lectura en memòria*: Sortida d'informacions enregistradi dins una memòria electronica. ◇ *Lectura optica*: Qu'emplega un procediment optoelectronic automatic. Sin.: **optolectura**.

LED n.f. Diòde electroluminescent.

lèg n.m. Lais. Var.: **lèga**.

lèga n.f. Lèg.

lega n.f. 1. Anciana mesura lineària, de valor variabla. ◇ *Lega de terra o lega comuna*: Vint-a-cinquena part dau gra terrèstre comptada sus un grand cercle, sigue 4,445 km. ◇ *Lega quilometrica*: Lega de 4 km. ◇ (mar.) *Lega marina o lega geografica*: Vintena part dau gra terrèstre, sigue 5,556 km, à quauqua ren pròche, e qu'a variat segond li epòcas. 1367: «*Item a XX de may parti d'acqui et arribat a Vilafranca prop Nissa de mieja lega...*» 2. (pròpri e figurat) *Èstre à cent legas, à mila legas de*: Èstre foarça luènh de.

legacion n.f. 1. Representacion diplomatica d'un govèrn pròche d'un estat dins lo quau non a d'ambassada. ◇ Edifici qu'aquesta representacion diplomatica occupa. 2. (dr. can.) Cargat de legat pontifical. ◇ Estenduda de país cubèrta per aquesta carga.

legal, a adj. Conformé à la lèi, definit per la lèi. Var.: **legau**.

legalament adv. D'un biais legal.

legalizacion (-izacion) n.f. Accion de legalizar.

legalisar (-izar) vt. 1. Rendre legal. 2. (dr.) Verificar l'autenticitat dei signaturas sus un acte, en parlant d'un oficier public.

legalisme n.m. Fach de respectar menismosament lo contengut de la lèi e li sieu formas prescritchi.

legalista adj. e n. Persona que fa vèire de legalisme.

legalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es legal. 2. Situacion conòrmada à la lèi: *Restar dins la legalitat*.

legar vt. (*lègui*) 1. Donar per testament. 2. (fig.) transmetre à-n-aquelu que vènon après: *A legat lo sieu marrit caractèr ai sieus enfants*.

legar vt. Delegar, fondre.

legat n.m. 1. Representant oficial dau papa. ◇ *Legat a latere*: Cardinal pròche dau papa, encargat d'una mission extraordinaire: *Au mes de genoier dau 1208, Pèire de Castelnau, legat dau papa Innocenci III, fuguèt assassinat sus la riba de Ròse*. 2. (Antiqu. rom.) Personatge encargat d'una mission diplomatica (ambassador), administrativa (adjonch au governator de província) o militària (luectenent dei generals en campanha).

legatari, ària n. Beneficiari d'un lèg: *Legatari universal*.

legato adv. (mòt italian) (mús.) En ligant lu sons.

legau, ala adj. Legal.

legeire, eiritz n. Persona que liège un libre, un jornal, etc. Sin.: **lector, legidor**.

legenda n.f. 1. Racònte dau caractèr meravilhós, dont lu fachs istorics son transformats per l'imaginacion populària o per l'invencion poetica. 2. Istòria desformada e embelida per l'imaginacion. 3. Explicacion qu'acompanha una fotografia, un dessenh, un plan, una carta geografica.

legendar vt. Provedir (una ilustracion) d'una legenda.

legendari, ària adj. 1. Qu'apartèn à la legenda; mitic. 2. Celèbre, que toi conóisson.

lengendier n.m. Recuèlh de legendas.

legerita n.f. Susbtança que contén 80% de petròli, que sièrve per ónher de pèiras per bastir e li aparar dei degalhs provocats per la posca, la pluèia, etc...

legibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es legible.

legiblement adv. D'un biais legible.

legidor, legeiritz n. Legiere, legeiritz.

legibilitat n.f. Lisibilitat.

legible, a adj. 1. Que si pòu lièger facilament: *Una escriptura legibla*. 2. Que pòu èstre lejut sensa dificultat, sensa eneuèi; denhe d'èstre lejut. Var.: **legidor**.

legidor, oira adj. Legible. ♦ n. Legiere.

legidor n.m. Aisina, dispositiu per lièger: *Un legidor optic*.

legiferar vi. (*legiféri*) 1. Establir de lèis. 2. Edictar de règlas.

legion n.f. 1. Dins l'Antiquitat, unitat fundamentala de l'armada romana (La legion imperiala comptava 6000 òmes, repartits en 10 coòrtas, 30 manipulas e 50 centurias). 2. apellacion d'uni unitats militari. ◇ *Legion estrangiera*: Formacion militària francesa formada en lo 1831 e compauada de voluntaris, en majoritat estrangiers. 3. Grand nombre de personas: *Lu occitanofònnes non son legion*.

legionari n.m. 1. Sordat d'una legion romana. 2. Militari de la legion estrangera. 3. *Malautia dau legionari*: Pneumonia autament febrila, d'origina bacteriana, que lu promiers cas fuguèron observat pendent un acamp de l'American Legion. Sin.: **legionellòsi**. ◆ n. En França, membre de l'òrdre de la Legion d'onor.

legir vt. (*legissi*) Lièger.

legislacion n.f. Ensèms dei lèis, dei disposicions legislativi d'un país, ò que pertòcon un sector particulier: *La legislacion sobre la venda d'alcohòl*.

legislatiu, iva adj. Relatiu à la lèi, au poder de legiferar: *Poder legislatiu*. ◇ *Eleccions legislativi*: Que perméton d'elegir lu deputats. ◇ *Assemblada legislativa*: Assemblada dei personas encargadi de votar li lèis. ◇ *Còrs legislatiu*: En França, sota lo Consulat e lo segond Empèri, assemblada elegida encargada de votar li lèis.

legislativament adv. Per la via legislativa.

legislator, tritz adj. e n. Que legifera, que n'a lo poder. ◆ n.m. 1. Autoritat qu'a per mission d'establir de lèis; la lèi en general. 2. Persona que fixa li règla d'un art, d'una sciència.

legislatura n.f. 1. Durada dau mandat d'una assemblada legislativa. 2. L'ensèms de poders que concórron à establir de lèis.

legista n. 1. Especialista dei lèis. 2. Jurista de l'administracion reiala francesa, à partir dau s. XIIIⁿ. ◆ adj. *Mètge legista*: Encargat d'expertisas en matèria legala.

legitima n.f. (fam.) Esposa.

legitimacion n.f. 1. Accion de legitimar. 2. (dr.) Acte per lo quau si rende legitime un enfant natural.

legitimament adv. Conformament à la lèi, à l'equitat, à la justícia.

legitimar vt. 1. Justificar, faire admetre coma excusable, just. 2. Faire reconóisser coma legitime (un poder, un títol, etc.). 3. (dr.) Conferir la legitimitat à (un enfant natural).

legitimat, ada adj. Qu'a lo benefici d'una legitimacion: *Un enfant legitimat*.

legitime, a adj. 1. Que la lèi admete, reconoisse: *Una autoritat legitima, un maridatge legitime*. 2. Qu'es fondat en rason, en drech, en justícia: *Una demanda legitima*. ◇ *Enfant legitime*: Eissit d'un maridatge. Contr.: **enfant natural**. ◇ *Legitima defensa*: Que buta à cometre un acte que la lèi enebisse per si protegir ò per protegir una autre persona còntra un acte de violença. Sin.: **lèime**.

legitimisme n.m. Movement politic francés favorable au restabliment de la monarquia en la persona de l'eiretier màger dei Capecians, cap de la maion de Borbon.

legitimista adj. e n. Qu'apara una dinastia legitima, lu drechs de la naissença au tròne.

legitimitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es fondat en drech, en justícia, en equitat. 2. Qualitat d'un enfant legitime.

lego n.m. (nom depauat) Juguet de construccio de plastic, mé de pèças que si dévon encastrar.

legueta n.f. Pichina lega.

legume n.m. 1. Ortalalha que li sieu granas, lu sieus pens, li sieu raïç si retròvon dins l'alimentacion (Si destrón lu legumes vèrds [caròta, caulet-flor] e lu legumes seccs [faiòus, cees]). Sin.: **ortalhas, ortatge, ortalissa, liume**.

legumier, a adj. Relatiu ai legumes. ◆ n.m. Plat provedit d'un cubiceu, dins lo quau son servits lu legumes.

legumina n.f. Substança protidica que si tròva dins d'uni granas (pèu, faiòu). Sin.: **caseïna vegetala**.

leguminós, oa adj. (bot.) Qualifica de plantas que la sieu flor es irreguliera e que lo sieu fruch es una doça, coma lo pèu, lo cee, la fava, le faiòu, etc. ◆ n.f. *Leguminosa*: Òrdre de plantas dicotiledonei que lo sieu fruch es una doça, ò legume, e que comprèn tres familhas: papilionaceas, cesalpiniaceas e mimosaceas.

lèi n.f. 1. Prescripcio establida per l'autoritat soberiana de l'Estat, aplicabla à toi, e que definisse lu drechs e lu devers de cadun. ◇ *Aver foarça de lèi*: Obligar au meme títol que la lèi. ◇ *Lèi fondamentalà ò lèis fondamental*: Constitucion ò tèxtos que fòrmon la Constitucion. ◇ *Lèi de basa*: Lèi-quadre. ◇ *Lèi d'abilitacion*: Qu'autorisa lo govèrn à pilhar per ordonanças de mesuras que normalament relèvon de la lèi. ◇ *Lèi organica*: Que precisa l'organizacion dei poders publics coma la Constitucion lu establisce. ◇ *Lèi d'orientacion*: Que definisse d'unu principis dins un sector donat. ◇ *Lèi de reglament*: Qu'a per objècte de clavar li despensas e li recèptas d'un exercici budgetari. 2. Ensèms dei règles juridiqui, dei prescripcions legali; legalitat. 3. Cen que l'autoritat divina prescriu; religion. ◇ *Lèi divina*: Ensèms dei precèptes que Dieu a donat ai òmes per la Revelacion: *Li Taulas de la lèi*. ◇ *Lèi anciana ò mosaïca*: Prescripcions contengudi dins lo Vièlh Testament. ◇ *Lèi Novèla ò Lèi dau Crist*: Prescripcions contengudi dins lo Noveu testament. 4. Règla, obligacion que s'impaua à un individu dins lo sieu comportament; convencion establida per la moralà, la vida sociala, etc.: *Li lèis de l'onor*. ◇ *Lèi moralà*: principi universal de determinacion d'una voluntat liura en vista d'una accion. ◇ *Lèi naturala*: Ensèms dei règles de captenement fondadi sobre la natura de l'òme e de la societat. 5. Autoritat, dominacion sobre quauqu'un; voluntat impauada: *Dictar la sieu lèi, la lèi dau mai foart*. 6. Cen que li cauas, lu eveniments, li circonstanças impauon: *La lèi dau destin*. 7. Principi fundamental, condicion indispensabla: *Li lèis de l'estetica*. 8. Proposicion generala qu'enòncia de raports necessaris e constants entre de fenomènes fisics ò entre lu constituents d'un ensèms: *La lèi de la gravitacion universala*. 9. (mat.) *Lèi de probabilitat*: Aplicacion qu'assòcia à cada element d'un ensemble d'eveniments una probabilitat determinada.

leial, a adj. Leal. Var.: **leal, leiau**.

lealament adv. Lealament.

leiales(s)a n.f. Leales(s)a.

leialista adj. e n.. Lealista.

leialtat n.f. Lealtat.

- leiau, ala** adj. Leial.
- leiçon** n.f. 1. Ensenhament qu'un professor dona pendent un cors à una classa, à un escolan. 2. Cen que lo magistre dona à emparar per lo cors d'après: *Recitar la leiçon*. 3. Ensenhament tirat d'una error ò d'un eveniment: *Tirar li leiçons dau passat*. 4. Avertiment, repròchi: *Donar, recevre una boana leiçon, faire la leiçon à quauqu'un*. 5. Forma particuliera d'un tèxto que n'en son conoissudi divèrsi versions. Var.: **liçon**.
- leiçonar** vt. Faire la leiçon (à). Var.: **aleiçonar**. Sin.: **escaudar**.
- leiçoneta** n.f. Pichina leiçon.
- lèime, a** adj. Legitime.
- leiomiòme** n.m. (med.) Tumor que si devolopa à partir dei fibras musculàrias lisqui, coma la màger part dei tumors de l'utérus.
- leiomiosarcòma** n.m. (med.) Tumor maligna que si desvolopa partent dei fibras lisqui.
- lèi-quadre** n.f. Lèi que si limita à definir lu grands principis ò li grandi orientacions d'una reforma que lo poder reglementari n'en fa pi la realisacion dins lo detalh. Sin.: **lèi de basa**.
- leishmània** n.f. Protozoari parasite comun à l'òme e ai animaus, de l'embrancament dei flagelats (Li leismànias son sobretot conoissudi dins lu país cauds e son lu insèctes que li transmeton).
- leishmaniòsi** n.f. (med.) Afeccion causada per li leishmànias.
- leissiu** n.m. Produc, en grans ò liquide, que s'ajusta à l'aiga per faire la bugada. Var.: **lessiu**.
- lek** n.m. Unitat monetària principal albanesa.
- lèma** n.m. (mat.) Proposicion deducha d'un postulat ò d'un postulats que la sieu demostracion prepara aquela d'un teorema.
- lematic, a** adj. Qu'a la natura dau lèma.
- lemming** n.m. Pichin rosegaire d'Escandinàvia, que pòu faire de migracions en massa vers lo Sud (Lòng de 10 cm).
- lemnacea** n.f. *Lemnaceas*: Familha de pichini plantas aquàtiqui, coma la *lentilha d'aiga*.
- lemnisc** n.m. 1. (Antiqu.) Lençoleta que s'envertolhava à l'entorn d'una corona per n'en mantenir li esparras. 2. Linha orizontal ponchejada sobre e sota (÷) que menciona un passatge de l'Escriptura, mas pas ges literalament. ◇ Linha orizontal doblament ponchejada sobre e sota (‡) que menciona una transposicion de l'Escriptura. 3. Bissa que lo sieu còrs es cubèrt d'aneus blancs e negres. 4. (anat.) Estructura neurologica dau bulbe raquidian.
- lemniscata** n.f. (mat.) Corba plana, ensèms dei ponchs que lo produch dei distanças à doi ponchs fixes es constant.
- lemosin, a** adj. e n. Dau Lemosin. ◇ *Raça lemosina*: Raça de bovides elevats per la sieu carn. ♦ n.m. Dialècte de l'occitan parlat en Lemosin.
- lemosina** n.f. Automobila de la conducha interiora, qu'a quatre poartas e sièis vitres laterals.
- lemòsina** n.f. Almòina.
- lemotjaud, a** adj. e n. De Lemòtges. Var.: **limotjaud**.
- lempira** n.m. Moneda oficiala d'Honduras.
- lemur** n.m. Dins l'Antiquitat romana, espèctre d'un moart, fantaume.
- lemurias** n.f.pl. (Antiqu. rom.) Fèstas religioï privadi que si debanàvon au mes de mai, que donàvon l'escadença de foarabandir lu esperits dei maions per lo biais de tarabastèris nuechencs.
- lemuridat** n.m. *Lemuridats*: Familha tipe dau sotòrdre dei lemurides.
- lemuride** n.m. *Lemurides*: Sotòrdre de mamifèr primatas dei lòbes olfactius foarça desenvolopats, que comprèn de formas arboricòli e frugivòri de Madagascar, d'Africa, de Malàisia. Sin.: **prosimian**.
- lença** n.f. Linha per la pesca. La lença enclau lo bolentin, lo bressòu (brassòu), l'armadura (armejadura) e lo mosclau (mosclar).
- lèndea** n.f. Ou que lo peohl depaua à la basa dei berris. Var.: **lende, lèndia**.
- lendeós, oa** adj. Qu'a de peolhs. Var.: **lendós, lendiós**.
- lèndia** n.f. Lèndea.
- lendiós, oa** adj. Lendeós.
- lendós, oa** adj. Lendeós.
- lenga** n.f. 1. Còrs carnut, alongat, mobile, situat dins la cavitat bucal e que, per l'òme, juèga un ròtle essencial dins la deglucion, lo gust e la paraula. ◇ *Tirar la lenga*: La sortir parcialament de la boca per exprimir divèrsi cauas (si trufar de quauqu'un, s'afanar dins un esfoarç tròup important, penar, mancar de sòus, etc.). 2. Aquel organ, quora sièrve à la paraula. ◇ *Saupre (non saupre) tenir la sieu lenga*: Tenir (non tenir) un secret. ◇ *Avalar la sieu lenga*: Gardar lo silenci. ◇ *Pilhar lenga (mé quauqu'un)*: Intrar en discussion (mé quauqu'un). ◇ *Marrida lenga*: Persona que di totplen de mau de toi e de tot. Sin.: **lenga de vipèra, lenga de pelha, lengassa, lengatier**. 3. (coïna) Lenga d'unu animaus (bòu, vedeu) alestita per èstre manjada. 4. Sistema de signes verbals pròpri à una comunautat d'individús que l'emplégon per s'exprimir e comunicar: *La lenga occitana*. ◇ *Lenga mairala*: Aquela emparada en promier, dins lo mitan dont l'enfant viu. ◇ *Lenga viva ò viventa*: Qu'es encara parlada. ◇ *Lenga vernacularia*: Lenga parlada unicament au dedintre d'una comunautat, dins lo terrador d'origina: *L'occitan es reduch au niveau vernaculari*. ◇ *Lenga veïcicularia*: Lenga de comunicacion entre de pòbles de lenga mairala despariera. ◇ *Lenga moarta*: Que non si parla plus. ◇ *Lenga maire*: Qu'es à l'origina d'un autre, d'un grop d'autri. ◇ *Lenga liturgica*: Lenga utilisada per la celebracion dei oficis, lo latin en Occident, lo grèc en Orient. ◇ *Lenga vérda*: Argòt. ◇ *Lenga formalia*: Sistema de simbòles convencionals definit per li soleti règla de formacion dei sieus enonciats sensa referència au significat dei simbòles. ◇ *Lenga de boasc*: Biais rigide de s'exprimir, en emplegant d'estereotipes e de formulas fixi, per s'en tenir à una

lenga de bòu

posicion dogmatica, espec. en politica. Sin.: **lenga de fusta**.

lenga de bòu n.f. Fistulina (fonge). Sin.: **bolet de carobier, lenga de bos ò de rore**.

lenga de can n.f. Cinoglòssa.

lenga de terra n.f. Peninsula.

lengadocien, a adj. e n. De Lengadòc. ♦ n.m. Dialècte occitan parlat dau Lengadòc fins au Sud Peiregòrd.

lengal, a adj. Lingüal.

lengassa n.f. 1. Gròssa lenga. 2. Marrida lenga.

lengassuda n.f. Si di de quauqu'un que parla totplen: *Aquel ôme es una vertadiera lengassuda.*

lengassut, uda adj. Que parla totplen. Sin.: **babilhard, charraire, paraulier, parlós, barjacaire, parlaire, lengatier**.

lengatejar vi. Passar la lenga sus li labras.

lengatge n.m. 1. Facultat pròpria à l'òme de s'exprimir e de comunicar la sieu pensada au mejan d'un sistema de signes vocals ò grafics; aqueu sistema. Sin.: **parlar**. 2. Sistema estructurat de signes non verbals, que remplies una foncion de comunicacion. 3. (inform.) Ensèms de caractèrs, de simbòles e de règles que permete de lu assemblar, emplegat per donar d'instruccions à un computador. ♦ *Lengatge evolut*: Lengatge pròche de la formulacion logica ò matematica dei problemas e independent dau tipe de computador. ♦ *Lengatge màquina*: Lengatge que l'unitat centrala d'un computador pòu executar directament, dins lo quau li instruccions son exprimidi en còdi binari. 4. Biais de parlar pròpri à un grop social ò professional, à una disciplina, etc.: *Lengatge administratiu*. 5. Ensèms dei procediments qu'un artista emplega dins l'expression dei sieus sentiments e de la sieu concepcion dau monde: *Lo lengatge de la pintura*. 6. Expression pròpria à un sentiment, un comportament: *Lo lengatge de la rason*.

lengatgier, a adj. Dau lengatge: Abitud lengatgiera, competència lengatgiera.

lengatier, a adj. Que parla totplen. Sin.: **babilhard, charraire, lengassut, paraulier, parlós, barjacaire, parlaire**.

lengonés, esa adj. Que pertòca la vila de Lengon.

lengor n.f. Languiment. Var.: **langor**. Sin.: **languitòri, estransidura**.

lenguejar vi. Barjacar. Sin.: **charrar, barjacar**.

lenguèlh n.m. (anat.) Fieu de la lenga.

lenguet n.m. (mar.) Barras de fusta ò de fèrre mobili à l'entorn d'una cavilha per empachar un argue de desvirar.

lengueta n.m. 1. Pichona lenga. 2. Objècte qu'a la forma d'una lenga. 3. Onglet.

lengüista n. Lingüista.

lengüistic, a adj. Linguistic.

lengüistica n.f. Linguistica.

lengüisticament adv. Lingüisticament.

lenha n.f. Boasc destinat à èstre cremat (dins una chaminèia, etc.). Var.: **lenham**.

lenham n.m. 1. Lenha. 2. (mar.) Fusta per la bastison e l'armadura dei naus. 1405: «*Aquí estet cargam la nau de lenham enfin que pus non podia...*». 1501: «*Per lenham per far forma per la seconda barca...*» A.C. Marselha.

lenhier n.m. 1. Molon de buscas, de boasc per brutlar. 2. Molon de boasc dont si cremàvon li personas condemnadi au suplici dau fuèc; lo suplici eu-meme. *Lo lenhier de Montsegur*. Sin.: **busquier, brutlador, cremador**.

lenhificacion n.f. Lignificacion.

lenhicòla adj. Lignicòla.

lenhifèr, a adj. Lignifèr.

lenhificant, a adj. Lignant.

lenhificar (si) v.pr. Si lignificar.

lenhifòrme, a adj. (miner.) Ligniforme.

lenhivòr(e), a adj. Lignivòr(e).

lenhós, oa adj. De fust, lignós.

lenhositat n.f. Lignositat.

lenicion n.m. Dins li lengas celtiqui, modificacion subida per una consonanta intervovalica, que n'acresce l'apertura.

lenificant, a adj. Que lenifica; qu'afflaquisse: Un clima lenificant. Var.: **lenitiu, apagant, assuaudant**.

lenificar vt. (*lenifiqui*) 1. Adocir, amaisar. 2. (med.) Adocir au mejan d'un calmant. Sin.: **apagar, assuaudar**.

leniment n.m. Medicament onchós qu'a per excipient un còrs gras, sabonós ò alcolic, que sièrve à faire de friccions. Var.: **liniment**. Sin.: **embrocacion**.

leninisme n.m. Doctrina de Lenin, considerada dins lo sieu apoart au marxisme.

leninista adj. e n. Relatiu au leninisme; que n'es partidari.

lenitiu, iva adj. e n.m. (lit.) Lenificant.

lent, a adj. 1. Que non agisse emé rapiditat, que si fa mé lensor. Sin.: **perlongós**. Contr.: **lèst, prompte, rapid, instantaneu, abrivat, viu, acorsat**. 2. Que lo sieu efècte tarda à si manifestar, qu'es progressiu: *Un poison lent*. 3. (psicol.) *Soam lent*: Soam prefond.

lentamenet adv. Foarça lentament, plan planin.

lentament adv. Embé lensor.

lente n.m. Daine.

lentes(s)a n.f. Mancança de rapiditat, d'activitat, de vivacitat dins lu movements, dins lo rasonament. Var.: **lensor**. Contr.: **rapiditat, abrivament, vivacitat, velocitat, promptitud(a)**.

lenticela n.f. (bot.) Pòre que travèrsa la rusca e permete la respiracion dei teissuts d'en dessota.

lenticòne n.m. (patol.) Anomalia gaire espandida dau cristallin de que la façà anteriora presenta una proeminença conica.

lenticula n.f. Lentilha d'aiga.

lenticular(i), a (-ària) adj. En forma de lentilha. Sin.: **lenticulat**.

lenticulat, ada adj. Lenticulari.

lentigina n.f. Lentigo.

lentiginòsi n.f. (patol.) Malautia cutanea de la pèu, caracterizada per una proliferacion de lentigos.

lentigo n.m. (med.) Pichina taca pigmentària de la pèu. Var.: **lentigina**. Sin.: **piga**.

lentilha n.f. 1. Planta annuala cultivada per la sieu grana, de la familia dei papilionaceas; la grana d'aquesta planta, manjada coma legume sec, e qu'a la forma d'un pichin disc renflat au centre. 2. *Lentilha d'aiga*: Planta de la talha d'una lentilha, mé doi ò tres fuèlhas, que viu en grand nombre à la susfàcia dei aigas moarti (Familha dei lemnaceas). Sin.: **lenticula**. 3. Taca de rossor. 4. Vèire talhat en forma de lentilha, que sièrve dins lu instruments d'optica. ◇ *Lentilha corneana*: Vèire de contacte que s'aplica solament sus la cornea. ◇ *Lentilha de Fresnel*: Sistema optic que compoarta una lentilha centrala e divèrsi coronas refrigenti ò rebateritz, en usança dins lu fanaus marins per porgir un faisseu larg de lutz parallèle e dins lo miraire dei aparelhs fotografics reflex. 5. *Lentilha electronica*: Dispositiu qu'a lo meme ròtle per lu electrons qu'una lentilha per la lutz. 6. (geol.) Formacion d'estenduda limitada en rason de l'erosion ò de la localisacion de la sedimentacion.

lentilhon n.m.

lentiscle n.m. Aubrilhon cultivat au Pròche-Orient, que lo sieu fust dona una resina sonada mastic e que s'emplega coma masticatori (Familha dei terebinthaceas; genre pistachier).

lentivirus n.m. Virus de l'accion lenta.

lento adv. (mús., mòt italian) Lentament. ♦ n.m. Movement executat dins un tau ritme.

lentor n.f. Lentes(s)a.

leon n.m. Grand mamifèr carnassier d'Àfrica e d'Índia, de la familia dei felides, dau pel fauve, que lo mascle poarta una criniera. 2. *Lo Leon*: Constellacion e signe dau zodiac. ◇ Un lion: Una persona dau signe dau Leon. Var.: **lion**.

leona n.f. Femèla dau leon. Var.: **leonessa**.

leonard, a adj. Dau país de Leon, en Bretanya.

leonat n.m. Leonet.

leonés, a adj. De l'encontrada dau Leon, en Espanha.

leonessa n.f. Leona.

leonet n.m. Pichon deu leon. Var.: **leonat, leoneu**.

leoneu n.m. Leonet.

leonin, a adj. 1. Pròpri au leon; que fa pensar au leon. 2. Si di d'un partatge dont una persona si resèrva la part mai gròssa, d'un contracte qu'avantatja d'un biais exagerat una dei partidas.

leonin, a adj. *Vèrs leonin*: Si di d'un vèrs que lu sieus doi emistiquis rímon ensèms ò presènton una assonança. ◇ *Rima leonina*: Rima foarça rica, que la sieu omonimia s'estende à un grand nombre de sillabas. ◇ *Poesia leonina*: Que contèn totplen de vèrs leonin ò de rimas leonini.

leonita n.f. Sulfat idratat natural de potassi e de magnèsi.

leontiasi n.m. (patol.) Iperstrofia de la cara que li balha una parença leonina.

leontina n.f. Cadena dobla de moastras de dòna, qu'enrodava lo coal e tombava sus lo pièch.

leontocefal(e), a adj. e n. Divinitats m'una tèsta de leon.

leontopòdi n.m. Nom scientific dau pen de leon (edelweiss).

leopard n.m. 1. Pantèra pitocada d'Àfrica. 2. Pèu d'aquesta bèstia, emplegada en peliçaria. 3. *Tenguda leopard*: Tenguda de camoflatge qu'evòca la pèu dau leopard e qu'emplégon divèrsi tropas. 4. *Leopard de mar*: Granda fòca carnassiera de l'Antarctic. 5. (arald.) Leon representat mé la tèsta de faç e, la màger part dau temps, passant. Var.: **leupard**.

leopardat, ada adj. (arald.) *Leon leopardat*: Leon passant.

leopardian, a adj. Relatiu au poeta italiano Giacomo Leopardi, à la sieu òbra.

lepenisme n.m. Doctrina politica de Jean-Marie Le Pen, òme politic francés fondator dau Front Nacional.

lepenista adj. e n. Relatiu au lepenisme; partidari dau lepenisme.

lepidodendron n.m. Aubre de l'èra primària, que podia faire fins à 25 ò 30 m d'autessa.

lepadogastèr n.m. Peis foarça pichon provedit d'una dobla ventosa de fixacion sota lo gavai. Sin.: **peis-poarc**.

lepidi n.m. Nom generic dau nasturci.

lepidociclina n.f. Foraminifèr fossile de l'oligocène.

lepidocrocit n.m. Oxide idratat de ferre.

lepidodracea n.f. *Lepidodendraceas*: Familha de plantas presenti dins li seuvas dau devonian e dau carbonifèr.

lepidolita n.f. Mica litinifèra blanca ò ròsa, meniera principala de liti.

lepidomelan n.m. Mica negra dau genre biotita.

lepidoptèr n.m. *Lepidopteràs*: Òrdre d'insèctes dei metamorfòsis completi, qu'à l'atge adulte poarta quatre alas membranöi cubèrti d'esquama microscòpique coloridi (La larva dau lepidoptèr es la *toara*, la sieu ninfa es la *crisalida* e l'adulte es la *parpalhòla*).

lepidosirena n.f. Peis que viu dins lu fonds fangós d'Amazònia, qu'alena, segond li sasons, per li gaunhas (dins l'aiga), ò per lu paumons au moment de la sason seca.

lepidosteà n.f. Peis dei ribiers e dei lacs dei Estats-Units (Lòng 1,50 m, sotaclasse dei olosteans). Var.: **lepisostea**.

lepilemur n.m. Pichon lemuride de Madagascar, provedit de membres lòngs, e desprovedit d'incisivas sus la maissèla sobrana.

lepiòta n.f. Botaròt. La sieu autor mejana non escompassa 20 cm, ma d'unu exemplaris poàdon jónher 40 cm. Foarça comuna, creisse dins lu boasc e dins lu prats tre li promieri pluèrias d'estiu. Quora soarte de tèrra, lo sieu capeu retipa la forma d'un òu, pi si duèrbe largament en conservant de «teules» e una posseta à la cima dau capeu. Lo pen, chinat de brun, poarta un aneu doble coladís. Sin.: **cuu d'ae, brugairòu, padre**,

capelan, colomela, ombrela, lepiòta enaurada, magdalena.

lepisme n.m. Insècte dau còrs gris argentat que viu dins lu luècs umides dei maiors.

lepisosteà n.f. Lepidostea.

leporide n.m. Leporides: Familha de mamifèrs lagomòrfes coma lo coniu e la lèbre.

lepra n.f. 1. Malautia infecçioa cronica, deuguda au bacille de Hansen, que si manifèsta per de lesions cutaneï ò lepròmes (forma lepromatoa) ò d'auvaris dau sistema nerviós (forma tuberculoïda). 2. (fig. e lit.) Vici ò mau greu que s'espantega coma la lepra. Var.: **lebra**.

leprides n.m. pl. Tacas faveli de la pèu deuguda à la lepra.

lepromatós, oa adj. Relatiu à un lepròme; caracterisat per de lepròmes.

lepròme n.m. Tumor nodulària caracteristica de la forma de lepre dicha lepromatoa.

leprós, oa adj. e n. Qu'a la lepra; relatiu à la lepra. Var.: **lebrós**.

leprosaria n.f. Espitau per lu leprós. Sin.: **meselaria, meselera**.

lèpta n.f. Unitat monetària divisionària de Grècia valent 1/100^{en} de dracma.

lèpte n.m. (zool.) Larva dau trombidion.

leptinita n.f. (geol.) Gnèis dei gruns fins.

lèptis n.m. Mosca carnassiera que viu dintre lu trònchs d'aubres.

leptocefal(e) n.m. Larva de l'anguila, transparenta, en forma de fuèlha de saure, que travèrsa l'Atlantic vèrs li costas europeï en 3 ans.

leptocimèx n.m. Címia de Guinea vector d'una varietat de tripanosomiasi.

leptocorisa n.f. Címia verdastra nosibla au ris e au mèi.

leptocurtic, a adj. (estadist.) Que pertòca una corba mai ponchuda qu'una corba normala.

leptolèn(e), a adj. Estadi primier de la meiòsi, quora lu cromosòmas si presènton sota la forma de filandras lòngui e tèuni.

leptolitic, a adj. Nom d'un periòde de la preïstòria que correspoande au paleolitic sobran, que s'espandissèt dau 30000 au 10000 av. J.-C.

leptomeningiti n.f. (patol.) Meningiti que l'inflamacion pertòca sobretot la pia-maire.

lepton n.m. Particula elementària que non subisse d'interaccions nucleari (electron, neutrino, muon).

leptonic, a adj. Relatiu au lepton.

leptoprosopia n.f. Caractèr dei raças umani de la cara lònga e estrecha. Contr.: **euriprosopia**.

leptorinia n.f. (anat.) Estrechessa e teunessa dau nas. Contr.: **platirinia**.

leptorinian, a adj. Qu'a lo nas fin e estrech. Contr.: **platirinian**.

leptosilla n.f. Niera que viu sus lu garris e li ratetas, de còups que li a sus li ratapinhatas, que poàdon transmetre la pèsta à-n-aquelu animaus.

leptosòme, a adj. e n. Si di de quauqu'un que la sieu constitucion fisica es caracterisada per un còrs long e fin.

leptospire n.m. Bacteria de la familia dei espiroquetas, responsabla dei leptospòsis.

leptospòsi n.f. (patol.) Malautia infecçioa deuguda à un leptospire.

lepture n.m. Coleoptèr longicòrne que viu sus li flors.

lequejar vt. (*lequegi*) Lecar.

lequet n.m. Lecaria.

lera n.f. *Lera rossa*: Amanita tua-moscas. ◇ *Lera blanca*: Fonge grand dau capeu espès que pòu jónher 15-20 cm de diamètre (*Amanita ovoidea*). La color es blanca ò grisastra m'una parença cotonoa. Li lamas son esquiçadi e blanqui. Lo pen es blanc, aut de 15-20 cm. L'aneu es freule e cremós. La vòlva es saura. Presenta en encontrada mediterranenca, en lu luècs calcaris sota lu fulhós. Sin.: **colomela**. ◇ *Lera blanca picotada*: Fonge m'un capeu de 4 à 10 cm, convèxe, venent rapidament plat, gaire espès, blanc ò òcre pallineu de parença satinada, de vegadas un pauc viscós per temps aigaiós (*Amanita verna*). Li lamas son blanqui e vènon leugierament òcri en vielhissent. L'aneu blanc es lisc m'una vòlva engainanta. Creisse en lu boasc clars e en termiera dei fulhós. Risca de confusion mé la lera vèrda picotada e la lera viroa. ◇ *Lera jaunastra*: Lo capeu de 5-10 cm es emisferic, pi convèxe, pi desplegat. De color jaune limon ò jaune pallineu ò blancastre, pauc ò pron cubèrt de placas blancastri ò ocracei (*Amanita citrina*). Li lamas son liuri, fini e sarradi, blanqui ò jaunastri. L'aneu es membranós, regat au dessobre, de color jaunastra. Lo pen cilindric es blanc e tenchat de saure, formant un bulbe voluminós engainat dintre una vòlva. Creisse en lu boasc de fulhós airejats, sobretot de rores e tanben de conifèrs. Confusion possibla me la lera verda picotada. Sin.: **grapaudin jaune**. ◇ *Lera bruna ò negra picotada*: Fonge dau capeu que jonhe 10/12 cm, brun picotat de pichoi flòcs blancs (*Amanita pantherina*). Li lamas son blanqui e sarradi. Lo pen a un diamètre de 1-2 cm e una longuessa de 10-12 cm, es blanc e provedit d'un aneu blanc pron larg. La basa es mai larga m'una vòlva sobremontada d'un toarca. Creisse à la fin d'estiu dins li sevas de fulhós. Es un fonge toxic, mas ges mortal. Totun provòca de trebolicis digestius violents. Pòu finda provocar de convulsions ai pichoi. Sin.: **grapaudin gris**.

◇ *Lera canilha picotada*: Lo capeu de 5-10 cm es campanulat, gris metallic, que de vegadas poarta un ò doi tròç de vel (*Amanita vaginata*). Li lamas son gaire esquiçadi, inegali e blanqui. Lo pen mesura 10-15 cm, eslançat, encavat, blancastre sensa aneu. La vòlva es blanca en estuch, engainanta e freula sensa odor ni sabor. Vèn d'estiu e à la començada d'auton, sota lu fulhós e lu conifèrs. Es manjadissa un còup ben cuècha, encara que gaire carnuda e sensa gost marcat. A una capacitat foarta de concentracion de cèsi 137. Sin.: **cocomela, griseta**. ◇ *Lera roja*: Fonge dau capeu de 6-9 cm, convèxe pi desplegat, leugierament encavat, roge aranjat, cubèrt de tacas verdastri sobretot sus l'òrle teune e enrotlat. Li lamas son esquiçadi, color d'aranje, sovent entacadi de verd. Lo pen jonhe 2-7 cm d'autor, emplit pi encavat. La

carnbrisarela, blancastra pi jauna aranjat, verdeja un còup talhada. L'odor es doça e la sabor fruchada. Lo lach, arange viu, es abondós. Es un fonge tipicament provençau (*largo sensu*). Creisse de la fin d'estiu fins à la començada d'ivèrn. Sin.: **sanguin, berígola, lactari deliciós** (*Lactarius sanguifluus e var. lactari deliciosus*). ◇ *Lera vérda*: Capeu de 5-12 cm, globulós pi convèxe, carnut, irregular e un pauc gibossejat, de color blanc crèma, pi vèrd pallineu à vèrd jade au centre. Li lamas son adnadi, mejanament esquiçadi, blanqui m'un leugier rebat rosat. Lo pen ventrut, vèn espongiós en vielhissent, es blanc tacat de brun à aranjat. Creisse en lu boasc de fulhós secs, cauds e airejats (rores, castanhiers, faus). Confusion possibla mé la *lera vérda picotada*, à l'estat jove. Sin.: **russula verdejanta, palomet, verdet** (*Russula virescens*). ◇ *Lera vérda picotada*: Per definicion, lo «fonge de la moart». Creisse un còup passat un periòde de pluèia, de la fin d'estieu fins a l'auton. A l'estat jove sembla un òu blanc cubèrt d'un vel que pur tardi si va tresmudar en vòlva e en aneu. Pi, s'alarga en un capeu de 5-15 cm de forma redona, esmisferic au començament, pi plat m'au temps. Lo capeu es vèrd pallineu, vèrd-saure ò vèrd-oliva; la sieu susfàcia es viscoa quora es banhada. L'aneu, moal, sembla una fauda de 1-1,5 cm sota lo capeu. Lo pen es blanc, chinat de gris olivastre, lòng de 8-15 cm m'una vòlva à la basa, blanca e membranoa en forma de sac. La presenza d'aquela vòlva es una caracteristica màger per identificar aqueu fonge, ma pòu defautar un còup manjadura per lu bavoàs. Es foarça espandit dins lo tot d'Europa, e responsable de totplen de defuntadas cada annada (*Amanita phalloides*). Sin.: **amanita falloïda**. ◇ *Lera violeta*: Lo sieu capeu mesura 5-15 cm, convèxe, pi plan m'un leugier encavament e l'òrle enrotlat, lisc e aigaiós de color blava-violacea que torna au violet-brun au centre. Li lamas son encavadi e esquiçadi de la color dau capeu, ma encara mai marcadí. Ges d'aneu. Lo pen de 12 cm tot au mai, es cilindric, fibrós, carnut, de color violacea à gris, bulbós à la basa, regat de fibrilhas blancastri. L'esperfum es fruchós e farinós. Creisse au mitan d'auton fins ai promieri geladas dins lu boasc de fulhós (rores, castanhiers, faus e conifèrs) en formant de ceuckles ò de gropes. La carn es blanca-violacea. Es un fonge foarça manjadís, encara que mau conoissut. Non si pòu confondre me d'autri raças de fonges (*Lepista nuda*).

lèrcho, a adj. Que non li ve clar.

lèrmo n.m. Rascassa, escorpena.

lèrni, a adj. Lèrcho, miòpe.

lèrnia n.f. Cèrnia; anfonson; mèro (à Canas); sarran.

lès n.m. 1. Larguessa d'una estòfa. 2. Paneu d'estòfa incrustat dins una jupa per li donar mai d'amplessa. 3. Larguessa d'una benda de papier, de tapissaria, que si mete sus una paret.

lesa n.f. (Luceram) Traïn, aramon.

lesa- (Element plaçat davant un nom, per indicar un toart fach à cen qu'aqueu nom designa) *Un crimi de lesasocietat, de lesaconsciéncia*.

lesamajestat n.f. (dr. ancian) Atemptat à la majestat dau sobeiran. ◇ (fam.) *Un crimi de lesamajestat*: Si di d'un acte que fa de toart à una persona, e qu'es considerat coma greu.

lesbian, a adj. e n. De Lèsbos. ◇ adj. Dau lesbianisme. ◇ n.f. Frema omosexuala.

lesbianisme n.m. Omosexualitat femenina. Var.: **lesbisme**.

lesbisme n.m. Lesbianisme.

lesca n.f. 1. Tròc d'una matèria manjadissa, talhat pusleu estrech: *Una lesca de pan, de carn*. 2. (pop.) *Lesca dau cuu*: Gauta dau cuu. 3. (fam.) Còup donat sus lo tafanari en calant bruscament la man revèrsa tenguda à la verticala. 4. *Mòt à doi lescas*: Mòt à doble sens.

lescadobla n.f. Entrepan.

lesda n.f. Taxa, adjudicacion d'un drech de venda.

leser n.m. [le'ze] Temps que quauqu'un n'en pòu dispauar en defoara dei sieu ocupacions ordinari. ◇ *Aver leser de*: Aver lo temps disponible, la possibilitat de. Sin.: **aver tot aise de**. ♦ pl. Distraccions pendent lu temps liures. Sin.: **passatems, divertiment**.

lesina n.f. Esparnha excessiva dins li cauas mai pichini. Var.: **lesinaria**. Sin.: **avarícia**.

lesinaire, airitz adj. e n. Que lesina. Sin.: **avariciós, rabelat**.

lesinar vi. Esparnhar à l'excès. Sin.: **rabelar, avarajar**. ◇ *Non lesinar sobre*: Non esitar à emplegar largament (de sòus, de mejans).

lesinaria n.f. Lesina.

lesinhanenc, a adj. e n. De Lesinhan. Var.: **lesinhanés**.

lesinhanés, esa adj. e n. Lesinhanenc.

lesion n.f. 1. Modificacion de l'estructura d'un teissut, d'un organè, sota l'influença d'una causa morbida. 2. (dr.) Prejudici que tòca una partida dins un contracte ò dins un partatge.

lesional, a adj. 1. (med.) Que si caracterisa per una lesion. 2. Que causa una lesion. Var.: **lesionau**.

lesionari, ària adj. (dr.) Qu'a un caractèr de lesion: *Un contracte lesionari*.

lesionau, ala adj. Lesionari.

lesir vt. (*lesissi*) 1. Portar prejudici à (quauqu'un, lu sieus interès). Sin.: **greujar**. 2. Provocar la lesion de (un organè).

lesson n.m. Butaneu (Toet de l'Escarena).

lesqueta n.f. 1. Pichina lesca. 2. Tròc de pan lòng e fin que si trempa dins un òu bulhit.

lessiu n.m. Produc, en grans ò liquide, que s'ajusta à l'aiga per faire la bugada. Var.: **leissiu**.

lessivable, a adj. Que pòu èstre lessivat.

lessivar vt. 1. Netejar mé de lessiu. Sin.: **bugadar, colar bugada**. 2. (tecn., quim.) Desbarrassar dei parts solubli au mejan d'un leissiu. 3. Provocar lo lessivatge de: *La pluèia a lessivat lo soal*. 4. (fam.) Faire perdre à quauqu'un tota foarça fisica: *Aquesta escorreguda m'a lessivat*. 5. (fam.) Au juèc, batre largament un adversari,

lo despolhar. 6. (fam.) *Si faire lessivar*: Si faire eliminar d'un grope, d'una fonsion.

lessivatge n.m. 1. Accion de lessivar. Sin.: **bugadatge**. 2. Dins un soal, migracion d'argila ò de limon vers un niveu inferior per dissolucion selectiva.

lessivial, a adj. Relatiu au lessiu: *Un produch lessivial*. Var.: **lessiviau**.

lessiviau, ala adj. Lessivial.

lessivier n.m. Fabricant de lessiu.

lèst, a adj. 1. Que la sieu preparacion es acabada: *Vène manjar, que lo past es lèst!* 2. Que si desplaça embé agilitat; viu. ◇ *Aver la man lèsta*: Èstre enclin à picar, à simecar facilament. 3. Tròup liure, qu'urta la decenza: *De prepaus lèsts*.

lèst n.m. 1. Matèria peanta plaçada au fond d'una nau ò fixat à la sieu quilha per li assegurar una boana estabilitat. 2. Sabla qu'un aeronauta empoarta dins la nacèla dau balon, e que lança per pilhar d'altituda ò ralentir la sieu davalada. ■ *Lèst* es un fr. tròup sovent emplegat en plaça de *saorra, saurra*)

testament adv. D'un biais lèst. Sin.: **à la lèsta**.

lestar vt. (*lèsti*) 1. Cargar de lèst. ■ Fr. d'usança au luèc de *saorrar, saurrar*. 2. (fam.) Cargar en emplissent: *Si lestar li bornieras d'objèctes inutiles*.

lestat, ada adj. Cargat de lèst. ■ Fr. d'usança en plaça de *saorrat, saurrat*.

lestatge n.m. Saurratge.

lestes(s)a n.f. Lestitge.

lestitge n.m. Agilitat.

let adj. inv. (angl.) Au tennis e au tennis de taula, si di d'una bala de servici que tòca la ret e retomba dins lu limits dau cort ò de la taula, dins lo camp advèrse.

letal, a adj. 1. (med.) Si di de tota causa que provòca la moart dau fètus denant de la naissença. 2. (genet.) Si di d'un gène que provòca la moart de l'individu que lo poarta. 3. *Dòsi letala*: Dòsi d'un produch toxic que provòca la moart. Var.: **letau**. Sin.: **mortal, mortau**.

letalitat n.f. Raport dau nombre dei moarts dins una populacion à l'efectiu mejan d'aquesta populacion, pendent un periòde donat. Sin.: **mortalitat**.

letania n.f. (fam.) Enumeracion lònga e noioa. ◆ pl. (liturgia) Preguiers formadi d'una seguida d'invocations corti, recitadi en onor de Dieu, de la Verge ò dei sants.

letargia n.f. 1. Soam prefond, anormalament continú, sensa febre ni infeccion, m'ai muscles que son completament destenduts. 2. (fig.) Noncalença absoluta.

letargic, a adj. 1. Que tèn de la letargia; pertocat de letargia. 2. (fig.) Que la sieu activitat es foarça demenida. Sin.: **apatic, noncalent, flac, flacós, indiferent, indolent, molastrós, linfatic, despassionat**.

letau, ala adj. Letal.

letícia n.f. (it.) Alegressa, gaug.

leton, a adj. e n. De Letònia. ◆ n.m. Lenga balta parlada en Letònia.

letra n.f. 1. Signe grafic emplegat per li escripturas alfabetiqui e que lo sieu tot constituisse l'alfabet. ◇ *En toti letras*: Escrich sensa abreviacion; mé de mòts (e non

de chifras, de signes convencionals, etc.). 2. Signe alfabetico considerat dins la sieu forma, la sieu talha, etc.: *Letra minuscula, letra majuscula*. ◇ *Escrich en letras de sang*: Escrich marcat per una lònga seguida de murtres: *Li Crosadas còntra lu Albigés fuguèron escrichi en letras de sang*. 3. (estamp.) Caractèr que representa una dei letras de l'alfabet. 4. (grav.) Inscriptio gravada sus una estampa. ◇ *Espròva avant la letra*: Tirada denant de gravar la letra. ◇ *Avant le letra*: Avant lo desenvolopament complet de quauqua ren; que prefigura cen que serà l'estat definitiu. 5. Sens estrech dei mòts d'un tèxto, d'un discors, etc. (per op. au sens prefond, à l'esperit): *Respectar la letra de la lèi*. ◇ ◇ *À la letra*: Au sens propri, exacte. ◇ *Èstre, devenir letra moarta*: Èstre, restar sensa efècts, inutile. 6. Messatge personal adreçat à quauqu'un sota envelopa au mejan d'un servici postal. Sin.: **epistola**. ◇ (fam.) *Passar coma una letra à la poasta*: Facilament, sensa dificultat. ◇ *Letra dubèrta*: Escrich polemic ò revindicatiu adreçat à quauqu'un en particular ma rendut public dins lo même temps. 7. Document oficial ò privat. ◇ (dr.) *Letra d'intencion*: Document dins lo quau es declarada l'intencion de passar un contracte, de concluir un acòrdi ulterior. ◇ *Letra de veitura*: Que pròva lo contracte de transpoart. ◇ *Letra de marca*: Letra patenta, finda sonada *comission en guèrra*, que l'Estat autrejava en temps de guèrra au capitani d'una nau armada en corsa. ◇ (mil.) *Letra de servici*: Document ministerial que conferisse à un oficier d'atribucions particulieri. ◇ (cat.) *Letra pastoral*: Mandament. ◇ *Letras d'amnistia*: Acte de perdon collectiu. ◇ *Letra d'anobliment*: Letras grandi patentí per li quali lo rèi acordava la noblessa à un roturier. ◇ *Letras apostoliqui*: Documents qu'emànón dei soberans pontifes. ◇ *Letras de bol ò de sageu*: Letras barradi, sageladi m'au sageu reial, emplegadi dau temps de l'Ancian Regime per convocar lu còrs politics e judiciaris, per donar l'òrdre d'emprisonament ò d'exili tocant una persona. ◇ *Letras de cambi*: Efècts de comèrci negociable. ◇ *Letras de crédit*: Letra per la quala un banquier dona l'òrdre à un dei sieus correspondents de laisser à la disposicion d'uni personas, una soma d'argent determinada. ◇ *Letras dominicali*: Letras de l'alfabet dau A fins au G, que determinon lo jorn de la setmana per lo quau comènçon li annadas successivi dins lo sistema dau comput. ◇ (mar.) *Letra de garantida*: Dins lo transpoart dei mèrc per via marítima, letra donada au capitani per lo cargaire, que si reconosse responsable de toti consequéncias que poàdon resultar d'un conoissement sensa réservas per l'armejaire. ◆ pl. 1. (liter.) Cultura e activitats literari. ◇ *Òme de letras, frema de letras*: Escrivan. 2. Ensèms dei conoissenças e dei estudis literaris (per op. à *sciencias*): *Facultat dei letras*.

letraferit, ida adj. (ironic) Letrat.

letrat, ada adj. Qu'a de conoissenças, una importanta cultura literària. Var.: **letrut**.

letratge n.m. Marcatge au mejan de letras.

letra-transfert n.m. Caractèr grafic que si repoarta sus de papier ò sus una autra susfàcia per pression ò per fretament.

- lereta** n.f. Pichina letra.
- letrier** n.m. Mòble de glèia, de fust ò de metal, per pauar lo libre dei cantaires. Sin.: **letrin, cantussier**.
- letrin** n.m. Mòble de boasc que li es pauat lo libre de cants de glèia. Sin.: **cantussier, letrier**.
- letrina** n.f. Granda iniciala, ornada ò non, plaçada au començament d'un paragrafe ò d'un capítol.
- letrisme** n.m. Movement literari que fa consistir la poesia dins la soleta sonoritat ò dins lo solet aspècte dei letras dispauadi dins un òdre donat; escòla picturala qu'emplega de combinasons visuali de letras e de signes.
- letrista** adj. e n. Relatiu au letrisme. Que practica lo letrisme.
- letrona** n.f. Pichina letra.
- letrum** nm. Grand nombre de letras.
- letrut, uda** adj. e n. Letrat.
- leu** n.m. Unitat monetària principala de Romania.
- leu** adv. Rapidament; sensa tardar. Sin.: **vito** (fr. corrent), **d'aviada, aviadament**. ◇ *Leu leu*: Foarça rapidament. Sin.: **à la lèsta**. ◇ *Leu dich, leu fach*: Fach immediatament. ◇ (expr.) *Leu e ben non estan ensèms*: Cau pilhar lo temps de ben faire li causas.
- leu!** interj. Òrdre de si despachar.
- leu, lèva** adj. (lit.) Aisat, leugier. ◇ *Trobar leu*: Dins la poesia medievala occitana, composicion escrita dins una lenga simpla, per op. au *trobar ric* e au *trobar clus*. Sin.: **trobar plan**.
- leucania** n.f. Parpalhon de nuèch dei Estats-Units que la sieu toara, foarça nosibla, pareisse de vegadas en nombre grandàs.
- leucatin, a** adj. e n. De Leucata.
- leucemia** n.f. Malautia que si manifèsta lo mai sovent per la proliferacion de globules blancs dins lo sang (fins à 500 000 per mm²) e de cellulas anormali que revèlon una alteracion dei organes hematopoietics.
- leucemic, a** adj. e n. Relatiu à la leucemia; que sofrisse de leucemia.
- leucemida** n.f. (patol.) Que pertòca li lesions cutaneï divèrsi que si manifèston dins lo de debanament de la leucemia.
- leucina** n.f. Acide aminat, constituent essencial dei proteïnas sota la sieu forma levogira.
- leucita** n.f. (miner.) Silicat natural d'alumini e de potassi dei ròcas volcaniqui.
- leucoblast** n.m. Cellula de 10 a 20 μ de diamètre dau protoplasma basofile.
- leucocit** n.m. Globule blanc dau sang e de la linfa, qu'assegura la defensa còntra lu micròbis.
- leucocitari, ària** adj. Que pertòca lu leucocits. ◇ *Formula leucocitaria*: Qu'exprimisse lu taus respectius dei diferent varietats de leucocits dins lo sang.
- leucocitogenèsi** n.f. Secrecion de leucocits.
- leucocitolisi** n.f. (patol.) Deperiment dei globilhons blancs dins lo sang.
- leucocitometria** n.f. Mesura dau taus de leucocits dins lo sang.
- leucocitòsi** n.f. Aumentacion dau nombre dei leucocits dins lo sang. Sin.: **iperleucocitòsi**.
- leucocituria** n.f. Presença de leucocits dins l'urina.
- leucoderivat** n.m. Nom generic de substàncias incolori que congrèon de colorants per lo biais de l'oxidacion.
- leucodèrma** adj. e n.m. Si di d'un òme de raça blanca.
- leucodermia** n.f. (patol.) Descoloracion de la pèu deuguda à la mancança ò a la desaparicion dau pigment.
- leucoencefaliti** n.f. Afeccion inflamatòria de la substància blanca dei emisfèrs cerebrals, que provòca de trebolicis neurologics e una deterioracion intel·lectuala.
- leucoesporat, ada** adj. Leucosporat.
- leucofane** n.m. Silicat natural de calci, de magnèsi e de berilli.
- leucòma** n.m. Forma de la taca de l'uèlh, de color blanca coma la porcelana, que si manifèsta en seguida à una plaga ò à una alteracion de la cornea.
- leucomelanodermia** n.f. Anomalia de la pigmentacion de la pèu, que si manifèsta per de zònas foarça pigmentadi qu'avesínon de zònas sensa pigment.
- leucomieliti** n.f. (patol.) Inflamacion dei cordons blancs dins lo fieu de l'esquina.
- leuconiquia** n.f. Coloracion blanca e parciala dei onglas.
- leucopedèsi** n.f. Penetracion massissa dei leucocits dintre l'estòmegue e lu budeus durant la digestion, que porria presentar un ròtle d'aparament còntra de toxinas contengudi en lu aliments.
- leucopenia** n.f. Baissa dau nombre dei leucocits dins lo sang. Sin.: **ipoleucocitòsi**.
- leucopenic, a** adj. e n. Relatiu à la leucopenia; pertocat per la leucopenia.
- leucopirít** n.m. Arseniure natural de fèrre.
- leucoplasia** n.f. Transformacion patologica d'una mucoa, que si recuèrbe d'una jaça cornada (coma la pèu normala) e que, en estent totjorn umida, pilha un aspècte blancastre.
- leucoplast** n.m. Plast blancastre que pòu evolucionar en amioplast, ò grun d'amidon.
- leucopoièsi** n.f. Formacion de globules blancs (leucocits).
- leucopoietic, a** adj. Relatiu à la leucopoièsi.
- leucorreia** n.f. Escorrement blancastre, mucós ò purulent, que vèn dei vias genitali de la frema. Sin.: **perdas blanqui**.
- leucorreic, a** adj. e n. Que pertòca la leucorreia; pertocada per la leucorreia.
- leucòsi** n.f. Estat leucemic.
- leucosina** n.f. Proteïna de l'albumèn dau grun de blat.
- leucosporat, da** adj. Qu'a d'espòras blanqui. Var.: **leucoesporat**.
- leucotèrme** n.m. Termit lucifuge dei noastri encontradas, destructor deu fustas obrejadis.
- leucotomia** n.f. Lobotomia parciala.
- leucotoxic, a** adj. Que pòu degalhar lu leucocits.

leuda n.f. 1. Drech que si deu pagar per circular sus un poant, un caminàs... Sin.: **peatge**. 2. (mar.) Taxa que si pagava per li mèrc. 1221: «...Los senhors de Narbona devon penre leuda dels lens e de las barcas que passan al gra de Narbona....»

leudari n.m. Luèc dont si paga lo drech de circular.

leude n.m. Au temps dei Merovingians, òme liure, ric e potent, ligat au rèi per jurament.

leudier, a n.m. Peatgista.

leuge n.m. Trauc practicat dins la quilha d'una barca per laissar escòrrer l'aiga quora la barca es auçada.

leuge, ja adj. (mar.) *Desplaçament leuge d'una nau de comèrci*: Pes de la sieu cenza complidament arnescada, mai lo pes de la màquina sensa lo combustible, sensa cargament ni vitalhas, ni aiga d'alimentacion. Pertòca una nau sensa lo sieu cargament. (Etim. oland. *leeg*: vuèi). Sin.: **desplaçament en saurra**. Contr. **bastiment en carga plena**.

leugier, a adj. 1. Qu'a gaire de pes, de densitat, d'espessor. ◇ Dins divèrs espòrts individuals, qualifica una categoria de pes. ◇ (mar.) *Bastiments leugiers*: Dins la marina de guerra, bastiment que lo sieu desplaçament es relativament inferior à una autra categoria d'autres bastiments de familha identica: *Croisaires, poartavions leugiers*. ◇ *Arma leugiera*: Si di dei armas de gaire de pes ò de dimensions reduchi (postòlas, fusiu, etc.) per op. ai *armas lordi* (carris armats, etc.). ◇ *Veïcule utilitari leugier*: Veïcule que lo sieu Pes Total Autorisat en Carga (P.T.A.C.) non despassa 3,5 tonas. 2. Qu'a gaire de consistència: *Un dinnar leugier, un vin leugier*. 3. Qu'a de finessa, de gràcia: *Una dança leugiera*. ◇ *Poesia leugiera*: Que lo sieu subjècte a gaire d'importança e que la sieu forma es facila. ◇ *Música leugiera*: De varietat. Contr.: **granda música**. 4. Que si sente gaire, que si pòu suportar facilament: *Una feridura leugiera, una diferença leugiera*. 5. Aver la man leugiera: Agir embé discrecion, agilitat, dexteritat. 6. Liure de preocupacions de responsabilitats: *Li vau lo coar leugier*. 7. Gaire seriós; inconstant: *De prepaus leugiers, una persona leugiera*. ◇ À la leugiera: Inconsideradament.

leugierament adv. 1. D'un biais leugier: *Si vestir leugierament*. 2. Un pauc: *Es leugierament embilat*. 3. À la leugiera: *Agir leugierament*.

leugieret, a adj. Foarça leugier.

leugieretat n.f. 1. Proprietat de cen que pea gaire, qu'es gaire dense. 2. Caractèr de cen qu'es leugier, fin, agile. 3. Caractèr de cen que non es greu. 4. Mancança de seriós: *Agir mé leugieret*.

leopard n.m. Leopard.

lèus n.m. pl. Paumons dei bèstias.

leut n.m. Anciana barca mé doi aubres e de velas latini. Var.: **laüt**.

lev n.m. Unitat monetària principala de Bulgaria.

leva n.f. 1. Barra rígida que pòu virar à l'entorn d'un ponch fixe per bolegar, soslevar de cargas. Sin.: **levador**. 2. Asta per comandar un mecanisme. ◇ *Leva de bòstia de cambi*: Mena de bieleta que comanda lo cambiament de raport de transmission d'una mòto, d'una automobila, etc. 3. (fin.) Acreissement de la rentabilitat

dei capitals pròpris d'una empresa per l'efècte de l'endeutament. 4. Recobrament de la talha. Sin.: **levada**. 5. Enrotlament dei tropas; classa de recrutament. Var.: **levada**. 6. Mejan d'accion; cen que sièrve à despassar una resistència: *L'interès es una leva potenta*.

lèva n.m. (tecn.) Cama.

levada n.f. 1. En topografia, accion d'establir una carta, sus lo terren ò au mejan de fotografias aerenqui; plan, carta que si fa ensinda. 2. Fach de levar, per una pasta. Sin.: **levatge**. 3. Lo tot dei cartas qu'un jogaire ganha e rabalha d'un còup solet. Sin.: **plega, plec**. 4. Recobrament de la talha. 5. Accion de faire cessar: *La levada d'un seti*.

levada n.f. Obratge destinat à contenir li aigas (d'un fluvi, de la mar, etc.), à auçar lo sieu nivèu ò à guidar lo sieu cors.

levadier n.m. Persona encargada dau manteniment e de la susvelhança dei levadas d'un fluvi, d'un plan d'aiga.

levadís, issa adj. Levaís. Sin.: **mobile**.

levador n.m. Leva.

levador n.m. Perceptor dei imposts.

levadura n.f. 1. Accion de levar. 2. Crissent, levam. 3. *Levadura de bièrra*: Fonge unicellulari microscopic dau genre *Saccharomyces cerevisiae*.

levafauda n.m. Filhassier.

levairitz n.f. Frema que lo sieu travalh es d'ajudar li fremas à ajaçar.

levaís, issa adj. Que si pòu auçar: *Poant levadís*. Var.: **levadís**. Sin.: **mobile**.

levalenga n.m. e interj. (mar.) Dau temps dei galères, òrdre donat à la chorma de faire silenci per audir melhor lu comandaments, e acréisser la foarça dei remadors.

levam n.m. 1. Fonge unicellulari que produe la fermentacion alcolica dei solucions sucradi ò que fa gonflar li pastas farinoï. 2. *Levam quimic*: Mescla de produchs químics emplegada en panificacion ò en pastissaria en plaça dau levam. Sin.: **creissent, crissent, cochairon, levant, levadura**.

levanhòu n.m. Levant leugier.

levant n.m. 1. Èst. Sin.: **orient**. 2. Vent d'èst. Naisse dins lo gòlf de Gènoa e au ponent de Còrsega, e si pòu mesclar m'au gregau ò me l'eissiròc. Segond la lèi ciclonica, lo centre depressionari si tanca generalament au ponent de Còrsega e de vegadas, de Sardenha. Genèra una ersada foarta. Es un dei vents que poàrtan la pluèia en Provença orientala. 1288: «*Los principals (vents) aissi nomman (los mariniers) / En nostra lengua romana / Levan, Grec e Trasmontana...*». Prov.: *Levant clar, pluèia segura. Vent au levant, aiga davant. Lo levant a la botilha en man*. ♦ adj. m. *Soleu levant*: Que naisse.

levantada n.f. Còup de vent d'èst.

levantàs n.m. Levant impetuós.

levantés, esa adj. Si di d'un nautor de Mediterranea, de Provença, per oposicion a **ponentés**, marinier de la Mar Granda.

levantin, a adj. e n. Originari dei païs mediterraneus orientals.

levapauta n. Persona que travalha au manteniment e au fucionament dei escorrihilas.

levar vt. (*lèvi*) 1. Auçar: *Levar la man*. 2. Sostraire, escartar (quauqua ren), privar (quauqu'un) de quauqua ren: *Levar quauqua ren dau mitan*. ◇ *Levar lenga*: Si taisir. ◇ *Levar man*: Interrompre. 3. Recrutar: *Levar de tropas*. 4. *Levar un plan*: Traçar sus lo papier. 5. *Levar lu impoasts*: Recobrar l'amont de la talha. 6. *Levar una locomotiva*: Aplicar l'operacion periodica nomenada *levatge*. 7. *Levar lo sèti*: Arrestar li operacions dau sèti. 8. (mar.) *Levar vòuta*: Destacar un ormege; ormejar. ◇ *Levar li rets*: Faire montar e recobrar li rets. 1431: «...que la barca que y tendra sia bona e ben stanha en laqual si puesca calar e levar». ◆ vi. Gonflar, en parlant dau pan sota l'efècte dau crissent, d'una pasta. ◆ **si levar** v.pr. 1. S'auçar (lo matin), sortir dau lièch. 2. S'escartar, s'alunhar: *Si levar dau semenat*.

levarem interj. (mar.) Òrdre donat à la chorma d'una galèra per arrestar la vòga.

levat, ada adj. 1. Auçat. 2. Sortit dau lièch.

levat prep. Exceptat, franc, foara de, en defoara de.

levatge n.m. 1. Accion de levar, en parlant d'una pasta. Sin.: **levada**. 2. Accion de levar, de desplaçar verticalament una carga: *Aparelh de levatge*. 3. Operacion de manteniment dei veïcules ferroviaris, en rason dau niveu d'usadura dei gelhas de ròdas, qu'implica de levar l'ensèms de la caissa e de l'encastre per lu separar de l'aubre dei ròdas.

levat que loc. conj. Exceptat que: *Levat que plòugue, aurèm de mau à jardinar*.

levençan, a adj. e n. De Levens. Var.: **levensan**.

levensan, a adj. e n. De Levens. Var.: **levençan**.

levènti n.m. 1. (mar.) Jove nautor, apte e adrech per lo tot dei òbras. Soldat otoman dei galèras. 2. Coquinàs: *Faire lo levènti*. Var.: **leventin**.

leventin n.m. Levènti.

leviatan n.m. Mostre marin de la mitologia feniciana, mencionat dins lo *Libre de Jòb* e lu *Psaumes*, dont simbolisa una potència pagana, aversiera dau pòble ebreu.

levigacion n.f. (tecn.) Separacion, au mejan d'un corrent d'aiga, dei constituents d'un mesclum prealablamet reduch en pòuvera.

levigar vt. (*levigui*) Sotametre (una substància) à la levigacion.

levigator n.m. Aparelh que permete de lavar la carn de la blearaba.

levina n.f. Aluminosilicat idratat natural de calcí, dau grop dei zeolitas.

levirat n.m. 1. Lèi ebraïca que constrenhia un òme à espesar la veuva de son fraire moart sensa descendant mascle. 2. (antropol.) Practica segond la quala l'esposa d'un òme moart passa à un fraire de l'espós.

levit n.m. 1. Dins l'Antiquitat, membre de la tribú de Levi, tradicionalament encargat dau servici dau temple, en Israël. 2. Clergue eclesiastic.

levita n.f. Lòng manteu d'òme. Sin.: **baticambas**.

levitacion n.f. 1. (tecn.) Estat d'un còrs que rèsta en equilibri en dessobre d'una susfàcia gràcies à una foarça que compensa la pesantor. 2. Fenomèn segond lo quau d'un èstre serón soslevats dau soal e li si mantendròn sensa minga aponteu natural.

levitar vi. Si trovar en estat de levitacion.

levitic, a adj. Relatiu ai levits: *Lèi levitica*.

levogir(e), a adj. (quim.) Si di dei compauats que fan virar lo plan de polarisacion dau lume dins lo sens opauats à-n-aqueu dei agulhas d'un relòtge. Contr.: **dextrogire**.

levulòsa n.f. (quim.) Antipòde levogire de la fructòsa.

lexema n.m. (ling.) Element significatiu, qu'apartèn au lexic (*morfema lexical*), per op. au *morfema gramatical*.

lexematic, a adj. (ling.) Relatiu au lexema, au morfema lexical.

lexia n.f. (ling.) Tota unitat dau lexic (mòt ò expression).

lexic n.m. 1. Ensèms dei noms que fórmون la lenga d'una comunautat e considerat arbitrariament coma un dei elements que constituissón lo còdi d'aquesta lenga (espec. per op. à la gramàtica). 2. Diccionari especialisat que recampa lu tèrmes emplegats dins una sciència ò dins una tecnica. 3. Diccionari bilingüe reduch. 4. Glossari plaçat à la fin d'un obratge. 5. Vocabulari emplegat per un escrivan, un òme politic, etc. dins la sieu òbra, lu sieus discors, estudiat sota l'angle de la sieu diversitat, de la sieu complexitat.

lexical, a adj. Que pertòca lo lexic, lo vocabulari d'una lenga. Var.: **lexicau**.

lexicalisacion (-isazion) n.f. (ling.) Procèsus per lo qual una seguida de morfemas devèn una unitat lexicala.

lexicalizar (-izar) vt. (ling.) Transformar una seguida de morfemas en unitat lexicala.

lexicalisat (-izat), ada adj. Si di d'una seguida de morfemas que fonciona coma una unitat de lexic e que s'emplega coma un mòt.

lexicau, ala adj. Lexical.

lexicografe, a n. (ling.) Especialista de lexicografia, autor de diccionaris.

lexicografia n.f. (ling.) Disciplina que lo sieu objècte es d'elaborar de diccionaris.

lexicografic, a adj. (ling.) Relatiu à la lexicografia.

lexicologia n.f. (ling.) Part de la lingüistica qu'estudia lo vocabulari, considerat dins la sieu istòria, lo fucionament, etc.

lexicologic, a adj. De la lexicologia.

lexicològue, òga n. (ling.) especialista de lexicologia.

lexicometria n.f. Sciença qu'estudia estadisticament l'usatge dei mòts.

lèxis n.f. Enonciat considerat independentament de la veritat ò de la faussetat dau sieu contengut semantic.

li pron. adv. Dins aqueu luèc: *Li vau*.

li art. def. f. pl. Article plural de *la*: *Li taulas, li amigui*.

li pron. pers. 1. Pronom personal femenin complement d'objècte dirècta, plural de *la*: *Li veï, li canti*. 2. Pronom

personal complement d'objècte indirècte: *Li parli* (parli à-n-eu, à-n-ela, à-n-elu, à-n-eli).

Li Simbòle dau liti.

lia n.f. Purea.

liadura n.f. Ligadura.

liadurar vt. Ligadurar.

liame n.m. Ligam.

liana n.f. Planta que lo sieu pen plegadís pua en s'estacant à un supoart (vinha, eure, clematita) ò en s'enrotlant à l'entorn (faiòu). Var.: **ligana**.

liant, a adj. e n. Ligant.

liar vt. Ligar.

liard n.m. Anciana moneda de coire qua valia 3 deniers, lo quart d'un sòu.

liarda n.f. Doble liard.

liardar vi. Esparnhar à l'excès, lesinar. Var.: **liardejar**.

liardejar vi. Liardar.

liàs n.m. (geol.) Part inferiora dau sistema jurassic.

liasic, a adj. (geol.) Relatiu au liàs.

liason n.f. Ligason.

liassa n.f. Paquet (de papiers, de bilhets, etc.) ligats ensèms: *Liassa de letres*.

liatge n.m. Accion de liar; lo sieu resultat. Var.: **ligatge**.

libacion n.f. (Antiqu.) Ofrenda rituala à una divinitat d'un liquide (vin, oli, lach) que s'espandissia sus un autar. ♦ pl. *Faire de libacions*: Beure totplen, si divertir en bevent de vin, d'alcòl.

liban n.m. (mar.) Gròs cordatge emplegat per li manòbras de foarça: 1438: «*Item a pagat a Guilhen Bornon per 1 liban lo cal a agut la vila per tralhon...*» A.C.Arle. Sin.: **auciera**.

libanés, esa adj. e n. Dau Liban.

libarda n.f. (fr.) 1. (mar.) Pèrtiga lònga e leugiera mé la quala si tende una vela rectangulària envergada sus l'aubre. Var.: **livarda**. Sin.: **atarguier, baleston**. 2. (mar.) Coarda d'estopa mé la quala lo cordier sarrà lu torons à l'entorn de l'ànima dau cable.

libech n.m. Lebech. Var.: **labech**.

libèl n.m. 1. Panflet. 2. Deposicion legala de la persona que demanda à la Glèia una cèrca en nullitat dau sieu maridatge.

libelista n. Panfletista.

libellar vt. (*libelli*) 1. Redigir (un acte) dins li formas. ♦ (espec.) *Libellar un chèc, un mandat*: N'en precisar lo montant e la destinacion. 2. Formular per escrich. Sin.: **redigir**.

libellista n. Panfletaire.

libellat n.m. Redaccion d'un acte judiciari ò administratiu. Sin.: **redaccion**.

libellula n.f. Insècte mé quatre alas transparenti, dei uèlhs globulós mé de facetas, que volà rapidament pròche deis aigas en captura d'insèctes, e que la sieu larva es aquàtica. Sin.: **domaisèla, agrion, copavèire**.

libèr n.m. (bot.) Teissut vegetal qu'assegura la conduction de la saba elaborada, en si trovant dins la part

prefonda dei raïç, dei pens e de la rusca dau fust. Sin.: **telha**.

libera n.m. (liturgia) Responsier de l'ofici dei moarts.

liberable, a adj. 1. Que presenta toti li condicions per èstre liberat: *Un presonier liberable*. 2. Que va èstre rendut à la vida publica: *Un militari liberable*.

liberacion n.f. 1. Accion de rendre liura una persona presoniera. ♦ *Liberacion condicionala*: Fach de metre en libertat un condamnat avant la fin de la sieu pena, sota d'uni condicions (contraròtle, seguit medical, etc.). 2. Fach de remandar un militari apelat au sieu quora a acabat lo sieu servici actiu. 3. Accion de desliurar un pòble oprimit, ocupat. 4. (dr.) Fach de liquidar un deute. 5. (dr.) Pagament d'una accion. 6. Afranquiment de tot cen qu'empacha la libertat, lo desenvolapament de quauqua ren, d'un grope; emancipacion. ♦ (espec.) Accion de metre fin à una reglamentacion, à un contraròtle estrech: *Liberacion dei prètz*. 7. (fis.) Desgatjament d'energia au cors d'una reaccion química ò nucleària. ♦ *Velocitat de liberacion*: Velocitat minimale que cau comunicar à un còrs quora parte d'un astre per li permetre d'escapar au camp d'atraccion d'aquest astre (Per la Tèrra, es vesina de 11,2 km/s).

liberal, ala adj. e n. 1. Qu'es favorable ai libertats individuali, à la libertat de pensar, à la libertat politica. Sin.: **generós, larg**. 2. Qu'apartèn au liberalisme economic ò politic, que n'es partidari. ♦ *Partit liberal*: Partit que si reclama dau liberalisme politic. 3. Indulgent, tolerant. Var.: **liberau**. ♦ adj. 1. *Profession liberala*: profession que depende d'un ordre, d'un organisme professional e que la sieu remuneracion non a un caràcter comercial (mètge, infirmier, etc.). 2. *Arts liberals*: à l'Atge Mejan, ensèms dei disciplinas intel·lectuali fondamentalí, separadi en doi cicles, lo *trivium* (gramàtica, retòrica, didactica) e lo *quadrivium* (aritmètica, música, geometria, astronomia). ♦ À l'època classica, arts dins lu quaus la concepcion intel·lectuala e l'inspiracion predominó e, especialament, lu bèi-arts, per oposicion ai arts mecanics.

liberalament adv. Embé liberalitat ò liberalisme.

liberalisacion (-izacion) n.f. Accion de liberalizar; lo sieu resultat.

liberalizar (-izar) vt. 1. Rendre (un regime, una economia) mai liberal, en partic. per una reduccio dei intervencions de l'Estat. 2. Permetre, desreglamentar: *Liberalizar la venda d'alcòl*.

liberalisme n.m. 1. Doctrina econòmica de la liura empresa, segond la quala l'Estat non deu, per la sieu intervencion, entrepachar lo jüec de la concurrença. 2. Doctrina politica que mira à limitar lu poders de l'Estat en regard dei libertats individuali. 3. Fach d'èstre liberal, tolerant: *Lo liberalisme d'un reglament*.

liberalitat n.f. 1. Disposicion à donar largament; generositat. Sin.: **generositat, largue(s)a**. 2. (sobretot au pl.) Don fach mé generositat. 3. (dr.) Acte que procura un avantatge sensa contrapartida.

liberar vt. (*libéri*) 1. Metre en libertat (un presonier). 2. Remandar (un militari) au sieu. 3. Desliurar un país, un pòble, de la dominacion ò de l'ocupacion estrangiera. 4.

Desbarrassar quauqua ren d'una empacha. 5. Descargar quauqu'un d'una obligacion, d'un deute. 6. Laissar partir, rendre la sieu libertat à quauqu'un. 7. (fig.) Sostraire à una constrencha fisica ò moralà. 8. Rendre liure (un mecanisme). 9. Desgatjar de cen que tapa, empacha: *Liberar lo passatge*. 10. Rendre (un luèc) liure, disponible: *Liberar un apartament*. 11. Rendre liure (cen qu'èra sotamés à de restriccions). 12. Desgatjar (una energia, una substància): *Reaccion que libera d'oxigène*. ◆ **si liberar** v.pr. 1. Si rendre liure de tota ocupacion. 2. Aquitar un deute, una obligacion.

liberator, tritz adj. Que libera de constrenches morali ò fisiqui: *Un rire liberator*. ◆ adj. e n. Que libera dau despotisme, d'una ocupacion estrangiera.

liberatori, òria adj. Qu'a per efècte de liberar d'una obligacion, d'un deute.

liberau, ala adj. Liberal.

liberian, a adj. e n. Dau Libèria.

liberian, a adj. Que pertòca lo libèr.

libero n.m. (it.) Au balon, dins un ancian sistema de juèc, jugaire de la defensa que si plaçava liurament devant lo portier e en cubertura de la linha de defensa.

liberolenhós, oa adj. (bot.) Compauat de libèr e de boasc.

libertari, ària adj. e n. Partidari de la libertat absoluta de l'individuú en matèria politica e socialia; anarquista. ◆ adj. De la doctrina libertària.

libertat n.f. 1. Estat d'una persona que non es asservida. 2. Estat d'un èstre que non es presonier. ◇ (dr.) *Libertat susvelhada, sota contraròtle*: Regime per lo quau un condamnat es mantengut dins lo sieu mitan e sotamés à una susvelhança sota lo contraròtle d'un jutge. 3. Possibilitat de si desplaçar sensa constrencha ni empacha fisica: *Aver una totala libertat de movement*. 4. Absença de constrencha. ◇ Possibilitat per una persona d'agir, de pensar, de s'exprimir coma vòu. ◇ *Aver tota libertat de, per*: Poder, sensa contraròtle ni susvelhança, faire quauqua ren, agir d'un biais donat. ◇ *Pilhar la libertat de*: Si permetre de. ◇ Estat d'una persona qu'es ligada per minga engatjament professional, conjugal, etc. ◇ Comportament de quauqu'un que non es dominat per la paur, l'embarràs, etc. 5. *Libertat civila ò libertat*: Facultat, per un ciutadan, de faire tot cen que non es contrari à la lèi e que non fa de toart ai autres. ◇ *Libertat naturala*: Drech que l'òme a per natura d'emplegar li sieu facultats coma l'entende. ◇ (espec.) Drech reconoissut à l'individu d'anar e venir sensa empachas sus lo territòri nacional, de li intrar e de n'en sortir coma vòu. ◇ *Libertat de consciència, dau culte*: Drech de practicar la religion que si vòu practicar. ◇ *Libertat d'opinion, d'expression, de pensada (de pensar)*: Drech d'exprimir liurament li sieu pensadas, li sieu opinions, e de li publicar. ◇ *Libertat reünon*: Drech acordat ai individús de deliberar dei subjèctes que voàlon dins un local dubèrt à toi, sensa autorisacion prealable. ◇ *Libertat sendicala*: Drech per lu salariats de constituir de sendicats, d'aderir ò non à un sendicat. ◇ *Libertat d'ensenhamant*: Libertat de crear un establiment d'ensenhamant e, per l'ensenhat,

de causir entre l'ensenhamant public e l'ensenhamant privat. 6. Estat d'un país que si govèrna en plena soberanitat. 7. Estat de l'òme que si govèrna segond la sieu rason, sensa determinisme. 8. (mar.) *Libertat dei mars*: Drech de cada nacion de gaudir de la liura navigacion sus li mars que non son enclavadi. ◆ pl. 1. Immunitats e franquessas: *Li libertats municipali*. 2. Biais d'agir tròup liures, ò jutjadi tali: *Pilhar de libertats*. ◇ *Pilhar de libertats m'un tèxto*: Non lo citar (ò lo revirar) exactament. 3. *Libertats publiqui*: Ensèms dei libertats reconoissudi ai personas e ai gropes en faça de l'Estat.

liberticida adj. e n. (lit.) Que va còntra li libertats.

liberticidi n. Accion còntra la libertat.

libertin, a adj. e n. 1. (lit.) Libre pensaire, au s. XVIIⁿ. 2. (lit.) Que mena una vida dissoluta. Sin. (pop.): **filhassier, levafauda, fotegús, putassier**. ◆ adj. Marcat per lo libertinatge.

libertinament adv. D'un biais libertin.

libertinar vi. Si comportar en libertin. Var.: **libertinejar**. Sin.: **putanejar**.

libertinatge n.m. (lit.) Biais de viure dissolut dau libertin; licença.

libertinejar vi. Libertinar.

liberty n.m. inv. Teissut fin, sovent de coton, mé de pichini flors, emplegat dins l'abilhament e l'amoblament.

libertyship n.m. (mòt angl., mar.) Nau de carga bastida en nombràs per lu Estats-Units entre lo 1941 e lo 1945 per formar de companhias sus la Mar Granda dins la tòca de provedir e d'avitalhar Anglatèrra en material previst per lo desbarcament dau 1944.

libic, a adj. e n. De Líbia. ◆ n.m. Dialècte arabi parlat en Líbia.

libidinós, oa adj. (lit.) Qu'es portat à recercar sensa relambi de plasers erotics.

libido n.f. Energia de la pulsion sexualia.

liboret n.m. Linha en usança per la pesca dau ton e de l'auriòu.

libornés, esa adj. e n. De Liborna.

libracion n.f. 1. Oscillacion d'un astre à l'entorn d'una posicion mejana. 2. (especial.) Balancament apparent de la Luna à l'entorn dau sieu axe, que si ve despí la Tèrra.

libradoira n.f. Biblioteca.

libralha n.f. Vièlhs libres, libres d'ocasion.

libralharia n.f. Negòci de vièlhs libres.

libralhier, a n. Persona que tèn una libralharia. Sin.: **boquinista**.

librament adv. Liurament.

librari, ària n.m. Persona que vende de libres, que tèn una librari.

libraria n.f. 1. (ancianament) Biblioteca. 2. Negòci dau librari. 3. Activitat dau librari. 4. Maion d'edicion qu'assegura la venda dirècta d'una part de la sieu produccion per l'intermediari d'un negòci sieu (ò d'un negòcis sieus).

libràs n.m. (pej.) Libre.

libre n.m. 1. Assemblatge de fuèlhs estampats e recampsats en un volume religat ò brocat. 2. Volume estampat considerat per lo sieu contengut: *Lo subjècte d'un libre*. ◇ *Libre blanc*: Recuèlh de documents sus un problema determinat, que lo publica un govèrn ò un organisme quau que sigue. ◇ *Libre d'aur*: Libre (ò pàgina web, ò tot autre supoart d'esrich) dont de personas inscrivon de felicitacions ò de testimonhatges sobre quauqua ren (un luèc, un eveniment). ◇ *Libre dei Moarts*: En Egipte ancian, rite funerari que s'en metia un exemplari dins l'ataüt dei moarts. ◇ *Libre dei senhaus*: (mar.) Document dont son marcats toi lu senhaus que li naus poàdon escambiar. ◇ *À libre dubèrt*: À la promiera lectura, sensa preparacion. 3. Cada part d'un obratge: Lu dotze libres de l'Eneïda. 4. Registre sus lo quau s'escriu quauqua ren. ◇ (espec.) Registra dont son notats de còmptes, d'operacions comerciali. ◇ (mar.) *Libre de bòrd*: Jornal de bòrd.

libre, a adj. Liure.

libresc, a adj. Que vèn unicament dei libres e non de l'experiènça: *Una conoissença libresca*.

libret n.m. 1. Quasernet, registre ò pichina brocadura dont si mèrcon d'informacions. ◇ *Libret de familia*: Libret donat ai personas maridadi, que contèn un extrach de l'acte de maridatge, pi completat m'ai extrachs d'actes de naissença dei enfants. ◇ *Libret matricule*: Libret establit e detengut per l'autoritat militària, que contèn d'informacions d'òrdre militar sobre l'interessat (estats dei servicis, especialitats, etc.). ◇ *Libret individual* (ò *libret militari*): Extrach dau libret matricule, donat à l'interessat, qu'indica la sieu situacion militària. ◇ *Libret escolari*: Document que menciona li nòtas, li competenças d'un escolan e li apreciacions dei ensenhaires. ◇ *Libret de caissa d'esparrnhe*: Libret que dónon li caissas d'esparrnhe ai personas que depauon de sòus, per li marcar lu movements e lu interès. ◇ *Còmpte sus libret*: Còmpte que li bancas duèrbon, que fonciona dins de condicions analògui à-n-aquelí dau libret de caissa d'esparrnhe. 2. (mús.) Pichin libre que contèn li paraulas d'una òbra lirica. ◇ Tèxto literari mes en música. Sin.: **libretto** (it.). 3. (coregr.) Brocadura que dona l'explicacion d'un balet. Sin.: **argument**.

libretista n. Persona qu'escriu un libret liric ò per una coreografia.

libreton n.m. Pichin libret.

libretto n.m. (it.) Libret (per una òbra lirica).

librier, a n. Librari.

librilhon n.m. Pichin libre.

librum n.m. Lo tot dei libres.

liça n.f. 1. Palissada que s'edificava à l'entorn d'una plaça fortificada ò d'un casteu: *Li Liças de Carcassona*. 2. Terren ensinda claus que servia ai torneus, ai targas. 3. Tot camp claus per d'exercicis, de targas. ◇ *Intrar en liça*: S'engatjar dins una lucha, intervenir dins una discussion. 4. Bordura interiora d'una pista d'atletisme, de ciclisme. 5. Dins un telier, fieu de metal que poarta un malon ò una lamella alongada traucada dont passa lo fieu de cadena. ◇ *Telier de bassa liça*: Telier per li tapissarias ò lu tapís dont lu fieu de cadena son dispauats

orizontalament. ◇ *Telier d'auto liça*: Dins lo quau lu fieu son dispauats verticalament.

licantròpe n.m. Òme transformat en babau.

licantropia n.f. Metamorfòsi supauada d'un òme en babou.

licaon n.m. Mamifèr carnivòr d'Àfrica, intermediari entre lo can e l'ièna, dau pelam fauve regat de negre (Lòng de 90 cm).

licau n.m. Aisina de jardinier facha d'una placa metallica plana e trencanta au bot d'un mànegue, que sièrve per revira la tèrra e trencar de raïc. Var.: **liquet**.

licean, a n. Escolan d'un liceu. ◆ adj. Relatiu au liceu, ai liceans.

liceitat n.f. (dr. canon) Estat, caractèr de cen qu'es licit.

licena n.f. Parpalhon diurne dau vol viu, que lo mascle a d'als blavi e que la sieu toara viu sus li leguminoas.

licença (-éncia) n.f. 1. (lit.) Libertat excessiva que tende au desreglament moral; caractèr de cen qu'es licencioés, contrari à la decenza. 2. Libertat qu'un escrivan pilha m'ai règlas de la gramàtica, de la sintaxi, de la versificacion. 3. Diplòma universitari que sanciona lo tèrç an d'estudis. 4. (dr.) Permés d'exercir una activitat sotamessa à autorisacion prealbla; autorisacion que l'Administracion dona d'importar ò d'exportar divèrs produchs. ◇ Autorisacion esplechar un brevet d'invencion. 5. (esports) Document que dona una federacion à títol personal, e que permet de participar à de competicions.

licenciament n.m. Rompedura, à l'iniciativa de l'emplegaire, d'un contracte de travalh à durada indeterminada. Sin.: **remandament, emmandament**. ◇ *Licenciament individual*: Que pertòca un salariat solet e pòu intervenir per una rason economica ò per una fauta professionala dau salariat. ◇ *Licenciament collectiu*: Que pertòca mai d'un salariat d'una empresa e es generalament decidit per de rasons economiqui.

licenciar vt. (*licenci*, classic *licéncii*) Privar d'emplec, remandar un emplegat, rompre lo sieu contracte de travalh. Sin.: **remandar, emmandar**.

licenciat, ada n. e adj. 1. Titulari d'una licença universitària. 2. Titulari d'una licença esportiva.

licenciat, ada adj. e n. Qu'es privat dau sieu emplec en rason d'un licenciament.

licenciós, oa adj. 1. (lit.) Foarça liure dins li sieu mors, lu sieus esrichs, li sieu paraulas. 2. Contrari à la pudor, à la decenza.

licenide n.m. *Licenides*: Familha de parpalhons diurnes, dei colors vivi e diferenti en foncion dau sexe.

licetòl n.m. Compauat de l'acide tartric.

liceu n.m. Establiment que dispensa l'ensenhamant dau segond cicle dau segond gra (de la segonda à la terminala). ◇ *Liceu general e tecnologic*: Establiment que prepara au bacalaureat d'ensenhamant general e au bacalaureat tecnologic. ◇ *Liceu professional*: Liceu que prepara ai bacalaureats professionals e ai C.A.P.

licharia n.f. Tot cen que pertòca l'equipament d'un lièch (lançòus, cubèrtas, etc.).

- lichet** n.m. Pichin lièch.
- lichi** n.m. Aubre que creisse sota lu climas tropicals, dei fuèlhas persistenti; lo fruch d'aquest aubre, qu'èra lo fruch preferit dei emperaires chinés de la dinastia Tang.
- lichò** n.m. Gròs peis brun violaceu de l'òrdre dei Selacians, que viu dins la Mediterranea e dins l'Atlantic Sud, que li sieu dents de la maissèla superiora son alongadi e estrechi. Sin.: **bardolin de fond**, **cat de fond**, **cata caussiniera**. (*Scymnorhinus licha*, *somniosius rostratus*).
- lichon** n.m. Pichin lièch.
- lichòta** n.f. 1. Jacenta. 2. Banqueta ò lièch replegable per durmir dins un compartiment de camin de fèrre. 3. Lièch agençat dins una tilha de nau.
- lician, a** adj. e nom Natiu, estatjant de Lícia en Àsia Minora.
- licit(e)** adj. Que la lèi permete: *Emplegar toi lu mejans licits*.
- licitacion** n.f. (dr.) Venda à l'enquant, per lu coproprietaris, d'un ben indivís.
- licitament** adv. D'un biais licit.
- licitar** vt. (dr.) Vendre per licitacion.
- licitatori, òria** adj. Relatiu à la licitacion.
- licocefal(e), a** adj. Que la sieu tèsta sembla aquela d'un lop.
- licòl** n.m. Pèça de l'arnesc que si plaça sus la tèsta dei béstias per li menar. Sin.: **cauçana**.
- liçon** n.f. Leiçon.
- licòpe** n.m. Planta dei luècs umides, finda sonada *lança dau Crist*.
- licoperdon** n.m. Fonge en forma de pera revirada, blanc, que manda una pòuvera d'espòras à maturitat (Grope dei gastromicèts). Sin.: **vessina de lop**.
- licopodacea** n.f. *Lycopodaceas*: Familha de plantas qu'enclau encuèi que lu licopòdis.
- licopòdi** n.m. 1. Planta vascularia vivaça que lu sieus pens poàrtont de pichini fuèlhas. 2. Pòuvera que fórmont li microspòras d'aquela planta, qu'emplégon lu artificiers (la sieu combustion es instantanea).
- licopodiala** n.f. *Lycopodiales*: Òrdre de criptogames vascularis coma lo licopòdi.
- licòrna** n.f. Unicòrn.
- licòsa** n.f. Aranha que cava de terriers, e qu'una espècia es la taràntola.
- licte** n.m. Pichin coleoptèr que la sieu larva ataca lo boasc non resinós, mai que tot dins li ressegas.
- lictor** n.m. (Antiqu.) Oficier que marchava davant lu principals magistrats de la Roma anciana, que portava un fais de vergas que, dins d'uni circonstanças, enserrava un destrau.
- liddita** n.f. Explosiu derivat de l'acide picric.
- líder** n.m. Leader. Sin.: **menaire**, **capolier**, **primadier**, **cap de fila**.
- lideratge** n.m. Lidership.
- leadership** n.m. Leadership. Var.: **lideratge**.
- lidian, a** adj. e n. De Lídia. ♦ adj. (mús.) *Mòde lidian*: Mòde de fa, dins la música de Glèia e dins lo jazz.
- lido** n.m. (de l'it.) (geogr.) Cordon litoral en posicion avançada à l'entrada d'una baia e que pòu isolar una laguna.
- lièch** n.m. 1. Mòble fach per si jaire sobre per durmir ò si repauar. 2. Liecharia, ensèms dei lançous, dei cubèrtas, etc., que garnisson lo lièch. ♦ *Faire lo lièch*: Li dispauar lu lançous, li cubèrtas, etc., qu'ensinda es alestit per li si poder jaire. ♦ *Gardar lo lièch*, èstre *clavelat au lièch*: Deure restar au lièch à causa d'una malautia. 3. Luèc per si jaire, en tant que simbòle de l'union conjugala. ♦ *Enfant d'un promier lièch, d'un segond lièch*: D'un promier, d'un segond maridatge. 4. Tot cen que, sus lo soal, pòu èstre emplegat per si jaire: *Un lièch d'èrba, de fulhatge*. 5. Jaça orizontal d'una matèria ò d'objèctes quaus que s'ígon sobre la quala quauqua ren vèn repauar. 6. (constr.) Interval de doi assisas sobrepaudi, emplidi ò non de liant. 7. Part au fond d'una comba dont s'escòrron li aigas d'un cors d'aiga. ♦ *Lièch màger*: Que li aigas ocúpon solament dins lu periòdes plens. ♦ *Lièch minor ò apparent*: Ocupat en defoara dei periòdes de plena. 8. (mar.) *Lièch dau vent*: Direcion dins la quala bufa lo vent.
- lied** n.m. (mús.) Poema cantat, per una votz ò mai, m'un accompanhament ò sensa, dins lu país germanics.
- lièger** vt. 1. Reconóisser lu signes grafics d'una lenga, formar mentalament ò à votz auta lu sons qu'aquelu signes ò li sieu combinasons represènton e li associar un sens: Lièger l'occitan. ♦ (absolut.) *Aquest enfant liège correntament, non saup ni lièger ni escriure*. 2. Pilhar conoissença per la lectura dau contengut d'un esrich: *Lièger un libre*. 3. Enonciar à votz auta un tèxto esrich, per lo portar à la conoissença d'una autre persona: *Lièger una istòria à un pichon*. 4. Capir, deschifrar (un ensèms de signes diferent d'aquelu de l'escriptura): *Deschifrar una particion, un grafic*. 5. Reconóisser una informacion presentada à un organe d'intrada ò conservada dins una memòria, per fin de la transmetre à una autre unitat d'un computador. ♦ Restituir sota la sieu forma iniciala de senhals (electrics, acostics) prealablamet enregistrats. 6. Capir quauqua ren, lo destriar, lo reconóisser d'après d'unu signes: *Lièger d'amarum dins un regard*. Var.: **legir**.
- liegés, esa** adj. e n. De Lièja. ♦ adj. *Cafè liegés*, *chicolata liegesa*: Glaça au cafè ò à la chicolata, servida sensa que sigue completament pilhada
- lièja** n.f. Mena de sèti bas mé de patins auçats à l'avant, per esquilhar sus la neu; espòrt practicat m'una lièja.
- liejaire, airitz** n. Persona que practica la lièja.
- lieta** n.f. Veirina.
- lieuchenc, a** adj. e n. De Lieucha.
- lieume** n.m. Legume. Var.: **liume**. Sin.: **ortalha**, **ortalalha**, **ortatge**.
- lift** n.m. (angl.) Au tennis, efècte donat à la bala en la picant de bas en aut, per n'en aumentar lo rebomb.

liftar vt. (angl.) Donar un efècte de lift à (una bala). ◆ vi. Faire un lift.

lifting n.m. (angl.) 1. Intervencion de cirurgia estetica que consistisse à levar de bendas de pèu per la tornar tendre e suprimir li ruas. 2. (fig. fam.) Operacion de renovacion: *Un lifting ideologic*.

liga n.f. 1. (Ist.) Union formada per divèrs princes per apagar d'interès politics, religiós, etc.; confederacion entre Estats ò ciutats. 2. Associacion de ciutadans units per una accion determinada: *La Liga dei drechs de l'òme*.

ligador n.m. Cavilha, baston per ligar li garbas.

ligadura n.f. 1. Cable que sièrve à mantenir de cargas sus una carreta. 2. (mar.) Cordatge ò pèça de fustaria que sièrve à n'en tenir d'autri. 3. Accion d'ensarrar d'un ligam un empeut, lo pen d'una planta, etc. 4. Operacion que consistisse à serrar un ligam, una benda à l'entorn dau còrs ò d'objèctes divèrs; lo ligam d'espereu. ◇ *Ligadura dei trompas*: Metòde anticoncepcional irreversible que consistisse à ligadurar li trompas de Fallòpe. 5. Ensèms dei letras ligadi que fórmون un caractèr. Var.: **liadura**.

ligadurar vt. Estacar m'una ligadura.

ligaira n.f. Màquina agricòla que liga li garbas en seguida à una segaira.

ligaire, a n. Sòci d'una liga.

ligaire, airitz n. Botelaire.

ligam n.m. 1. Cen que sièrve per ligar, mantenir, estacar (coarda, laç, cadena, etc.). Sin.: **estac**. 2. Cen qu'unisse, establissee un rapoart logic ò de dependençia. ◇ (inform.) Tèxto, un boton ò imatge sobre lu quaus si pòu clicar per fin d'estre menat sus una autra pàgina ò un autre contengut. 3. Cen qu'unisse de personas; relacion: *Lu ligams dau sang, dau maridatge*. 4. (lit.) Cen qu'impaua una constrencha, encadena: *Rompre lu sieus ligams*.

ligament n.m. 1. Ligam. 2. Ensèms de fibras conjontivi sarradi e resistenti, orientadi dins lo même sens, qu'unisson lu oàs au niveu dei articulacions ò mantènon d'organes en plaça. Var.: **liament**.

ligamentari, ària adj. Relatiu ai ligaments.

ligamentopexia n.f. (cir.) Varietat d'isteropexia que fa usança de ligaments redons per tornar plaçar l'utèrus dins lo cas de retroversion.

ligamentós, oa adj. De la natura dei ligaments.

ligana n.f. Liana.

ligant, a adj. Sociable, que si mete facilament en relacion m'ai autres. Var.: **liant**.

ligant n.m. 1. Matèria ajustada à una autra que, en si solidificant, n'aglomèra li compauantas. ◇ (constr.) *Ligant idraulic*: Materiau pulverulent que durcisse à la sosta de l'ària, sota la soleta influença de l'aiga, e capabla d'aglomerar de matèrias inèrti (sablas, gravas, etc.) 2. Constituent, non volatile ò mièg volatile, dei pinturas, que veïcula e aglutina lu pigments de color. 3. Elasticitat: *Lo ligant de l'acier*. 4. (lit.) Afabilitat: *Aver de ligant*. Var.: **liant**.

ligar vt. (*ligui*) 1. Estacar, mantener m'un ligam. 2. Jónher d'elements, establir una continuitat entre elu:

Ligar de letras d'un trach de pluma. ◇ (mús.) *Ligar de nòtas*: Li faire audir en una soleta emission de votz, un solet còup d'arquet, etc. 3. (constr.) Mantenir, unir au mejan d'una substància: *Ligar de pèiras mé de mortier*. ◇ Emplir (de jonchs) de mortier. ◇ Dispauar (d'elements) en ligason. 4. *Ligar una saussa*: L'espessir, la rendre omogenea au mejan d'una ligason. 5. Consituir un ligam afectiu entre de personas; unir per un interès, un gust, un rapoart quau que sigue. ◇ *Ligar amistat, ligar conversacion*: Entamenar una relacion d'amistat, entaular una conversacion. ◇ *Aver part ligada mé quauqu'un*: Èstre engatjat solidariament ensèms m'eu dins un afaire. 6. Estacar per un engatjament juridic ò moral. 7. Mantenir dins un estat de dependençia; encadenar: *Èstre ligat per una promessa*. 8. En construccion, practicar una ligason. Var.: **liar**.

ligasa n.f. Tota enzima que catalisa una reaccion de sintesi mé formacion de ligasons C–O, C–S, C–N ò C–C, en emplegant l'energia que l'A.T.P. fornisce. Sin.: **sintetasa**.

ligason n.f. 1. Union, jonicion de divèrsi cauas, de divèrs còrs ensèms. 2. Encadenament dei partidas d'un tot: *Ligason dins li ideas*. ◇ *Mòts de ligason*: Preposicions e conjoncions. 3. (constr.) Accion, biais de jónher de materiaus; mortier emplegat per ligar lu elements. ◇ *Construccion en ligason*: Que lo mitan de cada element pauat si vèn pauar sobre lo jonch dei elements de la jaça immediatament inferiora. 4. (coïna) Operacion que consistisse à incorporar un ingredient (farina, òu, etc.) à una preparacion per l'espessir; l'element incorporat. 5. (gram.) Prononciacion de la darrera consonanta d'un mòts, abitualament muda, en la ligant à la vocala iniciala dau mòt d'après. 6. (mús.) Trach qu'unisse de nòtas escrichi sus lo meme gra e qu'indica que la segonda e, eventualment, li seguenti non dévon èstre atacadi torna-mai; signe que li nòtas non dévon èstre destacadis una de l'autra. 7. (quim.) Interaccion entre ions (*ligason ionica*), entre atòmes (*ligason covalenta, ligason metallica*), entre moleculas, responsabla de la cohesion e de l'estructura dei còrs compauats. 8. (mecan.) Ensèms dei condicions particulieri ai quali es assubjectit un còrs solide per rapoart à un autre, que limita lu movements possibles d'un per rapoart à l'autre e que determina lo sieu gra de libertat relatiu. 9. Comunicacion regulieramente assegurada entre de ponchs dau glòbe: *Ligason maritima, ligason aerenga*. 10. Accion de mantener li relacions entre diferents servicis, diferents organismes. ◇ *En ligason*: En contacte, en comunicacion. ◇ (mil.) Ligam establit entre caps e tropas, entre armas, entre unitats: *Un agent de ligason*. 11. (lit.) Ligam entre doi personas, que repaua sobre d'afinitats de gusts, d'interès, de sentiments. ◇ Relacion amorosa. Var.: **liason**.

ligat, ada adj. (mat.) *Familha ligada*: Familha de vectors que non es liura. Var.: **liat**.

ligatge n.m. Aliatge, aligatge.

ligèra n.f. Cercamonde, barrutlaire.

ligia n.f. Crustaceu vesin dei clopòrtes, que viu sus li coastas, sus la brua de la mar larga (3 cm de lòng).

lignificacion n.f. Fenomène per lo quau li membranas d'uni cellulas vegetali prènon l'aspècte dau boasc per l'accion de la lignina. Var.: **lenhificacion**.

lignicòla adj. Que viu dins lo boasc dei aubres, en parlant d'espècias animali. Var.: **lenhicòla**.

lignifèr, a adj. Si di dei branças que dónon solament de boasc, sensa flors ni fruchs. Var.: **lenhifèr**.

significant, a adj. Qu'ajuda à la lignificacion. Var.: **lenhificant**.

lignificar (si) v.pr. Si cambiar en boasc; s'embeure de lignita. Var.: **si lenhificar**.

ligniforme, a adj. (miner.) Que sembla de boasc. Var.: **lenhiforme**.

lignina n.f. (bot.) Substança organica que si mete dins li cellulas, li fibras e lu vaisseus dau boasc e lu rende impermeables, inextensibles e rigides (La lignina es lo constituent principal dau boasc).

lignit n.m. Ròca d'origina organica, que resulta de la descomposicion incompleta de tròç vegetals (Ròca combustibla, que contèn 70% de carbòni, lo lignit a una valor calorifica tres còups mai bassa que lo carbon).

lignitic, a adj. Que contèn de lignit.

lignivòr(e), a adj. Que manja lo boasc. Var.: **lenhivòr(e)**. Sin.: **xilofague**. ◆ n.m. *Lignivores*: Familha de coleòptèrs.

lignós, oa adj. 1. De la natura dau boasc: *Matèria lignoa*. Var.: **lenhós**. 2. Que lo sieu pen contèn pron de fasseus significats per devenir resistent. Contr.: **erbaceu**. 3. Qu'apartèn au boasc: *Fibra lignoa*.

lignositat n.f. Caractèr de cen qu'es lignós. Var.: **lenhositat**.

ligoban n.m. 1. Pichin crustaceu decapòde marin, denedaire, que divèrsi espècias son manjadissi. Sin.: **langostin**. ◇ *Ligoban gròs*: Crustaceu decapòde marin manjadís, que lo sieu còrs pòu faire fins à 50 cm de lòng, blau marbrat de jaune, mé de gròssi pinças. ◇ *Ligoban à l'americana* ò à l'armoricana: Ligoban que si fa revenir dins l'oli pi coaire dins un jus aromatisat e dins de vin blanc. 2. Retrograde, reaccionari.

ligòt n.m. Pichin fais de branquetas cubèrti de resina à una extremitat, per alumbar lo fuèc. Sin.: **antòrcha**.

ligotar vt. 1. Estacar estrechament quauqu'un à quauqua ren, ò li estacar lu membres. Sin.: **faisellar, encordar, encordelar**. 2. Privar quauqu'un de la sieu libertat d'accion, d'expression.

ligotatge n.m. Accion de ligotar. Sin.: **encordatge, encordelatge**.

ligroïna n.f. Etèr de petròli.

ligula n.f. (bot.) 1. Lengueta d'un vegetau, espec. petale unic dei flors liguladi. 2. Aquesta flor ligulada.

ligulat, ada adj. (bot.) Si dei flors de capitules de compauadas que poàrton una ligula.

liguliflòra n.f. (bot.) *Ligulifloras*: Sotafamilha de composeas que lo sieu capitule componsta de flors toti parieri, de la coròlla en lengueta mé cinc dents, que comprèn per ex. lo pisanlièch, la chicòria.

ligulifoliat, ada adj. (bot.) Qu'a de fuèlhas lineari ò en forma de lengueta.

ligur, a adj. e n. De Ligúria. ◆ adj. Relatiu au pòble de l'Antiquitat que restava pròche dau gòlf de Gènoa. Var.: **ligurian**. ◆ n.m. Parlar d'origina latina de Ligúria, que s'atròva finda en d'autres luècs vesins (Ròia, Corsega, Sardenha).

ligurian, a adj. e n. Ligur.

ligurita n.f. (min.) Varietat de titanita verdà, que si tròva en Ligúria e en Piemont.

liliacea n.f. *Liliaceas*: Familha de plantas monocotiledoneï dei flors de siès pèças periantari, que comprènon 4000 espècias coma l'alhet, lo liri, la tulipa.

lilial, a adj. (lit.) Blanc, pur coma lo liri. Var.: **liliau**.

liliau, ala adj. Lilial.

liliflòra n.f. *Lilifloras*: Òrdre de plantas monocotiledoneï que comprènon li liliaceas e li familihas vesini, en tot mai de 4000 espècias.

lilifòrme, a adj. Qu'a la forma dau liri.

lillac n.m. 1. Aubrilhon originari d'Orient-Mejan, cultivat per li sieu grapas de flors mauvi ò blanqui, perfumadi (Familha dei oleaceas). 2. Branca florida d'aquel aubrilhon. ◆ adj. inv. D'un mauve rosat, que fa pensar ai flors dau lillac.

lillés, a Originari de Lilla.

lillipucian, a adj. D'una talha foarça pitchini. Var.: **lilliputenc**. Sin.: **minuscule, microscopic**.

lilliputenc, a adj. Lillipucian.

lilo n.m. (fam.) Car (terme afectiu).

lima n.f. 1. Autís d'acier trempat, lòng e estrech, cubèrt d'entalhas, per talhar, ajustar, polir lu metals, lo boasc, etc., per fretament. ◇ *Lima per li onglas*: Pichina lima de metal ò de papier per acorchar li onglas ò n'en arredonir lu bòrds. 2. Mollusc bivalve marin. 3. Peis plat manjadís que viu dins l'Atlantic (40 cm de lòng, sobre familia dei pleuronèctes). Sin.: **larba**.

lima n.f. Fanga. Sin.: **loda**.

lima n.f. Mena de limon.

limaça n.m. Mollusc gastropòde paumonat, m'una gruèlha extèrna enrotlada, que li sieu grandi espècias son manjadissi, e que manja li fuèlhas dei plantas cultivadi. Sin.: **limaçon**. ◇ *Limaça tonuda*: Mollusc gastropòde paumonat desprovedit de gruèlha extèrna. Sin.: **bavoàs, bavoà**.

limaçon n.m. 1. Limaça. 2. Organe de l'aurelha intèrna, format d'un tube enrotlat en espirala, que contèn li terminasons sensoriali dau nèrvi auditiu. Sin.: **coclea**. 3. Arròba.

limadura n.f. 1. Accion de limar. Var.: **limatge**. ◇ (espec.) Accion de limar li parts d'un coteu. 2. Estat de cen qu'es limat. 3. Limalha.

limaire, airitz adj. Que sièrve à limar.

limalha n.f. Matèria que fórmon lu elements de metal que la lima destaca. Sin.: **limadura**.

limalhar vt. Frustar sensa relambi.

limalhós, oa adj. Que contèn de limalha.

liman n.m. Laguna isolada per un cordon litoral que barra parcialament la boca d'un fluvi.

limanda n.f. 1. Peis plat manjadís de l'Atlantic e de la Marga (Lòng de 40 cm, superfamilha dei pleuronèctes). Sin.: **plana**. 2. (preist.) Bifaça plat d'una forma ovala totplen alongada.

limanhenc, a adj. e n. De Limanha.

limar vt. 1. Polir, entamenar m'una lima. 2. Frustar per fretament. 3. (fig.) Perfaire: *Limar un boan mot, de vers.* 4. (fig. lit.) Frustar, anequelir.

limar vt. Curbir de lima. Sin.: **enfangar**.

limatge n.m. Accion de limar.

limbar(i), a (-ària) adj. (bot.) Dau limbe.

limbe n.m. 1. Corona circulària (de metal, de vèire, etc.) que poarta la graduacion angulària d'un instrument de mesura. 2. Bòrd luminós dau disc d'un astre. 3. (bot.) Part principala de la fuèlha, larga e espandida. ◇ Part larga e espandida d'un petale ò d'un sepale. ♦ pl. 1. (teol.) Sojorn dont lu justs dau Vièlh Testament asperàvon la venguda dau Crist; sojorn de felicitat dei enfants moarts sensa èstre estats batejats. 2. Estat vague, mau fixat: *Un projècte encara dins lu limbes*.

limbèrt n.m. Lambèrt.

limborgés, esa adj. e n. Dau Limborg.

limes n.m. Sota l'Impèri roman, zòna de fortificacions pauc ò pron continuï que costejàvon d'uni frontieras desprovedidi de defensas naturali.

limeta n.f. Pichin limon verd, de la pèu lisca, de la carn sensa pepins e foarça jutoa.

limetier n.m. Agrume que lo sieu fruch es la limeta.

limicòla adj. Que viu dins la beta, que li cèrca lo sieu manjar.

limier n.m. 1. Can corrent, emplegat à la caça per la recèrca dei bèstias. 2. (fam.) Policier, detective.

limier n.m. Aubre que produie la lima.

liminal, a adj. (psicol.) Liminar(i). Var.: **liminau**.

liminar(i), a (-ària) adj. 1. (psicol.) Dau limit d'intrada, en parlant d'un estímulus, d'una percepcion. Var.: **liminal**. 2. Qu'es au començament d'un libre, d'una poesia, etc.: *Declaracion liminària*.

liminau, ala adj. Liminal.

limit n.m. 1. Linha que separa doi país, doi territòris, doi terrens contigús. Sin.: **confinh, confinha, termiera, frontiera**. 2. Linha que definisse un espaci, que marca lo començament ò la fin d'una estenduda. Sin.: **brua**. 3. Cen que marca lo començament ò la fin d'un espaci de temps.

◇ *Limit d'atge*: Atge en là dau quau non si pòu plus tenir una fucion. 4. Bòrna, ponch en là dau quau non poàdon anar ni s'estendre una influènça, una accion, un estat, etc.: *La mieu paciença a de limits*. ◇ *Data, prètz velocitat limit*: Extrème, que non si pòu despassar. 5. (mat.) *Limit d'una fucion en un ponch c dau sieu interval de definicion*: Nombre *l* tau que si poàdon trovar de valors vesini de *c* per li quali la diferença entre *l* e li valors que la fucion pilha sigue arbitrariament pichina. ◇ *Limit d'una seguida convergenta*: Nombre *l* tau que si pòu trovar un reng à partir dau quau la diferença entre *l* e

lo tèrme general de la seguida sigue arbitrariament pichina.

limitable, a adj. Que pòu èstre limitat.

limitacion n.f. 1. Accion de fixar la frontierà d'un terren. 2. Accion, fach de fixar un tèrme, de bòrnas, de restriccions à quauqua ren: *Limitacion de velocitat*.

limitaire n.m. (tecn.) Dispositiu destinat à empachar qu'una grandor, per la sieu varaiacion en là d'una valor donada, poasque aver de consequéncias perilhoi: *Limitaire de velocitat d'un veïcule*.

limitar vt. 1. Enserrar; constituir lo limit de: La mar e la montanya limitón aqueu país. 2. Restrénher dins de limits. Sin.: **termejar, confinhar, delimitar, demenir**.

♦ **si limitar** v.pr. 1. S'impauar de limits. 2. Aver per limits. Sin.: **si restrénher**.

limitat, ada adj. 1. Estrech, de gaire d'estenduda, de gaire d'importança: *Una amplituda limitada*. 2. (fam.) Sensa grangs mejans intel·lectuals: *Aquela persona es un pauc limitada*.

limitatiu, iva adj. Que limita, que fixa ò que constituisse un limit.

limitativament adv. Embé de limits.

limitròfe, a adj. 1. Situat à la frontierà d'un país, d'una region. 2. Qu'a de limits comuns m'un luèc: *País limitròfes*.

limivòre, a adj. (zool.) Si di d'un animau que si noirsse dei divèrs elements organics contenguts dins la beta.

limnea n.f. Mollusc gastròpode d'aiga doça, de la gruèlha espiralada e pochuda e de la respiracion paumonària (Pòu faire fins à 5 cm de lòng).

limnic, a adj. Si di d'un bacin carbonier que s'es format me de brigas vegetali carrejadi per de ribieras.

limnigrafe n.m. Aparelh que mesura lo niveu dei aigas dei laus e dei cors d'aiga. Var.: **limnimètre, limnomètre**.

limnimètre n.m. Limnigrafe.

limnimetria n.f. Mesura dei variacions periodiqui dau niveu dei aigas dei laus. Var.: **limnometria**.

limnimetric, a adj. Que pertòca la limnimetria. Var.: **limnometric**.

limnobiòs n.m. Lo tot dei animaus que vívon en li aigas doci.

limnologia n.f. Idrologia lacustra.

limnologic, a adj. Relatiu à la limnologia.

limnomètre n.m. Limnigrafe.

limnometric, a adj. Limnimetric.

limnopitèc n.m. Monin fossile dau terciari descubèrt dins lo Kenyà.

limnoria n.f. Porquet dei ribas de mar qu'encava de galarias dins lo boasc immergit e que pòu provocar de degalhs màgers.

limnotropisme n.m. Reaccion fisica qu'entira lu pèis en d'aigas mai quieti.

limon n.m. Fruch dau limonier, de forma ovoïda e de color jauna, que contèn totplen de vitamina C: *La festa dau limon, à Menton*. ♦ adj. inv. Jaune clar. Sin.: **saure**.

limon n.m. Ròca sedimentària detritica, de granulometria intermediària entre aquela de la sabla e aquela de l'argila que constituisse de soals leugiers e fertiles. Var.: **limòu**. Sin.: **arenàs**.

limon n.m. 1. Caduna dei doi brancas de la limoniera d'una veitura ipomobila. Sin.: **brancalh**, **brancat**. 2. Part dei escaliers dont s'assèmblon li marchas e li contramarchas, vers lo jorn central.

limonada n.f. 1. Bevenda preparada mé de jus ò de siròp de limon e d'aiga sucrada. 2. Bevenda gasoa à basa de sucre, d'acides, d'essença de limon, de gas carbonic. 3. (fam.) Comèrci dei cafetiers.

limonejada n.f. Accion d'espantegar de limon sobre de tèrras pauri.

limonadier, a n. 1. Persona que fa lo comèrci de bevenda au detalh. 2. Persona que fa de limonada.

limonari n.m. Òrguena de Barbaria de la marca d'aqueu nom.

limonàs n.m. Papelmós.

limonejar vi. e tr. Espandir de limon sus de tèrras pauri.

limonène n.m. Idrocarbure de la familia dei terpènes, emplegat coma solvent.

limoneta n.f. Graminea aromatica dei encontradas tropicali, cultivada per lo sieu òli essencial.

limonier n.m. 1. Aubre de la familia dei agrumes, cultivat dins li regions mediterranei e subtropicali, que produe lo limon (Familha dei rutaceas). 2. Lo sieu boasc, emplegat en fustaria.

limonier n.m. Cavau que si mete ai limons.

limonier n.m. Luèc plen de limon. Sin.: **arenàs**. *Lo quartier dei Arenàs à Niça*.

limoniera n.f. 1. Brancalh d'una veitura ipomobila format de doi lòngui pèças de boasc. 2. Veïcule ipomobile mé quatre ròdas, m'un brancard mé doi limons.

limonita n.f. (miner.) Minerau de ferre (oxide ferric idratat natural) d'aspècte terrós, jaunastre.

limonós, oa adj. Que contén de limon.

limosèla n.f. Èrba dei luècs umides (familha dei escrofulariaceas).

limosenc, a adj. e n. De Limós.

limosin, a adj. e n. Lemosin.

limosina n.m. Lemosina.

limòsina n.f. Aumòrna, almòina, caritat. Var.: **lemòsina**.

limosinier n.m. Aumornier encargat dei limòsinas.

limotjaud, a adj. e n. De Limòtges. Var.: **lemotjaud**.

limpar vi. 1. Resquilhar. 2. Netejar, vuar.

limpi, límpia adj. Linde.

limpide, a adj. 1. Clar e transparent: *Una aiga limpida*. Sin.: **clarineu**. 2. (fig.) Simple e clar: *Una explica limpida*.

limpides(s)a n.f. Caractèr de cen qu'es limpide.

limula n.f. Artropòde marin (Mar dei Antilhas, Pacific), que pòu mesurar fins à 50 cm de lòng (Classa dei mesristòmes).

lin n.m. 1. Planta erbacea, de la flor blava, cultivada dins li regions temperadi, que lo sieu pen fornisce de fibras que dònon un fiue emplegat dins lo textile e la grana una farina per faire de cataplasmas e un òli que s'emplega espec. en pintura. 2. Fibra textila que vèn d'aquela planta; teissut fach d'aquela fibra.

linacea n.f. *Linaceas*: Familha de plantas dicotelidonei coma lo lin.

linària n.f. Planta erbacea dei flors solitari ò à grapas jauni, blanqui ò violeti. Sin.: **velvòta**.

linarita n.f. Espècia minerala formada de sulfat de plomb e de coire, de formula $Pb Cu (SO_4) (OH)_2$. Lu cristals poàdon faire fins à 8 cm².

linchaire, airitz n. Acodolaire.

linchar vt. Executar somariament, sensa jutjament regulier, en parlant de l'accion d'un groupe, d'una fola. Sin.: **acodolar, acairar**.

linchaire, airitz n. Persona que participa à un linchatge.

linchatge n.m. Accion de linchar quauqu'un. Sin.: **acairament, acodolament**.

lindane n.m. Insecticida organoclorat comercialisat despí lo 1938, emplegat en agricultura e dins lu produchs farmaceutics per lo tractament de la gala e l'eliminacion dei peolhs.

linde, a adj. Clar, pur: *L'aiga linda*.

lindet, a adj. Clar, pur e polit.

lindetat n.f. Caractèr de cen qu'es linde; clartat, puretat.

lineal, a adj. 1. Relatiu ai linhas d'un dessenh. 2. (dr.) Qu'es dins una linha de descendència: *Una succession lineala*. Var.: **lineau**.

linealament adv. D'un biais lineal.

lineament n.m. 1. Cadun dei trachs, caduna dei linhas elementari que definissen lo contorn general dei èstres, dei objèctes, la sieu forma globale (sobretot au pl.): *Lu lineaments d'una cara*. Sin.: **linha**. 2. (fig.) Escapolon, esquís, promiers trachs d'un èstre, d'una caua que son destinats à si desenvolopar: *Lu grands lineaments d'un obratge*.

linear(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a l'aspècte continú d'una linha. ◇ *Mesura lineària*: Mesura de longuessa (per op. à *mesura de susfàcia, de volume*). ◇ *Dessenh linear*: Que reproduie unicament lu contorns d'un objècte. 2. (mat.) *Algèbra lineària*: Part dei matemáticas qu'estudia li estructuras coma lu espacis vectorials e li nocions associadi (aplicacions lineari, matritz, determinants, etc.). 3. (mat.) *Aplicacion lineària reala*: Foncion de tipe $f(x) = a \cdot x$ dont a es un real determinat (La sieu representacion grafica es una drecha que passa per l'origina dau referencial). ◇ *Aplicacion lineària*: Aplicacion f d'un espaci vectorial sus un autre espaci vectorial, que verifica li egalitats $f(x+y) = f(x) + f(y)$ e $f(a \cdot x) = a \cdot f(x)$ per tos li vectors x e y e per tot

nombre a. ◇ *Combinacion lineària de vectors (d'un espaci vectorial)*: Vector obtengut en multiplicant cadun d'aquelu vectors per un nombre (coeficient) e en addicionant lu vectors ensinda obtenguts. 4. (fig.) D'una granda simplicitat, sensa complicacion inutila: *Un discors lineari*.

lineari n.m. 1. Longuessa disponibla per la presentacion d'una mèrc dins un negòci de detalh, espec. en liure servici. 2. Escriptura sillabica de la Grècia arcaïca.

lineariment adv. D'un biais lineari.

linearitat n.f. Caractèr de cen qu'es lineari.

lineatura n.f. 1. Nombre de linhas compresi dins un poc (25,4 mm) ò sus un cm, dins la trama d'un clichat d'impression. 2. Nombre de linhas contengudi dins un imatge de television.

lineau, ala adj. Lineal.

lineic, a adj. Si di d'una grandor rapportada à l'unitat de longuessa.

liner n.m. (mòt anglés) Nau que fa lo servici sus una linha de navigacion, mai que tot li naus de passatgiers (transatlantics) que faón la traversada de la Mar Granda.

lineta n.f. Grana de lin.

linfa n.f. (fisiol.) Liquide ric en proteïnas e en linfocits, que circula dins l'organisme.

linfadenectomia n.f. Ablacion cirurgicala d'un territòri linfatic.

linfadenia n.f. Proliferacion dau teissut linfoïde; lu sieus resultats (Aquelu ganglions segondari poàdon devenir foarça voluminós e poàdon simular la linfadenia ò l'adeniti tuberculoa). ◇ *Linfadenia cutanea*: Linfadermia.

linfadenòma n.m. Tumor benigna dau teissut linfoïde, d'un ganglion linfatic.

linfangiectasia n.f. Dilatacion varicoa dei teissuts linfatics.

linfangiectasic, a adj. Relatiu à la linfangiectasia, qu'es caracterisat per la linfangiectasia.

linfangiectomia n.f. Operacion que consistisse à seccionar lu vaisseus linfatics.

linfangiòma n.m. Angiòma d'un vaisseau linfatic; tumor benigna formada d'una aglomeracion de vaisseus linfatics.

linfangiti n.f. Inflamacion dei vaisseus linfatics. Sin.: **linfiti**.

linfatic, a adj. 1. Relatiu à la linfa. 2. Si di de l'aparelh circulatòri que contèn la linfa e dei organes annèxes: *Ganglions, vaisseus linfatics*. ♦ adj. e n. 1. Pertocat de linfatisme. 2. Apatic, noncalent. Sin.: **flac, flacós, indiferent, indolent, letargic, molastrós, despassionat, fleumatic, indecis**.

linfatisme n.m. Estat de deficiéncia constitucionala embé astenia e aumentacion de volume dei ganglions linfatics.

linfiti n.f. Linfangiti.

linfoblast n.m. Cellula de 15 à 20 µm de diamètre que lo sieu nucleu, voluminós, presenta una estructura de cellula immatura.

linfoblastic, a adj. Relatiu au linfoblast: *Leucemias agudi linfoblastiqui*.

linfocèla n.f. Amolonament de linfa dins una cavitat formada en seguida à una operacion cirurgicala; tumor ensinda formada.

linfocit n.m. Leucocit mononucleat de pichina talha, dau citoplasma reduch e que juèga un ròtle important dins l'immunitat.

linfocitari, ària adj. Relatiu ai linfocits.

linfocitòsi n.f. Aumentacion dau nombre de linfocits dins lo sang.

linfodermia n.f. Lesion cutanea d'estructura linfomatosa, associada à una afeccion dau sistema linfoïde. Sin.: **linfadenia cutanea**.

linfogène, a adj. 1. Que genèra la linfa, ò que la linfa produie, ò qu'es producha per lu vaisseus linfatics ò dins lu ganglions linfatics. 2. Que produie de linfocits.

linfogenèsi n.f. Linfopoïesi.

linfografia n.f. Radiografia dei vaisseus e dei ganglions linfatics après injeccion d'una substància de contraste.

linfogranolumatòsi n.f. Afeccion dau sistema linfatic caracterisada per una proliferacion tumorala dei teissuts linfoïdes. Lo virus de la linfogranolumatòsi veneriana pòu provocar d'artralgias, d'artritis agudi passatgieri dei genolhs e dei ancas.

linfoïde, a adj. (anat.) Relatiu ai ganglions linfatics.

◇ *Organes linfoïdes*: Ganglions linfatics, amigdalas, rata e timus.

linfòma n.m. Tumor compauada de teissut adenoïde tipic.

linopenia n.f. (med.) Diminucion dau nombre de linfocits dins lo sang.

linfopoïesi n.f. Formacion de la linfa. Sin.: **linfogenèsi**.

linforeticulòsi n.f. *Linforeticulòsi benigna (d'inoculacion)*: Malautia infeccioa caracterisada per de fèbre e una adenopatia regionala subaguda. Sin.: **malautia dei grifas dau cat**.

linforragia n.m. Escorrement de la linfa après la rompedura d'un vaisseau linfatic.

linfosarcòma n.m. Tumor maligna desenvolopada au niveu d'un organo ò teissut dau sistema linfatic.

linfòsi n.f. Accion elaboratritz especiala que doneria la linfa, per d'unu fisiologistas.

linge n.m. 1. Ensèms dei objèctes de teissut per l'usatge vestimentari ò domestic. Sin.: **farda, vestida**. ◇ *Linge de còrs*: Ensèms dei sotavestiments. ◇ *Linge de maion*: Ensèms dei articles de teissuts destinats à la liecharia, la taula, la coïna, au manteniment de la maion, à si lavar (lançous, panamans, etc.).

lingier, a n. Persona que s'occupa dau linge. ♦ n.f. (fam.) Persona que parla toplen, pastrolhier(a).

lingosta n.f. Langosta.

lingostat n.m. 1. Insecte sautareu jaune ò vèrd, dei patas posteriori lòngui, que la femèla a una tariera (Familha dei ortoptèrs). Sin.: **sautarèla**. 2. (fam.)

Persona maigra. ◇ *Lingostat gròs*: Insècte erbivòr que si desplaça en sautant e en volant (Òrdre dei ortoptèrs).

lingostier n.m. Langostier.

lingostiera n.f. 1. Langostiera. 2. Luèc dont li a toplen de lingostats.

lingòt n.m. 1. Massa de metal ò d'aliatge qu'a conservat la forma dau mòtle dont es estada colada. 2. (espec.) Massa colada d'un quilograma d'aur fin au títol de 995 milens. 3. (estamparia) Pèça de metal que sièrve à emplir lu blancs d'una forma. Sin.: **pastèla**.

lingotiera n.f. Mòtle dins lo quau si cola de metal en fusion per formar un lingòt.

lingua franca n.f. 1. Sabir que s'emplegava dins lu poarts mediterraneus dau s. XIIIⁿ au s. XIXⁿ. 2. Lenga de relacion que de gropes de lengas mairali diferentí emplégóen.

lingüial, a adj. 1. De la lenga: *Muscle lingüial*. 2. Articulat mé la lenga: *Consonanta lingüala ò lingüala*, n.f.: [d], [t], [l], [n], [r].

lingüiatula n.f. Artropòde vermiforme, parasite dei vias respiratori d'un vertebrat (Lòng de 10 cm).

lingüicida adj. e n. Que vòu far desapareisser una lenga: *França es sempre estada una nacion lingüicida*.

lingüicidi n.m. Accion d'una politica destinada à tuar una lenga; lo sieu resultat: *Lo lingüicidi es un crimi còntra l'umanitat*.

lingüicisme n.m. Discriminacion d'un individú ò d'un grope basada sobre la lenga.

lingüicista adj. Relatiu au lingüicisme. ◆ n. Persona que practica lo lingüicisme.

lingüista n. Persona que s'entrèva d'estudiar li lengas.

lingüistic, a adj. 1. Que pertòca la lenga coma mejan de comunicacion. 2. Que pertòca l'aprendissatge d'una lengua estrangiera. 3. Que pertòca la lingüistica.

lingüistica n.f. Sciença qu'a per objècte l'estudi dei lengas e dau lengatge.

lingüisticament adv. Dau ponch de vista de la lingüistica: *Aquela teoria es lingüisticament faussa*. Var.: **lengüisticament**.

lingula n.f. Braquiopòde que si sotèrra dintre li plaias arenoi dei encontradas caudi.

linh n.m. (mar.) Nau de la familha dei galères, ma mai pichoni, m'un poant solet, m'un remador ò doi per cada banc. s. XIII^{en}: «*Qu'om no·m poiria ab planca / Gitar del linh de Narbona.*»; s. XIII^{en}: «*E so ditz lo coms joves: Ramon Gaucelm mandatz c'om establisca l'aiga ab totz linz armatz.*»

linha n.f. 1. Trach continú que la sieu dimension si confonde practicament mé la sieu longuessa. ◇ (mar.) *Linha d'aiga*: Linha determinada sus la còca d'una nau per de plans parallèles à la susfàcia de l'aiga. ◇ *Linha de carga*: Linha traçada sus la susfàcia d'una nau e en là de la quala aquela nau non si deu enfonsar. Sin.: **linha d'immersion**. 2. (mat.) Figura que pòu èstre materialisada per un fieu toplen fin: *Un ponch que si desplaça genera una linha*. ◇ Ensèms dei elements que si tròvon sus una mema orizontal dins un tableau à dobla

intrada (matritz, determinant, etc.). 3. Trach real ò imaginari que separa doi elements contigús; interseccion de doi susfàcias. ◇ (mat.) *Linha de niveu*: Seccion d'una susfàcia per un plan orizontal. ◇ *Linha equinoxala ò linha* (mar.): Èquator. ◇ (astron.) *Linha dei grops*: Linha d'interseccion dau plan de l'òrbita d'un astre m'un plan pilhat per referencia. ◇ *Linha de cresta*: Linha que jonhe lu ponchs pus auts entre doi valadas, que forma lo partiment dei aigas. Sin.: **aigavèrs**. ◇ *Linha de foarça*: Dins un camp de vectors, corba tangenta en cadun dei sieus ponchs au vector que passa per aqueu ponch. ◇ *Linha geodesica*: Linha la mai corta que si pòu menar entre doi ponchs donats sus una susfàcia donada. ◇ *Linha mediana*: (anat.) Linha imaginària que despartisse lo còrs en doi parts egali e que sièrve de marca ai anatomistas e ai cirurgians. 4. Forma, contorn, dessenh d'un còrs, d'un objècte, etc.: *La linha d'una Ferrari*. ◇ (fam.) *Aver, gardar la linha*: Pas èstre gròs, conservar una aparença fina e eleganta. 4. Trach imaginari que marca una direcccion seguida d'un biais continú. 5. Règla de vida, orientacion. 6. Itinerari regulier qu'un servici de transpoart dessièrve; aqueu servici: *Una linha aerenca, un pilòt de linha*. ◇ *Avion de linha*: Avion e servici sus de linhas aerenques civils. 7. Filanha per alinhar: *Linha de murador*. 8. Fieu acabat per un mosclar (ò un ensèms de mosclars), per la pesca. 9. Installacion que sièrve au transpoart d'energia electrica, à la comunicacion: *Una linha telefonica*. ◇ *Èstre en linha*: Èstre en comunicacion m'un correspondent. ◇ (inform.) *Metre en linha, èstre en linha*: Rendre disponible, èstre disponible sus lo malhum. 10. Fila: *Una linha de píbolas*. 11. (mecan.) *Linha d'aubres*: Alinhament dei supoarts de virabrequin d'un motor. 12. (mil.) Dispositiu format d'òmes, d'unitats ò de mejans de combat, plaçats ensèms per formar una tropa; aquesta tropa. ◇ *Montar en linha*: Anar au front. ◇ *Mettre en linha*: Presentar (de tropas) per afrontar l'enemic. ◇ *En promiera linha*: Au mai pròche de l'enemic. ◇ (fig.) *Sus tota la linha*: Completament. ◇ Seguida continua de fortificacions permanenti destinadi à protegir una frontiera. ◇ (mar.) *Bastiment de linha*: Granda nau de guèrra potentament armada e que forma l'element principal d'una esquadra. ◇ (mar.) Formacion de naus de guèrra en mar ò à l'aferrador. ◇ (mar.) Fila de vaissseus de guèrra plaçats d'una darrier lu autres. 13. (com.) Seria de produchs ò d'articles que si completon dins la sieu utilisacion e son units per de qualitats comuni. 14. (fin.) *Linha de crèdit*: Montant d'un crèdit qu'una banca acòrda e que lo beneficiari pòu emplegar à flor e à mesura dei sieus besonhs. 15. (television) Segment de drecha descrich au moment dau repassatge d'un imatge, à l'emission ò à la recepcion. 16. (zool.) *Linha lateral*: Organe sensorial dei peis e dei larvas d'anfibians, format per un canal sotacutaneu que compoarta de cellulas sensibili ai vibracions de l'aiga. 17. Seguida de mòts esrichs ò estampats sus una longuessa determinada. ◇ *Anar, metre à la linha*: Començar una novèla linha. ◇ *Intrar en linha de compte*: Èstre pilhat en consideracion dins un còmpte; aver d'importança. 18. Ensèms dei generacions

successivi de parents. ◇ *Linha dirècta*: Que lu parents vènon directament un de l'autre (per op. à *linha collateral*). 19. Anciana mesura francesa de longuessa que representava 2,25 mm (1/12ⁿ de poce).

linhada n.f. Descendença, raça. Var.: **linhatge**. Sin.: **paratge**.

linhar vt. Marcar d'una linha, de linhas.

linhard n. m. Nom donat ai electricians qu'òbron sus li linhas d'auta tension.

linhargue n.m. Assemblatge au mejan d'una torcedura e d'un enviscatge d'un cèrt nombre de fiefs toarts, de lin ò de cànèbe à l'usança dei sabatiers. Var.: **linhòu**.

linhatge n.m. 1. Grope de filiacion unilineària que toi lu membres si considèron coma descendants d'un même antenat. 2. *D'aut linhatge*: D'auta noblessa.

linhatge n.m. Nombre de linhas que fórmون un tèxto estampat.

linheratge n.m. 1. Drech de rabalhar de boasc dins forêts qu'apartènon à l'Estat ò ai comunas. 2. Boasc ensinda rabalhat.

linheta n.f. Pichin trach que, dins un dialògue, sièrve à indicar lo cambiament d'interlocutor, ò que sièrve de parentèsi dins un tèxto.

linhòla n.f. 1. Pichina ret fixada à l'xtremitat d'un mànegue, que sièrve à sortir de l'aiga lo peis pilhat à la linha. Sin.: **salabre**. 2. Estac que sièrve à marcar una rega sus una fusta per lo passatge de la serra.

linhomètre n.m. Règla graduada que sièrve per comptar li regas d'un tèxto compauat.

linhòta n.f. 1. Passeron de l'esquina bruna e dau pièch roge, cantaire, granivòre (Lòng de 15 cm). 2. Linhòu.

linhòu n.m. Fieu cubèrt de pega, qu'emplégon lu pegots per cordurar. Var.: **linhòta**. Sin.: **linhargue**.

linicion n.f. Oncion.

linier, a adj. Relatiu au lin. Var.: **linós**.

liniera n.f. Plantacion de lin.

linifia n.f. Aranha foarça comuna que teisse una telaranha irreguliera en lu entoascos.

liniment n.m. Leniment.

linjaria n.f. 1. Fabricacion e comèrci dau linge. 2. Luèc dont si mete lo linge. 3. Ensèms dei sotavestits e dei vestits de nuèch femenins.

linkage n.m. (mòt anglés) Associacion constanta, dins una espècia animala ò vegetala, de doi caractèrs individuals que non an un ligam logic.

links n.m. pl. (mòt anglés) Terren, percors de gòlf.

linoleïc, a adj. *Acide linoleïc*: Acide gras dietilenic C₁₈H₃₂O₂.

linoleïna n.f. Gliceride de l'acide linoleïc, contengut dins lu òlis sicatius.

linoleum n.m. Revestiment de soal impermeable, compauat d'una tela de jute recubèrta d'òli de lin mesclat mé de resina e de pòuvera de suve.

linon n.m. Tela de lin fina.

linós, oa adj. 1. Relatiu au lin. Var.: **linier**. 2. Que contén de lin; qu'a l'aspècte dau lin.

linòta n.f. Passeron de l'esquina bruna e dau pièch roge, granivòre, cantaire (Lòng de 15 cm, familia dei fringillides).

linotype n.f. En estamperia, màquina de composicion mecanica qu'emplegava un clavier per produrre de linhas justificadi fondudi en un blòc solet.

linotipia n.f. Composicion m'una linotipa.

linotipista n.f. Persona que compaua au mejan d'una linotipa.

linsang n.m. (mòt javanés) Mamifèr carnivòre de l'Àsia dau Sud-Èst.

linx n.m. Mamifèr carnivòre de la familia dei felides, de la vista excellenta, foarça voraç, que viu en Euròpa (*lop cervier*), en Àfrica, en Àsia e en Amèrica. ◇ *Aver d'uèlhs de linx*: Aver una vista excellenta, èstre capable de destriar lu detalhs mai pichins qu'escàpon generalament ai autres.

liofil(e) adj. Si di dei substancies que pèrdon li sieu proprietats biologiqui en seguida à una operacion de liofilisacion e que li poàdon tornar trovar per addicion d'aiga.

liofilisacion (-izacion) n.f. Desidratacion per sublimacion à bassa temperatura e sota vuèi que si fa subir à d'uni substancies per li conservar. Sin.: **criodessicacion**.

liofilisar (-izar) vt. Sotametre à una liofilisacion. Sin.: **criodesidratar**.

liofilisat (-izat), ada adj. Sotamés à una liofilisacion: *Cafè liofilisat*. ♦ n.m. Producion que provèn d'una liofilisacion.

liomiòma n.m. (patol.) Tumor benigna formada de teissut musculari lis.

lion, a n. Leon, leona

lionés, esa adj. e n. De Lion.

liparenc, a adj. e n. De l'ísola Lípari. Var.: **lipariòt**.

liparidat n.m. *Liparidats*: Familha de parpalhòlas de nuèch, foarça nosibl per lu aubres fruchiers e forestiers.

lipariòt, a adj. e n. Liparenc.

lipasa n.f. Enzima contenguda dins de sucs digestius e qu'idrolisa lu estèrs d'acides gras dau pes moleculari elevat. Sin.: **saponasa**.

lipasemia n.f. Taus de lipasa dins la linfa.

lipasic, a adj. Relatiu à la lipasa.

lipectomia n.f. Ablacion d'un tròup de teissut adipós.

lipemania n.f. Estat depressiu caracterisat per una malinconia prefonda que si pòu cambiar en obsession malinconica ò folia depressiva.

lipemaniac, a adj. e n. 1. Que sofrisse de lipemania. 2. Relatiu à la lipemania.

lipectomia n.f. (med.) Excision dau teissut adipós.

lipemia n.f. Lipidemia.

lipemic, a adj. Lipidemic.

lipid(e) n.m. Còrs gras d'origina animala ò vegetala, que juèga un grand ròtle dins li estructuras cellulari e que la sieu foncion energetica es importanta (9 calorias per grama).

lipidemia n.f. (med.) Taus dei lipides total dau plasma sanguin, comprés, normalament, entre 5 e 8 g per litre. Var.: **lipemia**.

lipidemic, a adj. Relatiu au taus de lipides dins lo sang.

lipidic, a adj. Relatiu ai lipides.

lipidogenèsi n.f. Formacion dei lipides.

lipidós, oa adj. Que contèn de lipides.

lipidòsi n.f. Presença de lipides dintre li cellulas.

lipuria n.f. Presença patologica de lipides dins l'urina. Var.: **lipuria**.

lipoartriti n.f. (patol.) *Lipoartriti seca dei genolhs*: Varietat d'artròsi dau genolh que s'acompanha d'ipertrofia dau teissut adipós periarticulari.

lipoartròsi n.f. (patol.) Lipoartriti.

lipobraquia n.f. Absença congenitala de braç.

lipocròme n.m. (med., biol., bot.) Pigment organic insoluble dins l'aiga e soluble dins lu lipides.

lipodierèsi n.f. Modificacion que pertòca lu lipides en lu paumons.

lipodistrofia n.f. Trebolament dau metabolisme dei graissas.

lipofil(e), a adj. Qu'a d'affinitat per li graissas.

lipofilia n.f. Qualitat de cen qu'es lipofil(e).

lipofòbe, a adj. Qu'absorbisse gaire ò pas dau tot li graissas.

lipogenèsi n.f. (biol.) Ensèms dei procèssei metabolics que concórron à la biosintèsi dei lipides.

lipograma n.m. Òbra literària dins la quala l'autor si sotamete à la constrencha de jamai emplegar una letra donada de l'alfabet.

lipoïde n.m. (biol.) Lipide complèxe.

lipoïdic, a adj. Relatiu ai lipoïdes.

lipolisi n.f. (bioquim.) Idrolisi dei lipides en acides gras e alcòls.

lipòma n.m. (med.) Tumor benigna constituida de teissut graissós, que si tròva sota la pèu, sobretot au niveau de l'esquina, dau coal, de l'espatla.

lipomatós, a adj. Qu'es de la natura dei lipòmas.

lipomatòsi n.f. Estat morbide caracterisat per la presenza de foarça lipòmas dintre l'organisme.

lipoproteïc, a adj. Qu'es compauat de lipides e de proteïnas.

lipoproteïna n.f. Associacion moleculara entre de proteïneas especifici e lu lipides cellularis.

lipós, oa adj. Graissós.

liposarcòma n.m. (patol.) Tumor maligna constituida per de cellulas adipoi.

liposcleròsi n.f. Escleròsi dei teissuts adipós.

liposoluble, a adj. (med., biol.) Qu'es soluble dins li graissas.

liposucción n.f. Aspiracion de la sobrecarga de graissa sotacutanea.

lipotimia n.f. (patol.) Brèva perda de conoissença mé conservacion dei movements respiratòris e cardiacs.

lipotimic, a adj. Relatiu à la lipotimia.

lipotrópe, a adj. (biol.) *Factors lipotropes*: Que poàdon favorisar l'éliminacion dei graissas dau fetge.

lipovaccin n.m. (med., biol.) Vaccin format per una suspension de micròbis dins l'òli.

lipoxidàsia n.f. Ferment que pòu provocar l'oxidacion dei lipides.

lipuria n.f. Lipoduria.

liquación n.f. Separacion, per escaufament, de doi metals qu'an de fusibilitats differenti.

liquefaccion n.f. 1. Accion de liqueficar; fach de si liqueficar. ◇ (espec.) Accion de liqueficar un gas en lo refreiant en dessota de la sieu temperatura critica. 2. Transformacion dau carbon natural en produchs idrocarburats liquides. 3. (fam.) Fach d'estre abatut, fisicamente o intellegendualment.

liquefactible, a adj. Liquefizable. Var.: **liquidifiable**.

liquefactor n.m. Aparelh emplegat per liqueficar un gas.

liquefiable, a adj. Que pòu èstre liqueficat. Var.: **liquefactible**.

liquefiant, a adj. Que liquefica.

liqueficar vt. (*liquefiqui*) 1. Faire passar (un gas, un solide) à l'estat liquide. 2. (fam.) Levar tota foarça, tota energia à (quaqu'un). Sin.: **anientar**, **anequeir**, **desanar**. ◆ **si liqueficar** v.pr. 1. Devenir liquide. 2. (fam.) Perdre tota foarça, tota energia.

liquèn n.m. 1. Vegetal que creisse sus lu soals paures, lu aubres, li pèiras, qu'assòcia un fonge e una alga. 2. (patol.) *Liquèn plan*: Dermatòsi puriginoa caracterizada per de pichini papulas violacei, sequi e duri.

liquet n.m. Licau.

liquida n.f. Consonanta liquida.

liquidable, a adj. Que pòu èstre liquidar.

liquidacion n.f. 1. Accion de calcular e de fixar lo montant, fins aquí indeterminat, d'un còmpte que cau regular. ◇ Reglament d'aqueu còmpte. 2. (Borsa) Reglament dei operacions à tèrme e dei operacions condicionali. 3. (dr. com.) *Liquidacion judiciaria*: Procedura judiciaria que permete de realisar l'actiu e d'apurar lo passiu d'un negociant, d'una societat en cessacion de pagaments, en vista d'un reglament dei sieus creanciers. 4. Venda de mèrc à un prètz bas, sigue per una cessacion de comèrci, sigue per vendre rapidament tota la mèrc en resèrva. 5. Accion de metre fin à una situacion dificila, espec. per de mesuras energiqui. 6. Accion de si desbarrassar d'una persona en l'assassinant.

liquidaire, a n. Liquidator.

liquidambre n.m. Aubre d'Asia Minora e d'Amèrica que s'en tiron divèrsi resinas.

liquidament adv. D'un biais liquide, clar, transparent: *Si comportar liquidament*.

liquidar vt. 1. (dr. e fin.) Procedir à la liquidacion de (un deute, un comèrci, etc.). 2. Vendre à un prètz bas. 3. (fam.) Metre fin à (una situacion dificila), espec. au mejan de mesuras energiqui. 4. (fam.) Eliminar

fisicament quauqu'un, un grop. Sin.: **exterminar, anientar, suprimir.** 5. Vuar, acabar (un vèire, un past, etc.).

liquidatiu, iva adj. (dr.) Que pertòca una liquidacion; qu'opèra una liquidacion.

liquidator, tritz adj. e n. (dr.) Encargat d'una liquidacion. Var.: **liquidaire.**

liquide, a adj. 1. Que cola, s'escorre, ò tende à lo faire. ◇ *Estat liquide*: estat de la matèria que presènton lu còrs que non an una forma pròpria, ma que lo sieu volume es invariable. 2. Qu'es de gaire de consistència, gaire espés: *Una saussa tròup liquida.* 3. *Consonanta liquida* ò *liquida*, n.f.: Consonanta que, coma lo l ò lo r, evòca l'escorrement d'un liquide. 4. Clar, transparent, fluide.

liquide, a adj. (fin.) Determinat dins lo sieu montant: *Un deute liquide.*

liquide n.m. 1. Còrs que si tròva à l'estat liquide à la temperatura e à la pression ordinari (per op. ai solides e ai gas). 2. Aliment ò bevenda sota forma liquida. 3. (fam.) Sòus immediatament disponibles, en espècias (per op. ai chècs, ai cartas de pagament, etc.). Sin.: **moneda.**

liquidian, a adj. De natura liquida, compauat d'un liquide.

liquidifiable, a adj. Liqueficable.

liquidificar vt. (*liquidifiqui*) Liqueficar.

liquiditat n.f. Caractèr d'una soma en liquide, que s'en pòu dispauar immediatament. ◇ *Liquiditats internacionali*: Ensèms de mejans de pagament, compauat d'aur, de devisas e de drechs de tiratge, qu'un país n'en dispaua per onorar lu sieus engatjaments vers lu autres.

liquinir vi. Si degalhar, s'en anar en doga.

liquomètre n.m. Instrument destinat à determinar la riquesa alcolica d'un liquide. Sin.: **alcomètre.**

liquor n.f. 1. Bevenda alcolisada, alestita sensa fermentacion à partir d'alcòl, de produchs vegetals e de siròp; aigardent, sucrada ò non. 2. Tota preparacion farmaceutica liquida.

liquorista n. Fabricant de liquors alcolisadi.

liquorós, oa adj. Qu'a l'aspècte, la textura un pauc espessa d'un liquor; si di de bevendas alcolisadi sucradi, d'una sabor doça.

lira n.f. 1. Anciana moneda italiana, en usatge fins au 31 de decembre dau 2001 (1 Lira = 1936.27 €). 2. Moneda turca, finda sonada *liura*, messa en plaça lo 1^r de janvier de 2005, que vau 0,203 €.

lira n.f. 1. Instrument de música dei coardas peçugadi, que lu Ancians en utilisàvon. 2. *Lira de dilatacion*: Tube en forma de mièg-cercle, inserit dins una canalizacion per li permetre de si dilatar sota l'accion de la calor.

lirat, ada adj. En forma de lira.

liri n.m. 1. Planta bulboa dei grandi flors blanqui (Familha dei liliaceas); la flor d'aquela planta. Sin.: **lis.** 2. *Flor de liri*: Mòble araldic qu'èra l'emblema dei reis de França.

liric, a adj. 1. Dins l'Antiquitat grèga, si diua de la poesia cantada m'un accompanhament à la lira. 2. Si di

d'un genre poetic inspirat de la poesia lirica grèga, per op. à *epica* ò à *dramatica*. 3. Si di d'una òbra poetica, literària ò artistica dont s'exprimisson embé passion lu sentiments personals de l'autor. ◇ *Abstraccion lirica*: Tendença de l'art abstrach que s'opaua à l'abstraccion geometrica e que si caracterisa per la libertat e l'espontaneïtat de l'expression. 4. Mes en scena e cantat: *Teatre liric*. ◇ *Artista liric*: Que canta à l'òpera, à l'òpera comica. 5. (fig.) Plen d'entosiasme, d'exaltacion.

liric, a n. Poeta ò poetessa que practica la poesia lirica.

lirica n.f. Poesia lirica, genre liric.

liricament adv. D'un biais liric; embé lirisme.

lirienc, a adj. De la color dau liri.

liriforme, a adj. En forma de lira.

lirisme n.m. Expression poetica e exaltada de sentiments personals, de passions.

lis n.m. Liri.

lis, lissa adj. Lisc. Sin.: **suèli.**

lisa n.f. Instrument que sièrve à lissar (lo papier, lo ciment, etc.).

lisar vt. Destrúger per lisi.

lisat, ada adj. Qu'a subit una lisi.

lisat n.m. Produc d'una lisi.

lisbonés, esa adj. e n. De Lisbona.

liscaire, airitz n. Persona que fa un liscatge. Var.: **lissaire.**

liscament adv. D'un biais lisc.

liscar vt. (*lisqui*) Rendre lisc. Var.: **lissar, aliscar.**

liscat n.m. Gra de cuècha dau sucre que convèn per la preparacion de la confitura.

liscatge n.m. 1. Accion de liscar. 2. Var.: **lissatge, aliscatge.**

lisergamide n.m. L.S.D. Sin.: **lisergide.**

lisergic, a adj. *Acide lisergic*: Dietilamina derivada de l'ergòt de sègala, potent allucinogène.

lisergide n.m. Lisergamide. Sin.: **L.S.D.**

liseta n.f. Lisa emplegada per lo teulissier.

lisi n.f. (biol.) Dissolucion, destruccion d'un element organic (cellula, bacteria, etc.).

lisibilitat n.f. Qualitat de cen qu'es legible. Sin.: **legibilitat.**

lisidina n.f. Derivat de l'etilenediamina, emplegat coma dissolvent de l'acide uric.

lisiera n.f. 1. Bòrd d'una pèça de teissut que n'en limita la larguessa de cada costat. 2. Limit, bòrd de quauqua ren: *La lisiera d'un boasc.* Sin.: **brua, òrle, marge.**

lisigène, a adj. Que pertòca una lisi.

lisimàquia n.f. Planta dei luècs umides, dei flors jauni (Familha dei primulaceas) Sin.: **nummulària.**

lisimètre n.m. Dispositiu que permete d'estudiar e de mesurar l'evolucion de l'aiga dins un soal natural, agricòla, forestier, experimental.

lisina n.f. 1. Acide aminat indispensable à la creissença. 2. Enzima que pòu complir la lisi d'un element cellulari, istologic ò d'un grèlh microbian.

lisis n.m. Anament insensiblement descreissent de la corba termica, dins lo resanament d'una malautia febrila.

lisosòma n.m. Pichin organit intracellulari qu'assegura de foncions de desassimilacion.

lisozima n.f. Enzima bactericida que si tròva dins li làgrimas, lo lach, etc.

lisquet, a adj. Elegant.

lissaire, airitz n. Persona que fa un lissatge. Var.: liscaire.

lissar vt. Rendre lis. Var.: liscar.

lissatge n.m. Liscatge.

lissiu n.m. Lessiu.

lista n.f. Benda d'estòfa, riban estrech que sièrve à bordar un vestit.

lista n.f. Benda de pels blancs sus lo front d'unu cauvas.

lista n.f. 1. Seguida de mòts, de nombres, de noms de personas, de causas, lo mai sovent esrichs un sota l'autre. Sin.: **tièra** (abusiu), **repertòri**, **catalògue**, **inventari**, **taula**, **registre**. ◇ *Lista electoral*: Lista dei electors. ◇ *Lista negra*: Ensèms dei personas que son consideradi embé suspicion, mé cu s'evita de faire d'affaires. ◇ *Lista roja*: Lista dei abonats au telefònus que lo sieu nom non figura dins l'annuari e que lo sieu número non pòu èstre comunicat. ◇ *Lista de maridatge*: Ensèms dei presents que lu futurs espòs selecciónon, dont lu parents e amics poàdon pi faire la sieu causida per lu li ofir au moment dau maridatge. 2. Lònga enumeracion: *La lista dei signaturas per una peticion*. 3. *Lista civila*: Soma autrejada cada an à d'unu caps d'Estat. 4. (inform.) Tot ensèms estructurat d'elements d'informacions. Var.: **listing** (angl.).

listar vt. 1. Metre en lista. 2. (inform.) Estampar en continú, article per article, tot ò partida dei informacions qu'un computaire tracta.

listatge n.m. Accion de metre en lista.

listèl n.m. Listeu.

listelar vt. Garnir me de listeus.

listelatge n.m. Garnidura de listeus.

listèria n.f. Nom corrent de la bacteria *Listeria monocytogenes*.

listeriòsi n.f. Malautia infeccioa dei bèstias e de l'òme, deuguda à una bacteria Gram positiu, *Listeria monocytogenes*, particularment grèva per la frema qu'aspèra un enfant e per lu nistons.

listeu n.m. Pichona motladura cairada que ne supèra una autra mai granda. Motladura plata plaçada au dessobre de l'esquina dau capiteu doric grèc. Ceulec qu'enròda una peça de moneda. Ornament au defoara d'un escut, en forma de bandieròla, de riban. Regas coloridi que travèrsor lo linge de taula d'un bòrd a l'autre de cada costat. Var.: **listèl**.

listing n.m. (angl.) Cen que soarte sus una estampanta dau resultat d'un tractament per computador. Var.: **listatge** (operacion), **lista** (resultat).

liston n.m. 1. (mar.) Ornament longitudinal en salhida ò en cròs, que va de l'avant à l'arrier d'un bastiment au niveu dau poant. 2. Pichin listèl.

listonar vt. Garnir mé de listèls.

listre n.m. Planta erbacea vivaça de la familia dei Apiaceas, que creisse dins lu Aups, lu Pireneus, l'Euròpa centrala e lo Caucàs en dessota de 1800 m d'altitudia (*Levisticum officinale*).

litam n.m. 1. Vel que li fremas musulmani e d'unu nomades s'en cuèrbon la cara. Var.: **litsam**. 2. Pèça d'estòfa qu'esconde la part sotrina de la cara d'un Targuí.

litanía n.f. (fam.) Enumeracion lònga e lassanta: Una litanía de reclamacions. ◆ pl. (liturgia) Preguieras formadi d'invocacions corti, recitadi ò cantadi en l'onor de Dieu, de la Verge ò dei sants.

litanic, a adj. Relatiu à una litanía; que retipa una litanía; en forma de litanía.

litarge n.m. Oxide natural de plomb.

litectomia n.m. (cirur.) Ablacion d'un calcul.

litemia n.f. Taus de liti dins la sang.

literal, a adj. 1. Que seguisse un mòt letra per letra: *Transcripcion literària*. Var.: **literau**. 2. Que s'estaca au sens estrech d'un tèxto: *Traduccion literal*. 3. *Arabi literal*: Arabi classic, esrich (per op. à l'arabi *parlat*, ò *dialectal*).

literalament adv. 1. À la letra. 2. (fam.) Absoludament, completament: *Es literalament transformat*.

literalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es literal. 2. Caractèr especific d'un tèxte literari.

literari, ària adj. 1. Que pertòca la literatura; relatiu ai sieu tecnicas, ai sieu qualitats específiques: *Un prèmi literari*. 2. Relatiu ai letres, per op. ai sciències: *Estudis literaris*. ◆ adj. e n. Qu'a d'aptituds per li letres, la literatura, pusleu que per li sciències.

literariament adv. D'un ponch de vista literari.

literat, ada adj. e n. Qu'a de conoissenças, de cultura literària.

literator, tritz n. (pej.) Persona que s'occupa de literatura, qu'escriu.

literatura n.f. 1. Ensèms dei òbras escrichi ò orali ai quali si reconoisse una finalitat estetica. ◇ *Literatura oral*: Lo tot dei legendas, dei racòntes, transmés per la tradicion. ◇ *Es de literatura*: Es un esrich (un discors) superficial, plen d'artifici, gaire sincèr. 2. Li òbras literari consideradi dau ponch de vista dau païs, de l'epòca, dau mitan dont s'inscrivon, dau sieu genre: *La literatura medievala occitana*. 3. Activitat de l'escrivan, de l'òme de letras.

literau, ala adj. Literal.

litergòl n.m. Ensèms d'un solide e d'un liquide que la sieu reaccion es utilisada per l'enançament d'uni fusadas.

litge, litja adj. 1. Si diúa d'un vassal ligat au sieu senhor per una forma d'omenatge mai estrecha que l'omenatge ordinari. 2. (fig.) *Òme litge*: Persona totalmaent au servici de quaqu'un, d'un grop.

liti n.m. Metal blanc, alcalin, lo mai leugier de toi lu metals (densitat 0,55), que fonde à 180°C e li sieu saus son emplegadi en psiquiatria per regular li umors; element (Li) de n° atomic 3 e de massa atomica 6,94.

litiasi n.f. (med.) Calcul.

litiasic, a adj. Que pertòca la litiasi.

litic, a adj. (Preïstòria) Relatiu à una industria de la pèira.

litigi n.m. 1. Contestacion que mena à un procès ò à un arbitratge. 2. (per ext.) Contestacion quala que sigue. Sin.: **garrolha, contèsta**.

litigios, oa adj. Qu'es en litigi, qu'es contestat: *Una accion litigiosa*.

litina n.f. Idroxidi de liti.

litinat, ada adj. Que contén de litina.

litinifèr, a adj. Que contén de liti.

litiofilit n.m. Fosfat natural de manganès, de fèrre e de liti.

litispendença (-éncia) n.f. (dr.) 1. Estat d'un procès en instància. 2. Estat d'un litigi portat à l'encòup davant doi tribunals dau meme niveu, un e l'autre competents. ◇ *Expcion de litispendença:* Mejan per lo quau lo tribunal sasit en segond luèc si dessasisserà au profiech d'au promier.

litòbi n.m. Milapatas carnassier, brun, que viu sota li pèiras, li fuèlhas moarti (Lòng pauc ò pron de 3 cm).

litocrani n.m. Antilòpa d'Àfrica orientala m'au coal lòng.

litocromatografia n.f. Estampatge en color obtengut sus la pèira litografica, que retipa la pintura mé l'oli.

litodòme n.m. Litofague.

litofague, aga adj. Que rolha de pèiras, especialament per li si assostar.

litofague n.m. Mollusc que la sieu gruèlha, alongada, es recubèrta d'un epidèrma marron e que, gràcies à una secrecion acida, traуча li ròcas per li si lotjar. Sin.: **litodòme**.

litofania n.f. Realisacion d'efèctes de transluciditat dins la porcelana, lo vitre opac, etc., per de variacions d'espessor de la pasta.

litofit, a adj. Si di dei plantas que presènton l'estructura de la pèira.

litogène, a adj. 1. Que dona naissença à de pèiras. 2. Que vèn dur coma la pèira.

litogenèsi n.f. (geol.) Formacion dei ròcas sedimentari.

litografe, a adj. Obrier ò artista qu'estampa per de procediments litografics.

litografia n.f. 1. Art de reprodure per estampatge de dessenhos traçats m'una tencha ò un gredon gras sus una pèira calcària. 2. Estampa facha per aqueu procediment.

litografiar vt. (*litografi*, classic *litogràfi*) Estampar m'ai procediments de la litografia.

litografic, a adj. Relatiu à la litografia. ◇ *Calcari litografic:* Calcari foarça fin e omogeneu, emplegat en litografia.

litologia n.f. Natura dei ròcas que constituísson una formacion geologica. Sin.: **petrografia**.

litologic, a adj. Relatiu à la litologia. Sin.: **petrografic**.

litòlogue, òga n. Especialista en litologia.

litopedion n.m. Embrión ò fètus moart e calcificat.

litopòne n.m. Mesclum de sulfat de bari e de sulfure de zinc, non toxic, emplegat en pintura en remplaçament de la cerusa.

litoral, a adj. Qu'apartèn à la riba de mar. ◇ *Erosion litorala:* Erosion dei costas sota l'accion conjugada de la mar e dei agents atmosferics. Var.: **litorau**.

litoral n.m. Estenduda de país au long d'una costa, en riba de mar. Var.: **litorau**.

litorau, ala adj. e n.m. Litoral, a.

litorina n.f. Cornucho, bigornau.

litosfera n.f. Jaça extèrna dau glòbe terrèstre, rigida, constituida per la crosta e lo manteu superior, e limitada vers lo dedintre per l'astenosfera.

litosoal n.m. Soal gaire evolut, format per fragmentacion mecanica de la ròca maire.

litòta n.f; (retor.) Procediment de lengatge que suggerisse foarça mai que cen qu'enóncia.

litotamni n.m. Alga marina que s'embeu de calcari en participant à la bastison dei escuèlhs de coralhs e dei atòls. Var. sab.: **litotamnum**.

litotamnum n.m. Litotamni.

litotipografia n.f. Reproduccion en litografia de placas estampadi mé de caractèrs tipografics ordinaris.

litotòme n.m. (cir.) Mena de pinça per chaplar.

litotomia n.f. 1. Talha dei pèiras fini per li metre en valor en practicant de facietas apariadi. 2. Anciana intervencion cirurgicala dins la quala si talhava ò si chaplava la pèira dins la vessiga (calcul de vessiga, litiasi vesicala) au mejan dau litotòme.

litotriptor n.m. (med.) Aparelh que permete de chaplar, au mejan d'ondas emessi electricament, lu calculs urinaris e de lu eliminar per li vias naturali, sensa intervencion cirurgicala.

litoxil n.m. Boasc silicificat.

litracea n.f. *Litraceas:* Familha de plantas annuali ò vivaci qu'an de fuèlhas simpli e de fuèlhas ermafroditi.

litre n.m. 1. Unitat de volume per lu liquides ò per li matèries sequi, qu'es l'equivalent d'un decimètre cube (simbòle l ò L). 2. Recipient que contén un litre; lo sieu contengut: *Un litre de vin*.

litron n.m. (pop.) Litre de vin.

litsam n.m. Litam.

lituan, a adj. e n. De Lituània. Var.: **lituanian**.

lituanian, a adj. e n. Lituan.

liturgia n.f. 1. Ensèms dei règlas que fíxen lo debaran dei actes dau culte. 2. Ofici ò part d'ofici. 3. Dins l'Antiquitat grèga, servici public (espectacle, fèsta, armament d'un vaisseau, etc.) que la sieu organisacion èra pilhada en carga non per la ciutat ma per de ciutadans rics.

liturgic, a adj. Relatiu à la liturgia.

liturgista n. Especialista de liturgia.

liucre n.m. Passeron que viu l'ivèrn dins lu boascs d'Euròpa occidental, dau plumatge verdastre regat de negre (Familha dei fringillides).

liume n.m. Legume. Sin.: **ortalha, ortatge, ortalissa**.

liura n.f. 1. Anciana unitat de pes de valor variabla, que lo sieu nom es encara donat, dins la practica non oficiala, au mièg quilograma. À Niça, valia 15 onças (0,311 kg), en França 489,5 gramas) 2. Au Canadà, Unitat de massa que vau 453,592 gramas, coma la *pound* anglesa (simbòle: lb).

liura n.f. 1. Anciana moneda de còmpte que la sieu valor a totplen variat en foncion dei luècs e dei èpocas. 2. Unitat monetària d'un país (coma Anglatèrra e Turquia).

liurable, a adj. Que pòu ò deu èstre liurat.

liuraire, airitz n. Emplegat que liura de mèrc qu'un client a crompat.

liurament adv. 1. Senza empacha, senza restriccion, senza constrencha: *Circular liurament*. 2. En tota libertat de causida: *Un president liurament elegit*. 3. Francament, embé espontaneitat: Parlar liurament.

liurament n.m. Fach de liurar.

liura pensada n.f. Vejaire de liures pensaires.

liurar vt. 1. Remetre (quauqu'un) au poder de: *Liurar un ladre à la policia*. ◇ (espec.) Tradir, denonciar: *Liurar un complici*. 2. Abandonar (quaqua ren) au poder, à l'accion de: *Liurar un país à la guèrra civila*. 3. *Liurar (un) combat, (una) batalha*: L'engatjar, lo (la) menar à terme. Sin.: **donar batèsta**. ◇ *Liurar lo passatge* (à): Laissar la plaça per passar. 4. Remetre à la persona qu'a crompat: *Liurar una comanda*. ◇ *Liurar quauqu'un*: Li portar la mèrc qu'a comandat. 5. Portar (una mèrc) à quauqu'un. ◆ **si liurar** v.pr. (à) 1. Se constituir presonier. 2. Confidar lu sieus sentiments, li sieu pensadas (à). 3. S'abandonar senza resèrva à (un sentiment): *Si liurar au gaug*. ◇ (espec. dins lu espòrts) Pilhar de riscs, s'expauar: *Se ti liures tròup, es l'adversari que va marcar*. 4. S'adonar à una activitat, practicar.

liurason n.f. 1. Accion de liurar una caua venduda à la persona que l'a crompada. 2. Mèrc qu'es ensinda portada. 3. Part d'un obratge que si dona ai soscritors à flor e à mesura qu'es estampat.

liure, a adj. 1. Que non es esclau, presonier, retengut en captivitat. 2. Qu'a lo poder d'agir, de si determinar coma vòu: *Siam liures de refudar*. ◇ *Liure à tu de*: T'es permés de. 3. Si di d'un estat, d'un pòble sobeiran. 4. Senza constrencha, senza si socitar dei règlas: *Menar una vida liura*. ◇ *Amor, union liura*: Vida comuna d'un pareu que viu coma se siguesse maridat. 5. Que non es tengut per un engatjament, que dispaua dau sieu temps: *Siéu liure esto sera à partir de 6 oras*. ◇ (espec.) Si di d'un esportiu arribat en fin de contracte. ◇ *Liure de drechs*: Si di d'una òbra (cançon, música, etc.) que si pòu emplegar, difusar, senza pagar de drechs. 6. Que non es maridat, engatjat dins una relacion amoroa. 7. Que si determina independentament de tot dògma, senza

prejutjats: *Un esperit liure*. 8. Que non es embarrassat dins li sieu relacions m'ai autres: *Èstre foarça liure mé quauqu'un*. 9. Que non respècta la decença, li convenèncias: *Parlar d'un biais tròup liure*. 10. Que non es retengut: *Laissar lu sieus bèrris liures*. 11. Que compoarta ni constrenchas ni obstacles: *La via es liura*.

◇ *Intrada liura*: Gratuita e sensa formalitat. ◇ *Via liura*: Indicacion donada per un senhal, que permete à un tren de circular dins una seccion de via sensa autra limitacion d'aviadessa qu'aquela determinada dins lo libret orari. ◇ *Aver lo camp liure*: Aver la possibilitat d'agir coma si vòu. ◇ *Temps liure*: Que s'en pòu dispausar coma si vòu. 12. Que non es definit per un reglament, una convencion, un programa, etc.: *De figures liuri*. ◇ *Vèrs liures*: En poesia, vèrs que non reguliers. 13. *Papier liure*: Senza testada, ò non sagelat. 14. Si di d'una adaptacion, d'una interpretacion, d'una revirada que non seguisse exactament lo tèxto original. 15. Que non es assubjectit à de constrenchas fixadi per lo poder politic, que non subisse de pressions: *Una premsa liura*. 16. Que non es ocupat ni reservat: *Una plaça liura*. 17. (mat.) *Familha liura de vectors*: Familha de vectors lineari independents.

liurea n.f. 1. Vestiments que lu sobeirans dau Temps Mejan donàvon ai sieus cortesans, que portàvon ensin li sieu colors e li sieu armas; costume distintiu que portàvon lu domestics dei grandi maions. 2. (zool.) Revestiment dei animaus, considerat dau ponch de vista de la sieu aparença.

liure arbitri n.m. Poder de si determinar foara de tota rason.

liure pensaire n.m. Persona afranquida de tota idea religioa.

liurescambi n.f. Sistema economic dins lo quau lu escambis comercials entre Estats son liures e afranquits dei drechs de doana (per op. à *protectionisme*).

liurescambisme n.m. Doctrina economica que mira à establir lo librescambi.

liurescambista adj. e n. Relatiu au librescambi; partidari dau librescambisme.

liut n.m. (it.) Laüt.

liutaire, a n. (it.) Laütaire.

liutaria n.f. Laütaria.

liutier, a n. (it.) Laütier.

livaròt n.m. Fromai de la pasta moala e de la crosta lavada, fach mé de lach de vaca dins la region de Livaròt (Calvadòs).

livide, a adj. Foarça palle, terrós, en parlant de l'aspècte de la cara d'una persona. Sin.: **martinós, afalit, pallineu, blavineu**.

livides(s)a n.f. Lividitat.

lividitat n.f. Estat de cen qu'es livide. Var.: **livides(s)a**. Sin.: **blavor, blavetat, pallor, pallitge**.

livonian, a adj. Estatjant de l'anciana encontrada de Livonia, qu'enclusia Letònia e Estònia d'encuèi.

livrea n.f.

lixiviacion n.f. (tecn.) Operacion que consistisse à faire passar lentament un solvent au travèrs d'un produch

polverisat e depauat en jaça espessa, per n'extraire un combustible solide (perfum, alcaloides, etc.).

llanos n.m. (mòt espanhòu) Granda plana erboa d'Amèrica dau Sud.

lm Simbòle dau lumen.

lo art. Article definit masculin (que devèn l' davant una vocala).

lo pron. pers. Pronom personal COD masculin (que devèn l' davant una vocala), atestat au s. VIIIⁿ à Saissunha dins li *Litanias Carolinas*.

loà-loà n.m. Vèrp redon d'Africa Occidentalala, parasit de l'òme, mena de filària que si desenvolopa e si desplaça dins lo teissut sotacutaneu.

loana n.f. Pichina estenduda d'aiga dormenta; pichina estenduda de liquide estagnant. Var.: **lònà**.

loat, a adj. e n. Nèsci.

lòb n.m. (espòrts) Còup que consistisse à mandar la bala ò lo balon sobre un adversari, pron aut per que non lo poasque interceptar. Sin.: **candela**.

lobar vt. (*lòbi*) Faire un lòb à.

loba n.f. 1. Femèla dau lop. 2. Serra m'una lama larga e una manelha à cada extremitat, per serrà d'aubres ò debitari de blòcs de pèira tendra.

lobar vt. Talhar au mejan d'una loba.

lobar(i), a (-ària) adj. Relatiu à un lòbe.

lobaria n.f. Lo tot dei lops.

lobàs n.m. 1. Gròs lop. 2. Lop (peis). ◇ *Lobàs negre*: Pèrca negra.

lobasson n.m. Varietat de pèrca.

lobat, ada adj. Partatjat en lòbes: *Una fuèlha lobada*.

lobatada n.f. Portada d'una loba.

lobatar vi. Donar naissença à de lobatons.

lobatier n.m. Oficier de la maion d'un sobeiran, encargat dau personal d'una lobetaria.

lobatiera n.f. 1. Luèc trevat per de lops. 2. Tana d'un lop. Var.: **lobiera**.

lobaton n.m. Lop jove.

lobby n.m. (angl.) Grop de pression.

lòbe n.m. 1. Part arredonida e salhenta d'un organa quau que sigue: *Lu lòbes dau paumon*. ◇ *Lòbe de l'aurella*: Part sopla e arredonida dau pabalhon auriculari. 2. (arquit.) Decopadura en arc de cercle que la sieu repetition sièrve à compauar d'arcs e de rosaças (dichs *polilobats*). 3. (bot.) Partiment prefond e generalament arredonit dei organes foliaceus ò florals. 4. Forma arredonida dei compauants de l'onda emessa per una antena radar. Lu lòbes son desseparats per de zònas d'ombras electroniqui sensa ressons sus lu fenestrons dau receptor.

lobectomia n.f. Ablacion cirugicala d'un lòbe dau paumon.

lobelia n.f. Planta dei regions exotiqui, cultivada per li sieu flors coloridi e per la sieu accion estimulanta sobre la respiracion (Familha dei campanulaceas).

lobeliacea n.f. *Lobeliaceas*: Familha de plantas destacadí dei campanulaceas, que la lobelia n'es lo tipe).

lobelina n.f. Alcaloïde de la lobelia, estimulant dau centre respiratori e emetic.

lobet n.m. Pichin lop.

lobetaria n.f. Institucion qu'a per fucion d'assegurar li batudas per destrúger lops, singlars, etc.). ◇ *Luectenent de lobetaria*: Foncionari d'una lobetaria.

lobiera n.f. Lobatiera.

lobiti n.f. (patol.) Enfeciment d'un lòbe.

loblon n.m. Planta cultivada per lu sieu cònes ò inflorescèncias femèlas, emplegats per aromatisar la cervesa (Aut fins à 5 m, familia dei cannabaceas).

loblonar vt. Addicionar embé la lupulina que provèn dau loblon.

loblonatge n.m. Accion de loblonar.

loblonier, a n. Persona que cultiva lo loblon. ◆ adj. Relatiu au loblon.

lobloniera n.f. Camp de loblon.

lobodont n.m. Nom scientific d'una fòca de Patagònia.

lobotomia n.f. Seccion cirurgicala de la totalitat dei fibras nervioï qu'unisson lo cortèx cerebral prefrontal ai regions sotacorticali.

lobular(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu au lobule. 2. Format de lobules.

lobul(e) n.m. 1. Pichin lòbe. 2. Sotadivision d'un lòbe: *Lobule epatic*.

lobulat, da adj. Lobulós.

lobulós, oa adj. Partatjat en lobules; que contén totplén de lòbes ò de lobules. Var.: **lobulat**.

lòc n.m. (mar.) Aparelh que sièrve à mesurar la velocitat apparenta d'una nau.

locacion n.f. 1. Accion de donar ò de pilhar un local, un aparelh, etc., m'un fit. Sin.: **arrendament**. Var.: **logacion**. 2. Accion de reservar una plaça de tren, d'avion, de teatre, etc.

locacion-accession n.f. Locacion-venda, en matèria de proprietat immobiliera.

locacion-gerençça n.f. Gerençça liura.

locacion-venda n.f. Contracte ai tèrmes dau quau un ben es fitat à una persona que, à l'expiracion d'un temps fixat, a la possibilitat de n'en devenir proprietària.

local n.m. Luèc, part d'un bastiment qu'a una destinacion determinada. Var.: **locau**. Sin.: **membre**.

local adj. 1. Particulier à un luèc, à una region, à un país (per op. à *nacional, general*). ◇ *Color locala*: Ensèms dei trachs caracteristics (usatges, costumas, etc.) d'un país, d'una region; la sieu representacion. 2. Que tòca solament una part dau còrs: *Anestesia locala*. Var.: **locau**.

localament adv. D'un biais local, pas dapertot.

localier, a adj. Jornalista encargat dei fachs locals. Var.: **localista**.

localisable (-izable), a adj. Que pòu èstre localisat.

localisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de localisar, de situar; fach d'èstre localisat, situat dins l'espaci ò dins lo temps. 2. Accion de limitar l'extension de quauqua ren; fach d'èstre limitat: *Localisacion d'un conflicte*. 3. (anat.)

Localizacion cerebral: Atribucion d'una foncion particuliera à una part precisa dau cortèx cerebral.

localisar (-izar) vt. 1. Determinar la plaça, lo moment, l'otigina, la causa de. 2. Empachar l'extension de, limitar; circonscriure: *Localisar un incendi*.

localisator (-izator), tritz adj. Que permete de localisar.

localisme n.m. Estacament ai costumas locali, au mòde de vida local, en resistant à l'influença exteriora.

localista n. 1. Localier. 2. Partidari dau localisme.

localitat n.f. Pichina vila, vilatge.

locatari, ària n. Persona que pilha en pagant un fit una tèrra, una maion, un apartament, etc. Sin.: **arrendier, arrendaire**. Var.: **logatari**.

locatiu, iva adj. Que pertòca lo locatari ò la caua fitada. Var.: Var.: **logatiu, logadís**. ◇ *Taxas locativi*: Taxas calculadi d'après la valor locativa. ◇ *Reparacions locativi*: Reparacions que son à la carga dau locatari. ◇ *Riscs locatus*: Responsabilitat dau locatari per de degalhs que pòu causar à l'immòble qu'ocupa. ◇ *Valor locativa*: Revengut qu'un ben immòble en locacion pòu donar.

locatiu n.m. (ling.) Cas que, dins d'uni lengas, exprimisse lo luèc dont si debana l'accion.

locau n.m. Local.

locau, ala adj. Local.

locavòre, a adj. e n. Si di d'una persona que manja de preferéncia de produchs locals.

loch n.m. ['løk] (mòt escocés) Lac alongat, au fond d'una comba.

lòcho n.m. Peis d'aiga doça foarça voràç, dei maissèlas garnidi de dents nombroï (pauc o pron 700), e que pòu faire fins à 1 m de long (Familha dei esocidats). Sin.: **brechet**.

lochon n.m. 1. Pichin lòcho. 2. Barracuda.

locion n.f. Aiga perfumada, sovent leugierament alcolisada, emplegada per la pèu e lu bèrris. ◇ *Locion après-rasatge*: Que si mete sus la pèu après lo rasatge de la barba.

locomobila n.f. (anc.) Mànquina à vapor montada sobre de ròdas non motritz, que servia à accionar li batedoiras agricòli.

locomocion n.f. 1. Foncion dei èstres vivents, e especialament dei animaus, per la quala assegúron activament lo desplaçament de tot lo sieu organisme. 2. Transpoart de cauas ò de personas d'un luèc vers un autre.

locomotiva n.f. Locomotritz.

locomotor, tritz adj. 1. Que sièrve à la locomocion. 2. Relatiu à la locomocion.

locomotritz n.f. 1. Mànquina electrica, m'un motor termic, à ària comprimida, à vapor, etc., montada sus de ròdas per traire de vagons sus un camind e fèrre. 2. (fig. fam.) Persona, grop que juèga lo ròtle d'un element motor per lo sieu prestigi, lo sieu talent, la sieu activitat. Var.: **locomotiva**.

locotractor n.m. Engenh de traccion sus ralh, qu'es accionat per un motor termic gaire potent.

locucion n.f. 1. Expression, forma particuliera de lengatge. 2. (gram.) Grop de mòts fixat, que constituisse una unitat sus lo plan dau sens: *Locucion adverbiala, conjontiva*.

locula n.f. (bot.) Pichina lòtja.

locular(i), a (-ària) adj. (bot.) Partatjat en lòtjas.

loculat, ada adj. Loculari.

loculós, oa adj. Loculari.

locutor, tritz n. (ling.) Subjècte que parla (per op. à *auditor*). ◇ *Locutor nativu*: Subjècte que, après aver interiorisat li règlas de gramàticas de la sieu lenga mairala, pòu portar sobre lu enonciats emés de jutjaments de grammaticalitat.

loda n.f. Fanga.

lodevés, esa adj. e n. De Lodèva.

loess n.m. ['løs] (mòt alemand) Limon d'origina eoliania foarça fertile.

lòfa n.f. (pop.) Lòfia, lòfia. Sin.: **vessina**.

lofaire, airitz n. (pop.) Persona que laissa escapar de lòfias.

lofar vi. (pop.) (*lòfi*) Laissar escapar de lòfas. Var.: **lofiar**. Sin.: **vessinar**.

lòfia n.f. (pop.) Flatulença. Var.: **lòfa, lòfia**.

lòfia n.f. (pop.) Lòfia.

lofiar vi. (pop.) (*lofi*, classic *lòfii*) Laissar escapar de lòfias. Var.: **lofar**.

lofide n.m. *Lofides*: Familha de peis coma la baudròi, de l'ordre dei lofiiformes.

lofiiforme n.m. *Lofiiformes*: Òrdre de peis marins d'una morfologia sovent difòrma, que la sieu promiera espina dorsala es sovent transformada per formar una *esca* qu'atira li predas.

lofofòr(e) n.m. Auceu gallinaceu d'Imalaia, dau plumatge colorit e variat.

lòft n.m. (mòt anglés) Ancian local professional (atalhier, usina, etc.) transformat en lotjament, en atlahier d'artista.

logacion n.f. Locacion.

logadier n.m. Logatier.

logadís, issa adj. Locatiu.

logaedic, a adj. Si di d'un vers de la metrica grèga que tèn à l'encòup de la pròsa e de la poesia.

logagnosia n.f. Impossibilitat de reconóisser un mòt parlat ò escrich.

loganiacea n.f. *Loganiaceas*: Familha de plantas de l'ordre dei gencianalas, qu'enclàuson notadamente de plantas eqüatoriali velenoï que dónon l'estriçnina, la brucina e lo curare.

logar vt. (*lògui*) 1. Donar ò pilhar en locacion. Sin.: **fitar**. 2. Retenir per avança: *Logar una plaça d'espèctacle*. 3. Pilhar quauqu'un au sieu servici m'una paga à la clau. 4. (mar.) Naular; naulejar. 5. Arrendar. ♦ **si logar** v.pr. Si metre au servici de quauqu'un m'una paga à la clau.

logaritme n.m. (mat.) *Logaritme d'un nombre real positiu dins un sistema de basa a positiva* ò, mai simplament, *logaritme*: Expauant de la potència à la qual cau elevar *a* (diferent de 1) per retrovar lo nombre considerat (simb.: log). ◇ *Logaritme natural* ò *neperian d'un nombre*: Logaritme d'aqueu nombre dins un sistema que la sieu basa es lo nombre *e* (simb.: ln). ◇ *Logaritme vulgari* ò *decimal d'un nombre*: Logaritme d'aqueu nombre dins un sistema que la sieu basa es 10 (simb.: lg).

logaritmic, a adj. Relatiu ai logaritmes. ◇ *Escala logaritmica*: Tala que li grandors representadi graficament lo son per de nombres ò de longuessas proporcionals au logaritme d'aquel grandors.

logatari, ària n. Afitaire, persona que pilha en locacion (un apartament, etc.). Var.: **locatari**.

logatge n.m. (dr.) Contracte per lo quau una persona s'engatja à laissar à una autra la gaudença d'un ben per un temps donat ò à faire quauqua ren per ela. Sin.: **contracte d'empresa**. Sin.: (mar.) **naulatge**.

logatier, a n. Persona que dona en locacion. Sin.: (mar.) **naulejaire**. Var.: **logadier**.

logatiu, iva adj. Locatiu.

loggia n.f. (it.) (arquit.) Lòtja.

logic, a adj. 1. Conforme ai règles de la lògica, de la coerença, dau boan sens. Sin.: **incontestable, indenegable, categoric, indiscretible, conforme, racionau, demostrat, certan, rigorós**. ◇ *Lèis logiqui*: Ensèms dei formulas que represènton un encadenament de proposicions dins un discors vertadier dins toi lu cas, es à dire independentament de la veritat ò de la faussetat dei proposicions que li figúron. ◇ *Analisi logica*: Analisi dei proposicions de la frasa, per oposicion à l'*analisi gramatical* qu'estúdia lu tèrmes de la proposicion. 2. Si di de quauqu'un que rasona d'un biais coherent.

logica n.f. Lògica (it.).

lògica n.f. (it.) 1. Sciença dau rasonament, abstraccion facha de la matèria à la quala s'aplica e de tot procèsus psicologic. ◇ *Lògica matematica*: Teoria scientifica dei rasonaments, qu'exclue lu procèsus psicologics e que si partatja en *calcul dei proposicions* e *calcul dei predicats*. 2. Biais de rasonar just, metòde, seguida coerenta d'ideas: *La sieu conversacion manca de lògica*. 3. Ensèms dei procediments cognitius; lo sieu estudi. 4. Ensèms dei relacions que règlon lo funcionament d'una organisacion ò l'aparicion de fenomènes: *La lògica dau vivent*. Var.: **logica**.

logicament adv. D'un biais logic.

logicial n.m. (inform.) Var.: **logiciau**.

logicial, a adj. (inform.) Relatiu à un logicial, à de logicials: *L'oferta logiciala, una seguida logiciala*. Var.: **logiciau**.

logician, a n.m. Especialista en lògica.

logiciau n.m. Logicial.

logiciau, ala adj. Logicial.

logicisme n.m. 1. (filos.) Tendença à faire prevaler la lògica dei rasonaments sobre lo sieu aspècte psicologic. 2. Doctrina segond la quala li matematicas serón

sotamessi à la formalisacion de la lògica e li serón reduchi.

logicista adj. e n. Que pertòca ò que sostèn lo logicisme.

logís n.m. (lit.) Lotjament.

logistic, a adj. 1. Relatiu à la logistica militària. ◇ *Sostèn logistic*: Mission qu'assegúron lu organismes dei servicis dei armadas (material, intendença, santat, etc.). 2. Que pertòca lu metòdes e lu mejans d'organisacion d'una operacion, d'un procèsus.

logistica n.f. 1. Ensèms d'operacions qu'an per tòca de permetre ai armadas de viure, de si desplaçar, de combatre e d'assegurar li evacuacions e lo tractament medical dau personal. 2. Ensèms de metòdes e de mejans relatius à l'organisacion d'un servici, d'una empresa, etc., e que comprèn li manutencions, lu transpoarts e lu condicionaments. 3. (Vièlh) Nom ancian de la part de l'algebra que tracta li quatres règlas. ◇ *Logistica matematica*: Lògica matematica. ◇ Nom donat à la lògica modèrna en tant que sciència combinatòria.

Lògica matematica.

logistician, a n. Especialista de la logistica.

logiteca n.f. Biblioteca de logicials.

lògo n.m. ['lògo] (Abreviacion correnta de *logotype*) Representacion grafica d'una marca comerciala, d'un nom de marca. Sin.: **visual, visuai**.

logocentrisme n.m. Especificacion de la metafisica coma metafisica dau lengatge.

logoclonia n.f. Repeticion espasmodica de la mema sillaba au mitan ò à la fin d'un mòt.

logodorenc, a adj. e n. Dialècte sardo parlat dins lo centre e lo nòrd-oèst de Sardenha.

logofania n.f. Incarnacion dau verbó divin.

logofasia n.f. Forma d'afasia, caracterizada per la perda dau lengatge articulat correcte.

logofil(e), a adj. Que li agrada de parlar, de faire de discors.

logofobia n.f. Paur de s'exprimir per la paraula.

logografe n.m. 1. Istorian anterior à Erodòte. 2. Dins l'Antiquitat grèga, retor encargat de la redaccion per lu autres dei acusacions ò dei plaidejats.

logografe n.m. 1. Nom donat ai promiers istorians antics. 2. En Grècia antica, professional de l'art oratòri, que s'encargava per lu autres de redigir acusacions ò plaidejats. 3. Estenografe que practicava la logografia.

logografia n.f. (ling.) Logografisme.

logografia n.f. 1. Estenografia en usatge en França à l'Assemblada nacionala constituenta, pi à la Legislativa. 2. Écriture qui utilise des logogrammes.

logografic, a adj. Relatiu à un logografe.

logografisme n.m. (ling.) Sistema grafic que transcriu lu messatges lingüistics au niveau de la promiera articulacion, es à dire au niveau dei monemas. Var.: **logografia**.

logograma n.m. Dessenh representatiu d'una nocion (*logograma semantique* ò *ideograma*) ò d'una seguida fonica constituïda per un mòt (*logograma fonetic* ò *fonograma*).

logografie n.m. Enigma dins la quala si compàuon, m'ai letras d'un mòt, d'autres mòts que cau devinar, coma lo mòt principal.

logolalia n.f. Logorrea.

logolatria n.f. Culte dei mòts que son tenguts per d'objèctes sacrats dotats d'una potència magica.

logomancia n.f. Divinacion per la paraula.

logomaquia n.f. 1. Assemblatge de mòts vuëis dins un discors, dins un rasonament. 2. (lit.) Discussion sobre lu mòts, ò dins la quala lu interlocutors emplegon lu memes mòts dins de sens diferents.

logomaquic, a adj. Que tèn de la logomaquia.

logomarca n.f. Logotipe.

logomètre n.m. Aparelh previst per mesurar lo raport de doi grandors electriqui.

logomorfisme n.m. Caractèr de cen qui s'exprimisse coma un lengatge.

logonevròsi n.f. Trebolici dau lengatge associat à una nevròsi.

logopatia n.f. Trebolici dau lengatge e de la paraula.

logopedia n.f. Educacion, reeducacion du lengatge. Sin.: **logoterapia**.

logoplegia n.f. Incapacitat de parlar.

logorrea n.f. Molon de paraulas desordenadi e rapidi, que si poàdon rescontrar dins d'unu estats d'excitacion psiquica. Sin.: **logolalia, verbomania**.

logorreïc, a adj. Relatiu à la logorrea.

lògos n.m. (mòt grèc) ['lògos] 1. Racionalitat sobrina, concevuda coma aquela que governa lo monde, dins d'uni filosofias. 2. (teol.) Vèrbo eterne encarnat, dins l'Evangèli de sant Joan. 3. Dins la teologia crestiana, tèrme que nomena la segonda persona de la Trinitat.

logosemiotica n.f. Caracteristica d'una varietat d'amnesia.

logosfera n.f. La paraula, considerada coma un mitan per l'òme.

logosillabic, a adj. Si di d'una escriptura dins la quala un signe vau una sillaba ò de sillabas de la lenga.

logospasma n.m. Emission espasmatica e repetida d'unu mòt ò parts de mòts que s'obsèrva de còups que li a dins l'epilepsia.

logotaquigrafe n.m. Logografe, estenografe, dau temps de la Revolucion francesa dau 1789.

logotaquigrafic, a adj. Relatiu au logotaquigrafe.

logoterapia n.f. Logopedia.

logoteta n.m. Administrator dei finanças dins l'Empèri bizantin, que respondia en nom de l'Emperaire ai ambassadors etrangiers e ai demandas dei subjèctes.

logotype n.m. 1. Grope de caractèrs fonduts en un solet blòc per rendre mai rapide la composicion tipografica. 2. Inicialas, mòts, grafics que singularison una marca. Lo logotype (ò lògo) deu permetre de reconóisser à la promiera ulhada una empresa ò un produch. Sin.: **logomarca**.

logre n.m. Nau à vela que comprèn generalament doi aubres mé de velas au tèrc.

loguier n.m. Fit.

loira n.f. Lúria.

loís n.m. 1. Anciana moneda d'aur francesa, de pauc ò pron 7 g, à l'efigia de Loís XIIIⁿ e dei sieus successors. 2. Pèça d'aur francesa de 20 F, finda sonada *napoleon*.

lomanhòu, òla adj. e n. De Lomanha.

lombs n.m. pl. (anat.) Regions de l'esquina situadi de cada costat de la colomna vertebral, en dessota de la gàbia toracica, en dessobre de la creta iliaca. Sin.: **rens**.

lombalgia n.f. Dolor de la region lombària. Sin.: **mau de rens**.

lombalisation (zacion) n.f. (patol.) Anomalia de la promiera vertebra sacrada que pòu provocar de dolors intensi per lo fach d'estar destacada dau demai dau sacre.

lombar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai lombs.

lombària n.f. Vertèbra lombària.

lombard, a adj. e n. De Lombardia.

lombarda n.f. Vent que bofa de la plana lombarda e dau Piemont. Quora aquela d'aquí es escaufada, la lombarda s'enuça e escompassa la cresta de l'Aup per s'abrirar dins li valadas de Provença orientala e de Gavotina (Ubaia, Tinia). Si manifèsta en lu mes en "r" e mai que tot en fevrier.

lombartròsi n.f. (patol.) Artròsi de la colomna lombària que genera de lombalgias persistenti.

lombet n.m. Filet (de poarc). Sin.: **lonja**.

lomebeu n.m. Diafragma, bisteca dei maseliers.

lombo n.m. Pinha de pin que non es encara dubèrta.

lombosacrat, ada adj. Relatiu au sacrum e à la quinta vertèbra lombària: *Articulacion lombosacrala*.

lombostat n.m. Corset ortopedic, destinat à sostener la colomna vertebral lombària e sacrada.

lombotomia n.f. (cirur.) Dubertura cirurgicala de la region lombàri.

lombric n.m. Vèrp anelide oligocèt, correntament sonat *vèrp de terra*, que cava de galarias dins lo soal umide, que s'en noirisse, e contribuisse ensinda à la sieu aeracion e à la sieu fertilitat.

lombrical, a adj. (anat.) Que pertòca lu pichoi muscles de la man e dau pen, alongats e fusifòrmes coma de lombrics. Var.: **lombricau**.

lombricau, ala adj. (anat.) Lombrical.

lombricoïde, a adj. Que la sieu forma sembla aquela dau lombric.

lombricosi n.f. Preséncia de vèrps dintre lu budeus.

lombricul(e) n.m. Pichin lombric dei aigas doci.

lombricultura n.f. Elevatge de lombrics destinats à la produccion d'engrais.

lòna n.f. Loana.

lòng, a adj. 1. Qu'a una mesura donada d'una extremitat à l'autra: *Lòng de cent mètres*. ◇ Que s'estende sus una granda distança, una granda longuessa. ◇ Que si caracterisa per la sieu longuessa, per op. à un tipe normal mai cort ò à un tipe plat, redon, etc. 2. Qu'a una durada donada: *Una aspèra lònga de doi oras*. ◇ Que dura longtemps: *Lo viatge es estat lòng*. ◇ (fon.)

Sillaba, vocala lònga ò lònga, n.f.: Que la sieu durada d'emission es sensibla (per op. ai *brèvi*). ◇ (fam.) Si di d'una persona que mete totplen de temps à faire quauqua ren: *Lòng à capir*. 3. Si di d'una òbra, d'un discors, d'un tèxto qu'a un desenvolapament important.

lòng n.m. 1. Longuessa: *Una taula de 2 m de lòng*. Var.: **longor**. 2. *Tombar dau sieu lòng*: S'acipar dins tota la sieu longuessa. ◇ *Au lòng, tot au lòng*: Completament, dins la totalitat, sensa acorchar. ◇ *En lòng e en larg*: Dins li doi dimensions, sota toi lu aspèctes. ◆ loc. prep. *Au lòng de, lo lòng de*: En costejant: *Lo lòng de la ribiera*. ◆ adv. *N'en dire lòng*: N'en dire topplen. ◇ *N'en saupre lòng, la saupre lònga*: Èstre ben informat. ◇ *La menar lònga*: Faire tròup durar (un discors, una messa, etc.). Sin.: **longanhejar**.

lònga n.f. 1. (ling.) Sillaba lònga. 2. (mús.) Nòta lònga. 3. Juèc de bòchas dins lo quau lo bochin si manda à 15-20 m e lo tiraire deu efectuar tres sauts denant de mandar la sieu bòcha. Sin.: **juèc provençau**. 4. À la lònga: M'au temps que passa: *À la lònga, si finisse per oblidar*. ◇ *De lònga*: Despí foarça temps, li a beu temps, de temps.

longamai loc. adv. Per longtemps encara.

longament adv. Pendent un lòng moment.

longanya n.f. 1. Persona tràup lònga à agir, que lambina. Sin.: **pachonier, musaire, molastrós, pastamoala**. 2. Caua tràup lònga.

longanhejar vi. Faire durar tràup longtemps, la menar lònga. Sin.: **musardejar, longuejar, landrejar**.

longanime, a adj. (lit.) Que moastra de longanimitat. Sin.: **pacient**.

longanimitat n.f. (lit.) 1. Paciença à suportar lu pròpris maus. Sin.: **endura**. 2. Indulgença que poarta à perdonar en plaça de punir.

longaràs, assa adj. Excessivament lòng. Var.: **longarut, longàs**.

longaria n.f. Discors mai que lòng.

longarut, uda adj. Longaràs.

longàs, assa adj. Foarça lòng. Var.: **longaràs, longarut**.

lòngcorrier n.m. 1. Avion de transpoart destinat à volar sus de distanças lòngui (6000 km au manco). 2. Nau que fa una navigacion de lòng cors.

lòng cors n.m. (mar.) Navigacion complida en delà dei limits venents: au Nòrd, lo 72ⁿ degràs de lat. Nòrd; au Sud, lo 30ⁿ degràs de lat. Nòrd; au Ponent, lo 17ⁿ degràs 20' de long. Oèst dau meridian de Greenwich; au Levant, lo 46ⁿ degràs 20' de long. Èst dau meridian de Greenwich. Islàndia e li sieu aigas territoriali non son consideradi en tant que navigacion au lòng cors.

longevitat n.f. 1. Lònga durada de vida. 2. Durada de vida en general.

longicòrne, a adj. Qu'a li còrnas lòngui. ◆ n.m. (zool.) Capricòrne.

longilinhe, a adj. Si di d'una persona granda dei membres lòngs e fins.

longimetria n.f. Mesura dei distanças de ponchs inaccessibles.

longinèl, a adj. Lòng e esfilat.

longipenne, a adj. Qu'a li alas lònguis.

longiròstre, a adj. Qu'a un bèc lòng. ◆ n.m. pl. Familha d'auceus escaciers caracterizada per un bèc lòng, fin e, de còups que li a, flexible.

longitarse n.m. Pichin inseète negre que viu sus li plantas erbaceï, que la sieu larva ataca à la raïç.

longitudua n.f. Angle dièdre format, en un luèc donat, per lo meridian dau luèc m'aqueu de Greenwich, e comptat de 0 à ± 180°, à partir d'aquesta origina, positivament vèrs l'oèst, negativament vèrs l'est.

longitudinal, a adj. Qu'es fach dins la longuessa, dins lo sens de la longuessa: *Una copa longitudinala*. Var.: **longitudinau**.

longitudinalment adv. Dins lo sens de la longuessa.

longitudinau, ala adj. Longitudinal.

lòngmetratge n.m. Film que la sieu durada despassa una ora.

longor n.f. Longuessa.

longorut, uda adj. Oblòng. Var.: **longarut**.

longtemps adv. Pendent un lòng espaci de temps.

Sin.: **de lònga**.

longues(s)a n.f. 1. Dimension d'una caua dins la sieu estenduda mai granda (per op. à *larguessa*). ◇ Mesura dau costat mai grand d'un rectangle. ◇ Distança entre li extremits d'un segment. ◇ Valor de la diferença entre li bòrnas inferiora e superiora d'un interval. ◇ (mar.) *Longuessa entre perpendicularias*: Tocant una nau, distança que dessepara, dins lo plan longitudinal, la perpendicularia de davant que passa per l'interseccio de la ròda de proa mé la linha de flotason à carga plena, e la perpendicularia de darrier mé l'interseccio de la ròda de popa m'aquela linha de flotason. 2. Unitat de mesura egala à la longuessa d'un cavau, d'un veïcule, d'una embaracion, etc., e que sièrve à determinar la distança entre lu concurrents à l'arribada d'una corsa: *Ganhar d'una corta longuessa*. 3. (espòrts) *Saut en longuessa ò longuessa*: Espròva que consistisse à sautar lo mai luènh possible, après una corsa d'abriwa. 4. Espaci de temps qu'una caua dura. ◇ Durada superiora à la normala, durada excessiva.. ◆ pl. Desvolopaments lòngs e inutiles (dins un tèxto, un film, etc.).

longuet, a adj. (fam.) Que dura un pòu tràup longtemps, qu'es un pauc trop lòng.

longuier, a adj. e n. Lòng à pilhar une decision. Sin.: **trastejaire, indecís**.

lonja n.f. *Lonja de poarc*: Part superiora dei regions cervicala, lombària e sacrada. Sin.: **lombet**. ◇ *Lonja de vedeu*: Tròc de carn que correspoande ai lombas. Sin.: **noseu**.

look n.m. (fam.) Aspècte, imatge que quauqu'un ò quauqua ren dona; estile. Sin.: **aparença, presentacion, mina,biais**.

looping n.m. [lu'ping] (mòt anglés) Bocla verticala qu'un avion fa dins lo ciel. Sin.: **voutejada, bocla**.

lop, loba n. 1. Mamifèr carnivòr, dau pelam gris jaunastre, que viu dins li forêts d'Euròpa, d'Àsia e d'Amèrica (Familha dei cinides). ◇ *Lo lop urla*: Manda lo sieu crit. ◇ *Urlar m'ai lops*: Si jónher ai autres per criticar ò atacar. ◇ *Lop de mar*: Marin experimentat. 2. Nom donat à divèrs pei voraç. 3. Mièja màsquerada de velut ò de satin negre. 4. *Lop cervier ò cervier*: Linx.

lópia n.f. 1. (bot.) Excreissença lignoa que vèn sus lo fust e sus li brancas de divèrs aubres. Sin.: **exostòsi**. 2. Quist sebaceu de la peu.

loquaç, a adj. Que parla totplen. Sin.: **parlier, barjacaire, verbiós, charraire, parlaire, verbiós**.

loquacitat n.f. Fach d'estre loquaç, disposicion à parlar totplen. Sin.: **vèrbia, facóndia, verbiositat**.

loquet n.m. Pichina lèva qu'empacha una ròda dentada de virar dins lo sens contrari au sieu movement normal.

lor pron. pers. COI (rare en niçard) Li. ◆ adj. poss. Per la 3ª persona dau pl. (rare en niçard) Lo sieu, la sieua.

loran n.m. (mar.) Procediment de navigacion permetent de determinar la posicion d'una nau ò d'un avion.

lorandita n.f. Arseniosulfur naturau de talli.

lorantacea n.f. *Lorantaceas*: Familha de plantas parasiti coma lo visc.

lord, a adj. 1. Que pea, que non si pòu portar ni bolegar facilament en rason dau sieu pes. Contr.: **leugier**. ◇ Dins divèrs espòrts individuals (bòxa, judò, etc.), qualifica una categoria de pes. 2. Que la sieu densitat es auta. ◇ *Aiga lorda*: Liquide (D_2O) que sembla l'aiga ordinària ma que dins li sieu molècules lo deutèri, isotòpe de l'idrogène, pilha la sieu plaça; s'emplega per ralentir lu neutrons dins d'un reactors nuclearis. 3. Que mete en òbra de mejan (tecnics, financiers, etc.) importants: *Cirurgia lorda*. 4. Si di d'un soal compacte, que vèn à mau per lo laurar. 5. Si di d'un aliment dificile à digerir. Sin.: **greós**. 6. *Temps lord*: Temps gris, qu'anòncia la chavana. 7. *Soam lord*: Soam prefond. 8. Que si pòu dificilament suportar, faire, en rason de la sieu quantitat, de la sieu foarça, de la sieu violença, etc.: *Una carga lorda*. ◇ *Aver la man lorda*: Picar foart; pear ò vuar en tròup granda quantitat (per es. un ingredient en coïna). Sin. (1 à 8): **gravós, peant**. 9. Que manca de finesa, d'intelligença: *Un esperit lord*. 10. Balord. Sin. (9 e 10): **espés**. 11. (mar.) *Crosaire lord*: Crosaire que lo sieu desplaçament despassa dètz mila tonas. ◆ adv. 1. *Pear lord*: Aver un pes mai elevat que la mejana; Aver una granda importança. 2. (pop.) *N'i a pas lord*: N'i a pas gaire.

lòrd n.m. ['lòrd] (mòt anglés) 1. Títol usual dei pars britanics (ducs, marqués, còmtes, vescòmtes e barons). 2. Membre de la Cambra dei lòrds. 3. (anc.) *Lòrd de l'Amirautat ò lòrd de la mar*: En Anglatèrra, ministre de la Marina fins au 1964). 4. *Lòrd-luèctenent*: Dins lo Reiaume Unit, representant dau sobeiran en lu

comtats. 5. *Lòrd-cònsol*: Primier magistrat dei vilas grandi britaniqui.

lordament adv. 1. M'un grand pes. Sin.: **gravosament**. 2. De tot lo sieu pes: *Caire lordament sus lo soal*. 3. Grossierament: *S'enganar lordament*.

lordàs, assa adj. Foarça espés, malensenhat, pacanard.

lordés, esa adj. e n. De Lorda.

lordinha n.f. 1. Lorditge. 2. Pesantor.

lorditge n.m. Vertitge. Var.: **lordinha**.

lordon, a adj. e n. 1. Un pauc balord. 2. Enfant d'un balord.

lorenc, a adj. e n. De Lorena. ◆ n.m. Dialècte de la lenga d'oïl parlat en Lorena.

lòri n.m. Pichin papagau d'Oceània.

loricari n.m. Peis originari d'Amèrica dau Sud, vesin dau pais-cat (Lòng de 10 à 15 cm, familia dei silurides).

loriquet n.m. Pichin papagau d'Índia, de Malàisia e dau Pacific oèst, dau plumatge vèrd.

lòris n.m. Mamifèr primata d'Índia, nuechenc (Lòng de 20 cm, sotòrdre dei lemurians).

losange n.m. Lausange.

losanjat, ada adj. Lausanjat.

lòt n.m. 1. Part que revèn à cadun dins un partatge. 2. Cen que si ganha dins una lotaria, un lòto: *Tirar lo gròs lòt*. 3. Lotaria; lòto. 4. (fig. lit.) Cen que revèn à cadun, cen que lo destin réserva à cadun. Sin.: **astre, destinada, astrada**. ◇ Expr.: *Aqueu que juèga en lòt, s'en va en roïna au tròt*. 5. Ensèms d'articles, d'objèctes assortits, de mèrc vendudi ensèms. 6. Fraccion d'un terren destinat à èstre vendut en parcèlas. 7. (inform.) Ensèms finit de travalhs destinats à èstre tractats d'un còup mai tardi. ◇ *Tractament per lòts*: Mòde d'esplecha d'un computador dins lo quau lu programas que dévon èstre executats son mes en resèrva dins lo sieu ordre d'arribada pi mes en òbra periodicament un après l'autre en fucion dei sieu prioritat eventuali.

lòta n.f. Peis d'aiga doça de la carn estimada, que la sieu segonda nadarèla dorsala es foarça longa (30 à 70 cm de long, fins à 4 kg de pes, familia dei gadides). ◇ *Lòta de mar*: Baudròi, janèli.

lotar vt. (lòti) Lotejar.

lotaria n.f. 1. Juèc d'azard que consistisse à tirar au sort de numèros que desígnon de bilhets gagnants e dónon drech à de lòts. 2. (fig.) Cen qu'es sotamés à l'azard: *Es una vertadiera lotaria*.

lotejaire, airitz n. Persona que loteja un terren.

lotejament n.m. 1. Partiment d'una proprietat per lòts, en vista de bastir d'abitacions. 2. Ensèms dei abitacions bastidi sus un lotejament. Var.: **lotiment**.

lotejar vt. 1. Partir en lòts: *Lotir un terren per lo vendre*. 2. Metre en possession d'un lòt. Var.: **lotar**.

lotgeta n.f. 1. (arquit.) Pichin obratge en estraplomb, de plan alongat, m'un plan solet. 2. Pichina lòtja.

lotgista n. Jove artista autorisat à intrar en lòtja per participar à un concors.

lotir vt. (lotissi)

lòtja n.f. 1. Pichin local à l'entrada d'un immòble, que sièrve generalament d'abitacion à un gardian. 2. (arquit.) galaria, lo mai sovent largament dubèrta sus lo defoara m'una colomnada ò d'arcadas. Var.: **loggia** (it.). 3. Compartiment dins una sala d'espectacle: *Una lòtja de balcon.* ◇ (fam.) *Èstre ai promieri lòtjas:* Èstre ben plaçat per vèire, per seguir lo debanar d'un eveniment quau que sigue. 4. Pichina pèça dont si prepàron lu artistas (cantaires, actors, etc.). 5. (bèi-arts) Atalhier dont es isolat cada escolan que participa à d'un concors. 6. (biol.) Cavitat que contèn un organe; compartiment que contèn un individú d'una colonia animala. 7. Luèc dont s'acàmpon lu francmaçons. ◇ (m'una majuscula) Cellula maçonica, grop de francmaçons recamps sota la presidència d'un venerable. ◇ *Granda Lòtja:* Federacion de Lòtjas.

lotjable, a adj. Abitable. Sin.: **albergable, aubergable.**

lotjada n.f. Bilhet de lotjament. Sin.: **albergada, aubergada.**

lotjaire, airitz n. Persona que fita de cambras mobladi. Sin.: **albergaire, aubergaire.**

lotjament n.m. 1. Accion de lotjar; fach de si lotjar. 2. Part abitada d'una maion, d'un immòble; local d'abitacion. 3. Sin.: **albergament, aubergament, apartament.** Luèc, cavitat dont quauqua ren si vèn lotjar: *Lo lotjament de l'articulacion.*

lotjar vi. (*lòtgi*) 1. Aver la sieu residença abituala ò provisòria dins un luèc donat, abitar. Sin.: **restar, demorar, viure, estar de maion.** 2. Trovar plaça: *Lu mieu mòbles non porrón lotjar dins un apartament.* ◆ vt. 1. Procurar un luèc d'abitacion, una sosta à: *Lotjar un amic.* 2. Faire intrar, faire penetrar: *Li an lotjat una bala dins l'espatala.* ◆ **si lotjar** v.pr. Si trovar un lotjament.

lòto n.m. 1. Juèc d'azard dins lo quau lu jugaires an de cartons numerotats que n'en recuèrbon li casas à mesura que son tirats lu numèros correspondents. 2. *Lòto esportiu:* Juèc basat sobre lu pronostics esportius (en particular li partidas de balon).

loton n.m. Aliatge de coire e de zinc (fins à 45%), ductile e malleable. Sin.: **coire jaune.**

lotonar vt. 1. Efectuar lo lotonatge de. 2. Garnir de fieus de loton.

lotonatge n.m. (metall.) Disposicion, per electrolisi, d'una jaça de loton à la susfàcia d'una pèça.

lòtus n.m. 1. Planta representada per divèrsi espècies ornamentals, qu'en realitat son de ninfeas. 2. (bot.) Planta erbacea vivaça de la familia dei Fabaceas, correntament cultivada coma planta forratgiera (*Lotus corniculatus*). Sin.: **jaunissa, treule cornut.**

loxodromia n.f. Linha que talha lu meridians sota un angle constant; rota d'una nau ò d'un avion que seguisse totjorn lo meme cap.

loxodromic, a adj. Relatiu à la loxodromia.

L.P. n.m. Liceu professional.

Lr Simbòle dau laurenci.

L.S.D. n.m. (de l'alemand *Lyserg Säure Diäthylamid*) Derivat de l'acide lisergic, allucinogène de sintesi

qu'agisse en modificant li sensacions visuali e auditivi. Sin.: **lisergamide, lisergide.**

Lu Simbòle dau luteci.

lu art. Article definit masculin plural.

lubric, a adj. Qu'a ò que manifesta una inclinacion excessiva per lu plasers carnals, la luxura. Sin.: **libidinos, lasciu, sensual.**

lubricament adv. Mé lubricitat.

lubrificator, tritz adj. e n.m. Lubrificant.

lubricitat n.f. Caractèr lubric de quauqu'un, de quauqua ren.

lubrificacion n.f. Accion de lubrificar.

lubrificant, a adj. e n.m. Si di d'un produch que lubrifica. Var.: **lubrificador.**

lubrificar vt. (*lubrifiqui*) Graissar, ónher, per diminuir lo fretament e facilitar lo fonctionament.

luca adj. e n.f. Varietat d'oliva.

lucal n.m. Luquier.

lucan, a adj. e n. De Lucània. ◆ n.m. Dialècte parlat en Lucània e en Basilicata.

lucanide n.m. *Lucanides:* Familha de coleoptèrs.

lucada n.f. Alucada.

lucar vt. (luqui) Alucar.

lucàrias n.f. pl. Dins l'Antiquitat, fèsta dei boasc sacrats.

luceramenc, a adj. e n. De Luceram.

lucernari n.m. 1. Ofici religiós celebrat au calabrun. 2. Potz encavat au s. IVⁿ per permetre l'entrada ai Catacombas de Roma.

lucernària n.f. Medusa acalèfa foarça comuna, que viu fixada ai èrbas marini.

lucha n.f. 1. Afrontament, combat entre doi personas, doi gropes, que cadun s'esfoarça de faire trionfar la sieu causa ò d'impauar la sieu dominacion à l'autre. Var.: **luta.** ◇ *Lucha dei classas:* D'après lu marxistas, conflicte qu'opaua li classas sociali en doi gropes antagonistas, qu'un oprimisse l'autre, e que s'expliqueria en darriera instància per la proprietat privada dei mejans de produccion e seria lo motor de l'istòria. ◇ *Lucha per la vida:* Combat que mena cada individú, cada espècia, per assegurar la sieu sobrevida; concurrença vitala dei espècies qu'a per resultat, segond Darwin, la soleta sobrevivència dei mai aptes (selecccion naturala). 2. Espòrt de combat dins lo quau doi adversaris s'afrónton à mans nudi per temptar de metre l'autre sus l'esquina. ◇ *Lucha liura:* Lucha dins la quala li presas sus tot lo còrs son autorisadi. ◇ *Lucha grecoromana:* Dins la quala li presas poàdon èstre portadi unicament en dessobre de la cintura. 3. Ensèms d'accions menadi per véncer un mau, de dificultats: *Lucha contra una malautia.* ◇ (agric.) *Lucha biologica:* Biais d'aparar li culturas en emplegant de predators ò lu parasites naturals dei espècies que si voàlon eliminar. 4. Accion de doi foarças qu'agísson en sens contrari; antagonisme: *Lucha entre lo ben e lo mau.*

luchada n.f. Guinhada. Var.: **lucada.**

luchaire, airitz n. Persona que practica la lucha. Var.: **lutaire, luttator.**

- luchar** vi. Guinhar, donar una ulhada. Var.: **lucar**.
- luchar** vi. 1. Combatre à la lucha. 2. Intrar en lucha
mé quauqu'un, quauqua ren. Var.: **lutar**.
- luci** n. Barracuda. Sin.: **esfirena**.
- lucidament** adv. D'un biais lucide, embé luciditat.
- lucide, a** adj. 1. Qu'es en plena possession dei sieu
facultats intellectuali. 2. Clarveent.
- luciditat** n.f. Qualitat ò estat d'una persona lucida.
Sin.: **clarveença**.
- luciferasa** n.f. Enzima dei organes luminós de divèrsi
bèstias.
- luciferian, a** adj. (lit.) Que tèn dau diau, dau demòni.
- luciferian** n.m. Membre d'uni sèctas satanisti que
rendion un culte à Lucifer.
- luciferianisme** n.m. 1. Doctrina dei luciferians. 2.
Esquisma de Lucifer de Càlher, en seguida de la sieu
condamnation d'evesques pauc ò pron partidaris de
l'arianisme.
- luciferina** n.f. Substança contenguda dins lu organes
luminós de divèrsi bèstia, e que la sieu oxidacion en
presença de luciferasa provòca una emission de lutz.
- luciferisme** n.m. Corrent de pensada imprecís, que
presenta Lucifer coma un àngel de lutz (simbòle de
conoissença), que si rebèlla còntra l'autoritat que n'en
depende.
- lucifuge, uga** adj. (zool.) Que defugisse la lutz,
coma lu insecces que vívon en galària, notadament lo
termit dau boasc.
- lucilia** n.f. Mosca daurada que viu sus li flors e pòu
pondre sus la carn.
- lucimètre** n.m. Instrument de mesura meteorologic de
l'intensitat mejana dau raionament solari.
- lucina** n.f. Parpalhon que la sieu toara viu sus la
primavèra e l'agradela.
- luciòla** n.f. Coleoptèr luminós. Sin.: **luèrna, luseta**.
- luciti** n.f. (med.) Lesion cutanea causada per li
radiacions muminoï (espec. per una exposicion
prolongada au soleu).
- lucratiu, iva** adj. Que raporta de sòus, que crea un
profiech: *Un emplec lucratiu*. Var.: **lucrós**. Sin.: **ganhós, remunerator**.
- lucrativament** adv. D'un biais lucratiu. Var.:
lucrosament.
- lucre** n.m. Profiech recercat embé aviditat. Sin.:
ganhe, interès, remuneracion, benefici.
- lucrècia** n.f. Peis de la familia dei Labridats, que viu
sus li ròcas riqui en algas, generalament entre 20 e 25 m
de prefondor (*Syphodus tinca*, lòng de 40 cm).
- lucritge** n.m. Atrach per lo lucre.
- lucrós, oa** adj. Lucratiu.
- lucrosament** adv. Lucrativament. Sin.:
ganhosament.
- luctuós, oa** adj. Dolorós, funèbre, macabre.
- lucula** n.f. (astron.) Nom donat à de ponchs lusents e
alongats que si véon à la susfàcia dau Soleu.
- lucumon** n.m. (lat.) Magistrat sobran d'una ciutat
etrusca, cap civil, militari e religiós.
- luddisme** n.m. Organizacion e accion dei luddits.
- luddit** n.m. Membre d'una dei clicas d'obriers anglés
que, entre lo 1811 e lo 1816, s'organisèron per destrúger
li màquinas, que consideràron responsabli dau caumatge.
- ludic, a** adj. Relatiu au juèc: *Una activitat ludica*.
- ludicial** n.m. (inform.) Logicial de juèc. Var.:
ludiciau.
- ludian, a** adj. e n;m. (geol.) Període sobran dau
sistema eocène enclaus entre la bartonian e lo
sannoisian.
- ludiciau** n.m. Ludicial.
- ludion** n.m. Fiòla ò figurina vuèia, dubèrta dins la sieu
part inferiora e lestada per poder colar ò emergir dins lo
líquide dont si tròva en foncion dei variacions de pression
à la susfàcia liura dau líquide.
- ludisme** n.m. Comportament ludic.
- ludopata** n. Persona atracha per jugar de sòus.
- ludopatia** n.f. Tissa de jugar per de sòus.
- ludoteca** n.f. Luèc dont son recamps de juècs de tota
mena mes à la disposicion dau public.
- luèc** n.m. 1. Part circonscricha de l'espaci dont si situa
una caua, dont si debana una accion. Sin.: **endrech, caire, part, siti, emplaçament**. ◇ (mat., vièlh) *Luèc geometric*: Ensèms de ponchs que verifícon una
proprietat caracteristica. 2. Localitat, país, contrada. 3.
Edifici, local, etc., considerat dau ponch de vista de la
sieu destinacion, dau sieu usatge: *Luèc de travalh*. ◇
Luèc public: Luèc dont lo public a accès (parque, cinema,
cafè, etc.). 4. (Dins d'expressions) *En promier, en segond luèc*: Promierament, segondament. Sin.: **d'en primier, beu que primier**. ◇ *En derrier luèc*: Per finir. Sin.: **per acabar, d'en derrier**. ◇ *Donar luèc à*: Provocar,
produrre. Entirar. ◇ *Tenir luèc de*: Servir de, replaçar.
◇ *Li aver luèc de*: Li aver motiu de.
- luectenença (-éncia)** n.f. 1. Carga, grade de
luectenent dau rèi. 2. Residença dau luectenent dau rèi.
- luectenent** n.m. 1. Aqueu que replaça e segonda lo
cap. 2. Oficier que lo sieu grade es situat just en dessota
dau capitani. 3. (mar.) *Luectenent general dei armadas navali*: Dins la marina de l'Ancian Regime, oficier
general de grade superior à-n-aqueu de cap d'esquadra e
inferior à-n-aqueu de viceamiral. ◇ *Luectenent general dei galères*: Oficier general que comandava li galères
sota l'autoritat purament nomenala dau general dei
galères. ◇ *Luectenent d'una nau de comèrci*: Oficier
qu'assegurava li foncions d'oficier de vella e la bailia
d'un servici. ◇ *Luectenent de poart*: Adjonch dau
capitani de poart. ◇ *Luectenent au lòng cors*: Brevet
d'Estat inferior à-n-aqueu de capitani au lòng cors, que
non pòu comandar de bastiment de foart desplaçament.
◇ *Luectenent de vaisseau*: Oficier de marina que lo sieu
grade correspoande à-n-aqueu de capitani dins li armadas
de terra e de l'ària. 4. *Luectenent general dau reiaume*:
Persona que lo rèi de França designava per exercir
temporaneament lo poder à la sieu plaça. 5. (dins la
polícia) *Luectenent criminal*: Ancianament, magistrat

establit dins cada balhatge ò senescaucia per conóisser dei afaires criminals. ◇ *Luectenent general de polícia*: Magistrat qu'èra encargat de la direcccion de la polícia à París e dins li vilas principali dau reiaume, à partir de la fin dau s. XVIIⁿ. ◇ (äura) Grade donat à-n-aqueu qu'avant èra sonat *inspector*.

luectenenta n.f. Dins lo temps passat, esposa d'un magistrat ò d'un oficier dau grade de luectenent.

luectenent-coloneu n.m. Oficier dei armadas de tèrra e de l'ària que lo sieu grade es intermediari entre aqueu de comandant e aqueu de coloneu.

luènch adv. Luènh.

luènch, luench adj. Luenchenc. Contr.: **pròche, vesin**.

luenchenc, a adj. 1. Que si tròva à una granda distança dins l'espaci ò dins lo temps; alunhat, indirècte. Sin.: **alunhat**. 2. Absent, destacat de cen que si debana. Var.: **lunchenc**.

luenchenc n.m. 1. Plan situat à una granda distançça: *Dins lo luenchenc*. 2. (Sovent au pl.) Dins un tableau, un dessenh, part que representa lu luècs ò lu objèctes que son lo mai luènh. Var.: **lunchenc**.

luènh adv. À una granda distançça dins l'espaci ò dins lo temps. Var.: **luènch**. ◇ *Au luènh*: À una granda distançça. Sin. **enlà**. ◇ *De luènh*: D'una granda distançça; longtemps à l'avançça. ◇ *Anar luènh*: Aver de grandi consequençças; (au futur) èstre promés à un bèl avenir. ◇ *Anar troup luènh*: Exagerar, passar l'òsca. ◇ *Non anar luènh, non anar cercar luènh, anar gaire luènh*: Èstre sensa importança, sensa valor. ◇ *Vèire luènh*: Prevèire, anticipar per un espaci de temps long. ♦ loc. prep. *Luènh de*: À una granda distançça de. ◇ Per indicar una negacion renforçada: *Sieu ben luènh de voler partir*.

luèrna n.f. Coleoptèr luminós (Lòng 1 cm). Sin.: **luciòla, luseta**.

luetina n.f. Substança que s'emplegava en cutireaccion per lo diagnostic de la sifílis.

luetisme n.m. (patol.) Intoxicacion per lo treponema de la sifílis.

luffa n.m. (ar. *luff*) Cucurbitacea escalairitz dei encontradas caudi, que li filandras de la sieu frucha porgísson l'esponga vegetala.

lugar(n) n.m. Vènus (estela dau matin).

lugarnejar vi. Beluguejar.

lugubracion n.f. Elucubracion. Sin.: **desvari, armanacaria**.

lugubrament adv. D'un biais lugubre. Sin.: **sornament, macabrament, tenebrosament, tristament**.

lugubre, a adj. Qu'exprimisse ò inspira de tristum, sinistre. Sin.: **sorne, triste, menebre**.

luir vi. [ly'i] (*luissi*) 1. Emetre ò remandar de lutz. 2. (fig. lit.) Si manifestar coma una lusor: *Un pichin espèr luisse*. Var.: **lusir, líser**. Sin.: **lampejar, treslusir, dardalhar, esplendir, rebatre**.

luisença n.f. (lit.) Lusença.

luisent, a adj. Lusent. Sin.: **esplendent, treslusent**.

luishonés, esa adj. e.n. De Luishon.

lumbago n.m. (patol.) 1. Afeccion doloroa au niveau lombari e deuguda sovent à un esfoarç per auçar un pes ò à una torsion brusca. 2. (pop.) Mau de rens, d'esquina, reniera, torn de rens.

lume n.m. 1. Raionament emés per de còrs portats à auta temperatura (incandescença) ò per de còrs excitats (luminescença) e que lu uèlhs véon. Sin.: **lutz, esclare**.

■ Lo lume es fach d'onda electromagnetiqui, e la sieu velocitat de propagacion dins lo vuèi es de 299 792 458 m/s; si pòu finda considerar coma un flux de particulas energitiqui sensa massa, lu *fotons*. ◇ *Lume cendrat*: Lume dau soleu que la Tèrra remanda sus la Luna e que permete de destriar lo disc entier de la Luna quora si ve sota forma de creissent. ◇ *Lume negre ò lume de Wood*: Raionament ultraviolet invesible que provòca la fluorescència d'unu còrs. 2. Clartat dau soleu, jorn. 3. Esclairatge artificial; cen que produe aquel esclairatge (lampa, etc.): *Amurcir lo lume*. ◇ *Lume de paret*: Mena de lampas qu'es fixada sus una parete. ◇ (impròpri) Electricitat: *Aquela maion a lo lume à toi lu plans*. 4. (bèi arts) Part clara ò mai esclairada que li autri dins una pintura, un dessenh. Contr.: **ombra**. 5. Cen qu'esclaira l'esperit; element que fa capir: *Lo lume de la rason*. Sin.: **saber, capacitat intellectual, intelligència, gaube**. ◇ *Faire lume*: Donar la clau de quauqua ren, d'una afaire. ◇ *Metre au lume*: Senhalar, publicar, far conóisser. ◇ (negatiu pej.) *Aqueu es pas un lume*: Conoisse pas grand caua. 6. Orifici d'entrada e de sortida de la vapor dins lo cilindre d'una màquina à vapor e dins li parets d'un cilindre d'un motor de doi temps. 7. Dubertura practicada dintre lo canon dei anciani armas de fuèc d'ont èra enflambada la carga. 8. *Àngel de lume*: Àngel demorat fideu à Dieu. Contr.: **àngel dei tenèbras**. 9. *Eqüacion dau lume*: Durada mejana dau percors dau lume entre lo Soleu e la Tèrra. 10. *Vestit de lume*: Vestit dau torero. 11. *Li sèt Lumes*: Lu premiers sèt denhetaris d'una lòtja maçonica. 12. *Lume frèi*: Lume que non es produch per incandescença. 13. *Lume zodiacal*: Lusida blanca que seguisse ò davanteja lo Soleu, passat lo sieu trasmont ò denant lo sieu treslutz. 14. (mar.) Bateu que pesca m'au lamparo. 1532: «...una fusta que a donat la cassa als lumes de la Cieutat.» A.C. Arle. 15. Pesca au mejan dau lamparo. ♦ (pl.) 1. *Lu Lumes*: Movement filosofic que dominèt lo monde dei ideas en Euròpa au s. XVIIIⁿ. 2. Fanals d'un veïcule.

lumen n.m. Unitat de mesura dau flux luminós (symbòle lm), qu'es equivalenta au flux luminós emés dins un angle de 1 esteradian per una foant pontuala unifòrma situada à la cima de l'angle solide e qu'a una intensitat de 1 candela.

lumenier n.m. Plafonier.

lumenon n.m. Lume de gaire d'intensitat.

lumilhon n.m. Luminhon.

luminacion n.f. Quantitat de lutz que pica sus un jaç sensible per congegar un efècte fotografic determinat. La luminacion es lo produch de l'esclariment per la durada d'accion.

luminança (-ància) n.f. 1. (fis.) Quocient de l'intensitat luminoa d'una sufàcia per l'aire apparenta

d'aquela d'aquí, per un observator luenchenc (Unitat: lo cd/m²). 2. *Senhal de luminança*: Senhal que representa unicament li luminanças dei ponchs de l'objècte que s'en transmete l'imatge, en television.

luminari n.m. 1. Tot aparelh d'esclairatge (lampa, lustre, etc.). 2. Lampas, cierges emplegats dins lo culte cristian. 3. (astrol.) Lo Soleu e la Luna.

luminescència (-éncia) n.f. Caractèr pròpri à de substàncias nombroï d'emetre de lume à bassa temperatura, sota l'efècte d'una excitacion.

luminescent, a adj. 1. Relatiu à la luminescència. 2. *Tube luminescent*: Tube que contén un gas ò una vapor que s'illumina quora es sotamés à una descarga electrica.

luminhon n.m. 1. Extremitat dau farasson d'una candela alumada. 2. Pichin tròç de candela. 3. Lampa que difusa un lume deble. Sin.: **lumilhon, calen**.

luminisme n.m. Tendença picturala que favorisa lu efèctes de lutz e de clarescur.

luminista adj. e n. Relatiu au luminisme; artista que si manifesta per aquesta tendença.

luminofòre n.m. 1. (electron.) Pichin grun de matèria qu'emete de lutz, sota l'impacte d'un faisceu d'electrons, e que constituisse la jaça sensibla dei ecrans catodics. 2. Èstre viu provedit d'organes luminescents.

luminogène, a n. e adj. Element generator de lume.

luminós, oa adj. 1. Qu'emete ò remanda de lume: *Còrs luminós*. Sin.: **clarós, clarejant, esplendent**. 2. (fig.) Qu'a totplen de luciditat, de clartat: *Una explica luminoa*. ◇ (espòrts) De granda qualitat: *Una accion luminoa*.

luminosament adv. D'un biais luminós.

luminositat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es luminós. 2. (astron.) Quantitat d'energia raionada per un astre dins una unitat de temps.

lumitipa n.f. Màquina fotografica d'estamparia per compauar.

lump n.m. Peis ossós dei mars frèii, conoissut per lu sieus òus que sèmblon de caviar.

lumpenproletariat n.m. Dins la terminologia marxista, part dau proletariat contistuida per aquel qu'an minga ressorsa e caracterizada per l'absència de consciència de classa. Sin.: **gusalha, sarsavalha**.

luna n.f. 1. Satellit natural de la Tèrra. ◇ *Luna nova*: Fasa de la Luna dins la quala si tròva entre lo Soleu e la Tèrra e, per aquò, vira vers la Tèrra lo sieu emisfèr escur, cen que la rende invesible. ◇ *Luna plena*: Fasa de la Luna dins la quala si tròva à l'opauat dau Soleu per raport a la Tèrra e vira vers la Tèrra lo sieu emisfèr esclairat, cen que la rende vesibla sota l'aspècte d'un disc entier. ◇ *Luna rossa*: Lunason que comença après Pascas, entre lo 5 d'abriu e lo 6 de mai. ◇ *Èstre dins la Luna*: Èstre distrach, mancar d'atencion. ◇ (pop.) *Colhon de la Luna*: Nèsci, estaci. ◇ *Prometre, demandar la Luna*: Prometre, demandar l'impossible. ◇ *Luna de meu*: Promier temps après lo maridatge. Sin.: **noviatge**; periòde de boani relacions entre de personas quali que s'ígon (pusleu au començament d'aquel relacions). ◇ *Luna enrodada*: Ròtol à l'entorn de la Luna qu'anòncia

la pluèia. 2. Satellit natural d'una planeta quala que sigue. 3. (fig. fam.) *Li vièlhi lunas*: D'ideas despassadi.

lunacion n.f. Lunason.

lunada n.f. Caprici.

lunar(i), a (-ària) adj. 1. Que pertòica ò evòca la Luna. ◇ *Mes lunari*: Lunason. 2. (fig. lit.) Quimeric, extravagant: *Un projècte lunari*.

lunason n.f. Espace de temps que s'escorre entre doi luna nòvi consecutivi (pauc ò pron 29,5 jorns). Sin.: **mes lunari, mes lunari sinodic**. Var.: **lunacion**.

lunat, ada adj. (fam.) *Ben, mau lunat*: Dins de boani, de marridi disposicions d'umor.

lunatic, a adj. e n. De l'umor cambiadissa. Sin.: **capricios, estralunat**.

lunch n.m. (mòt anglés) Past leugir servit à l'ocasion d'una recepcion. Sin.: **manjadrech**.

lunchenc, a adj. Luenchenc.

lunchenc n.m. Luenchenc.

luneta n.f. 1. Instrument d'optica destinat à l'observacion dei objèctes alunhats (en partic. dei astres), que lo sieu objectiu es constituit d'una lentilha convergenta ò d'un sistema acromatic equivalent. ◇ *Luneta d'apròchi*: Luneta proveïda d'un redreiçaire d'imatge. ◇ (armas) *Luneta de ponchatge*: Luneta que sièrve à mirar un objectiu en lo grossissen. 2. Objècte vuèi dins lo sieu mitan, de forma circulària. ◇ Dubertura de la cuveta dei comuns. ◇ (mecan.) Aparelh fixe ò mobile, que sièrve de guida suplementària per una pèça de granda longuessa sus una màquina-autís. ◇ (mar.) *Luneta de la ròda de popa*: Orifici traucat dins la ròda de popa per lo passatge de l'aubre d'eliça. ◇ *Luneta arriera*: Vitre arrier d'un veïcule. 3. (arquit.) Part de vòuta en brèç que penètra dins la part montanta de la vòuta principala. 4. (fortif.) Obratge exterior d'una plaça, compauat de doi façans e de doi flancs, e que constituisse una posicion avançada dins un sistema bastionat. 5. (ornit.) Forqueta. 6. (pintura) Part superiora, cintrada, d'un tableau d'autar ò d'una pintura murala. ◆ pl. Belicres.

lunetaria n.f. Comèrci, mestier dau lunetier.

lunetat, ada adj. Que poarta de belicres.

lunetier, a n. Que vende de lunetas, de belicres.

luniforme, a adj. Qu'a la forma d'una luna.

lunisolar(i), a (-ària) adj. (astron.) Que tèn còmpte dei fasas de la Luna e dau movement dau Soleu.

lunistici n.m. (astron.) Posicion extrèma de la Luna, sigue la mai auta vers lo Nòrd, sigue la mai bassa vers lo Sud.

lunnita n.f. Fosfat idratat d'aram, en pichins cristals vèrd fosc.

luns n.m. Diluns.

lunula n.f. 1. Taca blanca en forma de creissant, situada à la basa de l'ongla umana. 2. Susfàcia limitida per doi arcs de cercle qu'an li memi extremitats, e que la sieu convexitat es virada dau meme costat. 3. Pichina bòstia formada de doi discs de vèire ò de cristal, enrodada

de metal daurat, que contèn l'òstia consacrada au centre de l'ostensòri.

lunura n.f. Deca dau boasc, inclusion d'aubier, en forma de creissent ò d'aneu, dins lo coar dau boasc.

lupanar n.m. Bordeu.

luperc n.m. Dins l'Antiquitat romana, membre de la confraria dei prèires que celebràvon lo culte de Faunus Lupercus.

lupercales n.f. pl. Fèstas annuali que si celebràvon dins l'Antiquitat romana lo 15 de fevrier, pròche d'una bauma, lo Lupercal, en l'onor de Faunus Lupercus, dieu dei tropeus.

lúpia n.f. 1. Lentilha de vèire convergenta que grossisse lu objèctes. ◇ *À la lúpia:* D'un biais minuciós.

lúpic, a adj. (med.) Relatiu au lupus; que sofrisse de lupus.

lupin n.m. Planta dei fuèlhas à pàumola, cultivada coma forratge ò per li sieu flors ornamentals dispauadi en espiga (Familha dei papilionaceas). Sin.: **favafoala**.

lupinòsi n.f. Intoxicacion que pertòca lo cavau en seguida à una ingestion sobriera de granas ò d'estrame de lupin.

lupulin n.m. Lupulina.

lupulina n.f. Pòuvera jauna producha per li flors femèlas de loblon, e que contèn de resinas qu'aromatísion la cervesa. Var.: **lupulin**.

lupus n.m. 1. Afeccion de la pèu, caracterisada per l'infiltracion dau dèrma per de fogaus tuberculós ò *lupòmas*. 2. *Lupus eritematos cronic:* Dermatòsi caracterisada per l'eritema, l'iperqueratòsi e l'atrofia cutanea.

luquet n.m. 1. Aparelh que sièrve à interrompre e à restablir la circulacion d'un fluide dins una canalisacion, au mejan d'un obturator comandat de l'exterior. Sin.: **canèla**. 2. Clau que comanda aquel obturator. 3. *Luquet d'incendi armat:* Ensèms constituit d'un luquet de la dubertura rapida e per un tube d'incendi provedit d'una lança racordat en permanença. 2. Cadenàs.

luquetaria n.f. 1. Industria, comèrci de luquets. 2. Lot tot dei luquets d'un apartament, d'un immòble, d'un sistema.

luquier adj. e n.m. Varietat d'olivier, originària de Luca (Toscana). Var.: **lucal**.

lur pron. pers. COI (rare en niçard) Li.

lurcho n.m. Rainard (La Trinitat). Sin.: **volp**.

lúria n.f. Carnívore mustelide aquàtic, dei patas à pàumola, que manja de peis e fornisce una pèu sedoa, preciosa perqué rara. Var.: **loira**. ◇ *Lúria comuna:* Que viu pròche dei cors d'aiga, dei paluds, en europa, en Àsia, en Amèrica, e fa fins à 80 cm de long. ◇ *Lúria de mar:* Que pòu pear fins à 40 kg, viu dins lo Pacific.

luscre n.m. Entrebrun.

lusent, a adj. Que lusisse. Var.: **luisent**. ♦ n.m. Aspècte d'una susfàcia que lusisse.

luscre n.m. Calabrun.

lusença (-éncia) n.f. Qualitat de cen que lusisse. Var.: **lusida, lusor, luisença**. Sin.: **esplendor, dardalhament, treslusida, treslusor**.

lusent, a adj. Que lusisse.

lúser vi. Luir, lusir.

lusèrna n.f. Planta forratgiera rica en proteïnas, sovent introducha dins li rotacions per entretenir lo soal en azòt (Familha dei papilionaceas).

luserniera n.f. Camp de lusèrna.

luseta n.f. Luciola.

lusi n.m. 1. Espècia de sèrps pròches dei vipèras. 2. Pichin peis marin que viu sota la sabla. Sin.: **anguila d'arena**. Var.: **lusilhon**.

lusida n.f. Lusença.

lusilhon n.m. Lusi.

lusir vi. (*lusissi*) Luir.

lusiment n.m. Esclat, lutz viva.

lusitanian, a adj. e n. De Lusitània, dau Portugal.

lusofòne, a adj. e n. De lenga portuguesa.

lusor n.f. 1. Clartat debla ò efemèra. Sin.: **entrelusida, trelusida, treslutz, claror**. 2. Esclat fugidís dau regard. 3. Manifestacion viva e passatgiera: *Una lusor d'intelligença*. Sin.: **ulhauç**.

lustracion n.f. (relig.) Rite de purificacion d'una persona ò d'un luèc.

lustrada n.f. Lustratge.

lustraire, airitz n. Obrier especialisat encargat dau lustratge dei pèus de forraduras.

lustral, a adj. 1. (relig.) Que sièrve à purificar. 2. (Antiqu.) Que si fa cada cinc ans: *Un sacrifici lustral*. Var.: **lustrau**.

lustrar vt. 1. Far luir, polir: *Lustrar la carroçaria d'una veitura*. Sin.: **aliscar**. 2. Rendre (un vestit) lusent per fretament, en lo frustant.

lustraria n.f. 1. Fabricacion dei lustres e dei aparelhs d'esclairatge. 2. Ensèms dei luminaris d'una maion.

lustratge n.m. Accion, biais de lustrar. Var.: **lustrada**.

lustrau, ala adj. Lustral.

lustre n.m. 1. (lit.) Període de cinc ans. 2. (au pl.) Període lòng: *Fa de lustres que si siam plus vists*. 3. (Antiqu.) A Roma, sacrifici de purificacion que si practicava cada cinc ans.

lustre n.m. 1. Esclat, caractèr lusent de quauqua ren. 2. Aparelh d'esclairatge decoratiu que si mete au plafond. Sin.: **lumenier, lampesier** (dins una glèia).

lustrina n.f. Estòfa de coton aprestada e lustrada.

lustror n.m. Pichina règla per netear lu miralhs, li vitrals, li veirinas.

lut n.m. Revestiment durcissent per dissecacion, emplegat per tapar ò recubrir lu objèctes au contacte dau fuèc.

luta n.f. Lucha.

lataire, airitz n. Luchaire.

lutar vt. Tapar mé de lut.

lutar vi. Luchar.

lutatge n.m. Accion de tapar mé de lut.

lutator, atritz n. Luchaire.

luteal, a adj. Luteïnic. Var.: **luteau**.

luteau, ala adj. Luteal.

luteci n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (Lu) de n° atomic 71 e de massa atomica 174, 97.	luxosament adv. D'un biais luxós. Var.: luxuosament .
lutecian, a adj. e n. De la vila de Lutècia (nom ancian de París). ♦ n. (geol.) Temps dau sistema paleogène, que correspoande à la formacion dei calcaris dins lo relarg de París.	luxuós, oa adj. Luxós.
lutecita n.f. Varietat de calcedònia.	luxuosament adv. Luxosament.
luteïna n.f. Progesteròna.	luxurejant, a adj. Que creisse, si desenvolopa embé abondança: <i>Vegetacion luxurejanta</i> . Sin.: prolific, abundós, opulent .
luteïnic, a adj. Relatiu au còrs jaune de l'ovari, à la progesteròna.	luxúria n.f. (lit.) Recèrca sensa retenguda dei plasers de l'amor fisic, dei plasers sensuials. Sin.: concupiscença, vici, lubricitat .
luteïnisacion (-izacion) n.f. Ensèms dei modificacions subidi per l'organisme femèla, sota l'influència de la secrecion de luteïna.	luxuriança (-ància) n.f. Estat, caractèr de cen qu'es luxurejant.
luteostimulina n.f. Ormona secretada per lo lòbe anterior de l'ipofisi, qu'agisse sus lo còrs saure de l'ovari.	luxuriós, oa adj. (lit.) Que fa vèire de luxúria. Sin.: libidinós, sensuau, lasciu, lubric .
luteran, a adj. e n. Qu'apartèn à la doctrina de Lutèr. Sin.: protestant, uganaud .	luxuriosament adv. Embé luxúria. Sin.: viciosament, lascivament .
luteranisme n.m. Ensèms dei glèias protestanti restacadi à Lutèr; doctrina teologia eissida de la pensada de Lutèr.	luzabet n.m. Lambèrt (Saòrge).
lutrin n.m. 1. Mòble m'un pupitre, fixe ò mobile, destinat à suportar lu libres dubèrts per n'en facilitar la lectura. 2. Relarg reservat ai cantors dins lo còr d'una glèia.	lycra n.m. (nom depauat) Fibra elastomèra emplegada dins la confeccion d'articles textiles qu'an una granda elasticitat.
lutz n.f. 1. Lume. 2. Dubertura facha dins lo canon dei armas de fuèc anciani, per la quala si metia lo fuèc à la carga. ♦ Dins lu instruments d'optica, pichin trauc per lo quau si ve l'objècte observat.	
luu n.m. Lop (peis). Sin.: lobàs .	
lux n.m. Unitat de mesura d'esclairament luminós (simb. Lx) equivalenta à l'esclairament d'una susfàcia que receu, d'un biais unifòrme, un flux luminós de 1 lumen per m ² .	
luxacion n.f. Desplaçament d'un oàs, de la sieu articulacion. Sin.: amaluc, deslogadura, deslogament, desmalugament, desmalugadura .	
luxar vt. Provocar la luxacion de. Sin.: deslogar, desmalugar . ♦ si luxar v.pr. Si faire una luxacion d'una articulacion.	
luxe n.m. 1. Caractèr de cen qu'es car, rafinat. Sin.: fast, esplendor . 2. Environament compauat d'objèctes cars; biais de viure costós e rafinat. Sin.: opulença, ufana . ♦ <i>De luxe:</i> Si di d'objèctes, de produchs, de servicis que correspoàndon à de gusts recercats e costós, e non ai besonhs ordinaris de la vida. ♦ (fam.) <i>Es pas de luxe, es pas un luxe:</i> Fa part dau necessari, de l'indispensable. Sin.: <i>Non es de troup, de sobre</i> . 3. Granda abondança de quauqua ren: <i>Un grand luxe de precaucions</i> . 4. Cen qu'un si permete excepcionalament; cen que un si permete de dire ò de faire en mai, per lo plaser: <i>Si paga lo luxe de partir dètz jorns en vacanças</i> .	
luxemborgés, esa adj. e n. De Luxemborg.	
luxmètre n.m. Aparelh que sièrve à mesurar l'esclairament.	
luxós, oa adj. Que si caracterisa per lo sieu luxe. Var.: luxuós . Sin.: fastuós, opulent, ufanós .	